

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๒๐๗ ตอนที่ ๒๐๖๑ – ๒๐๗๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๒๐๖๑

ที่ห้องประชุมตึกสภากาชาดศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๓๔

ส. อายตนะที่ ๙ กายายตนะ

ชื่อว่ากาย เพราะอรรถว่า เป็นบ่อเกิดของธรรมมีอาสวะอันบังเกิดเกลียด

คำว่า อาโย คือ ที่เกิด

ต้องบังเกิดจึงจะเกลียด ถ้าไม่ใช่บังเกิดก็ตรงกันข้าม คือ ชอบ ตั้งแต่ศรัทธาตลอดเท้า ชอบหมด ตา หู จมูก ลิ้น กาย แต่บังเกิดเห็นโทษตั้งแต่ศรัทธาตลอดเท้า

ชื่อว่ากาย เพราะอรรถว่า เป็นบ่อเกิดของธรรมมีอาสวะอันบังเกิดเกลียด

เห็นแล้วก็มีแต่อกุศล ได้ยินก็มีแต่อกุศล ได้กลิ่นก็มีแต่อกุศล ลิ้มรสก็มีแต่อกุศล กระทบสัมผัสก็มีแต่อกุศล เพราะฉะนั้น กายตั้งแต่ศรัทธาตลอดเท้ามีประโยชน์อะไรจริง ๆ มีประโยชน์อะไรบ้าง ถ้าไม่ใช่ปัญญาไม่ยากจะดับกายนี้เลย ตา หู จมูก ลิ้น ทั้งหมดที่กาย ไม่มีใครคิดที่จะดับ เพราะไม่เห็นว่าเป็นโทษ แต่ผู้ที่เห็นบังเกิดเห็นตามความเป็นจริงว่า ตั้งแต่ศรัทธาตลอดเท้า เป็นบ่อเกิดของธรรมมีอาสวะอันบังเกิดเกลียด

มีใครเริ่มจะเกลียดหรือเปล่า ยังอีกนาน ฟังไปก่อน และพิจารณาไปเรื่อย ๆ จนกว่าสติปัญญาจะเกิดระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏและรู้ชัดในแต่ละอายตนะว่า เป็นเพียงอายตนะ เป็นองค์หนึ่งของปัจจุสมุปบาท ซึ่งเพราะมีอายตนะจึงมีผัสสะ เมื่อมีผัสสะก็มีเวทนา เมื่อมีเวทนามีตัณหา เมื่อมีตัณหามีอุปาทาน คือ ความยึดมั่น เมื่อมีอุปาทานก็มีกรรม และต้องมีชาติ เพราะกรรม ได้แก่ กรรมภาพ เมื่อมีชาติ เกิดมาแล้วชาตินี้ก็ต้องชรา ซึ่งก่อนจะชราก็ต้องมีพยาธิ มีโสกะ มีปริเทวะ มีทุกข์ โทมนัส อุปายาส เพราะฉะนั้น มีอะไรที่ดีบ้าง

อายตนะที่ ๑๐ ไผภูริพพายตนะ

ชื่อว่าไผภูริพะ เพราะอรรถว่า อันกายย่อมถูกต้อง

จะรู้ว่าแข็งหรืออ่อน เย็นหรือร้อน ดิ่งหรือไหว ก็เพราะมีกายปสาท อาศัยตามองเท่าไรก็ไม่เย็น ไม่ร้อน ไม่อ่อน ไม่แข็ง แต่จะรู้ว่าอ่อนแค่ไหน ร้อนแค่ไหน เย็นแค่ไหน ต้องกระทบสัมผัสด้วยกายคือกายปสาทเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ ชื่อว่าไผภูริพะ เพราะอรรถว่า อันกายย่อมถูกต้อง

อายตนะที่ ๑๑ มนายตนะ

ชื่อว่ามนะ เพราะอรรถว่า ย่อมรู้

ไม่มีข้อสงสัยเลย มนะเป็นอีกชื่อหนึ่งของจิต เพราะฉะนั้น จิตเป็นสภาพรู้สิ่งที่ปรากฏ เมื่อมีจิตเกิดขึ้น จะไม่มีสภาพรู้อารมณ์ไม่ได้เลย

อายตนะที่ ๑๒ ัมมายตนะ

เป็นอารมณ์ที่รู้ได้เฉพาะทางใจทางเดียวเท่านั้น รู้ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกายไม่ได้ ถ้ามีใครสงสัยว่า ัมมายตนะคืออะไร ัมมายตนะก็คืออารมณ์อะไรก็ตามซึ่งไม่สามารถรู้ได้ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย รู้ได้เฉพาะทางใจทางเดียวเท่านั้น

ชื่อว่าธรรม เพราะอรรถว่า ย่อมทรงไว้ซึ่งลักษณะของตน

เพราะฉะนั้น ก็หมายถึงเฉพาะปรมัตถธรรมเท่านั้น

นี่คือข้อความที่แสดงความแปลกกันของอายตนะแต่ละอายตนะ

ข้อความต่อไปมีว่า

แต่เมื่อว่าโดยอรรถไม่แปลกกัน พึงทราบว่ ที่ชื่อว่าอายตนะ เพราะเป็นเครื่องต่อ (อายตนโต) ๑ เพราะการแผ่ธรรมอันเป็นบ่อเกิดแห่งอาสวะทั้งหลาย (อายานํ ตนนโต) ๑ เพราะนำไปสู่สังสารต่อไป (อายตสฺส จ นยนโต) ๑

นี่คือความหมายของอายตนะ ซึ่งแม้ว่าจะเข้าใจแล้วว่า ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ แต่ถ้าเข้าใจความหมายละเอียดขึ้น ก็จะทำให้เห็นสภาพธรรมถูกต้องตามความเป็นจริงว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนเพิ่มขึ้น

อีกอย่างหนึ่ง บัณฑิตพึงทราบทั่วว่า ชื่อว่าอายตนะ เพราะอรรถว่า เป็นที่อยู่ เพราะอรรถว่า เป็นอากร (คือ บ่อเกิด) เพราะอรรถว่า เป็นที่ประชุม เพราะอรรถว่า เป็นถิ่นเกิด เพราะอรรถว่า เป็นการณะ (คือ เหตุ)

แม้แต่อายตนะคำเดียว แต่ลักษณะจริง ๆ ของสภาพธรรมนั้นสามารถแสดงส่งไปถึงสภาพที่เป็นอนัตตาโดยนัยต่าง ๆ ได้แก่

โดยอรรถว่า เป็นที่อยู่

แสดงให้เห็นว่า ธรรมทั้งหลายต้องมีที่อยู่อาศัย จะเกิดขึ้นโดยไม่มีที่อยู่อาศัย ไม่ได้เลย ไม่ว่าจะเป็นสภาพธรรมใด ๆ ทั้งสิ้น อย่างเจตสิกเกิดขึ้นก็ต้องเกิดกับจิต อยู่กับจิต ต้องมีที่อยู่ หรือจิตเกิดขึ้นก็ต้องมีเจตสิกเกิดด้วย เป็นที่อยู่ เป็นที่อาศัย

รสมิที่อยู่อาศัยใหม่ มีมหาภูตรูปเป็นที่อยู่อาศัย สีกัมมมหาภูตรูปเป็นที่อยู่อาศัย กลิ่นกัมมมหาภูตรูปเป็นที่อยู่อาศัย สภาพธรรมทั้งหมดย่อมมีที่อยู่อาศัย เพราะฉะนั้น ชื่อว่าอายตนะ เพราะอรรถว่า เป็นที่อยู่

มีอะไรที่ไม่มีที่อยู่บ้าง หาดู มีไหม

โดยอรรถว่า เป็นอากร เป็นบ่อเกิด

จักขุวิญญาณกับเจตสิกซึ่งเกิดกับจักขุวิญญาณต้องมีที่เกิด คือ เกิดที่ จักขุปสาทรูป นามธรรมในภุมมิมิขันธ์ ๕ ต้องมีที่เกิด ส่วนในภุมมิมิที่ไม่มีรูปเลย จิตเจตสิกอาศัยกันและกันเกิด แต่ในภุมมิมิขันธ์ ๕ จิตเจตสิกต้องอาศัยรูปเป็นที่เกิด

ในขณะที่กำลังเห็นขณะนี้ เมื่อศึกษาเรื่องจิต คือ จักขุวิญญาณ และศึกษาว่า จักขุวิญญาณมีเจตสิกเกิดร่วมด้วย ๗ ดวง ทั้งจิตและเจตสิก ๗ ดวงนี้อยู่ที่ไหน เกิดที่ไหน อาศัยที่ไหน ก็จะได้รู้ได้ว่า สำหรับจักขุวิญญาณขณะนี้ที่กำลังเห็น เกิดที่ จักขุปสาท ดับที่จักขุปสาท รวดเร็วอย่างนั้น แต่ไม่เคยรู้เลย เพราะฉะนั้น จะเห็นความเป็นอนัตตาได้อย่างไร ถ้าสติปัฏฐานไม่เกิด ไม่ค่อย ๆ เข้าใจลักษณะของ

สภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ตามปกติตามความเป็นจริง เพราะขณะนี้ คือ กำลังเห็นเป็นสภาพรู้ เป็นธาตุรู้ แม้แต่ความหมายของอายตนะก็คือเป็นบ่อเกิด คือ จักขุสัทธาทรูปเป็นบ่อเกิดของจักขุวิญญาณและเจตสิกที่เกิดขึ้นด้วย

เพชรมีบ่อเกิดใหม่ ทองมีบ่อเกิดใหม่ นั่นเป็นเรื่องของรูป ฉันท จักขุวิญญาณ ก็มีบ่อเกิด คือ จักขุสัทธาทรูปนั่นเองเป็นบ่อเกิด เป็นที่เกิดของจักขุวิญญาณและเจตสิกที่เกิดขึ้นด้วย

กำลังได้ยิน มีบ่อเกิดใหม่ ก็ต้องมีบ่อเกิด คือ โสตปสัทธาทรูปเป็นบ่อเกิดของ โสตวิญญาณและเจตสิกที่เกิดขึ้นด้วย โสตวิญญาณจะไปเกิดที่จักขุสัทธาทรูปได้ไหม ไม่ได้ แสดงให้เห็นว่า สภาพธรรมที่เป็นอนัตตานั้น ไม่มีใครสามารถเปลี่ยนแปลง ลักษณะของสภาพธรรมนั้น ๆ ได้

โดยอรรถว่า เป็นที่ประชุม

ก็เข้าใจกันแล้วว่า ในขณะหนึ่ง ๆ ที่สภาพธรรมเกิดขึ้นนั้น จะเกิดตามลำพัง ไม่ได้ ต้องอาศัยการประชุมกัน แม้แต่การเห็น มีจักขุสัทธาทรูปจริง แต่ถ้ารูปรามณ์ไม่มาประชุมคือกระทบจักขุสัทธาทรูป การเห็นก็เกิดขึ้นไม่ได้

โดยอรรถว่า เป็นถิ่นเกิด

ก็มีความละเอียดต่อไปว่า จิตเจตสิกซึ่งเกิดสืบต่อกันในวาระ ๆ หนึ่ง อาศัยถิ่นไหนเกิด เช่น โลภะ ความติดข้องเป็นลักษณะของโลภะ โทสะก็เป็นลักษณะที่หยาบกระด้าง ขุนเคือง ไม่พอใจ เวลาที่เกิดทราบถิ่นใหม่ว่า โลภะนั้นเกิดถิ่นไหน ถ้าเกิดโดยอาศัยจักขุสัทธาทรูปเป็นถิ่น คือ อาศัยตาแล้วก็เห็น เพราะฉะนั้น โลภะที่เกิดทางตาก็อาศัยตาเป็นถิ่นเกิด และเวลาที่ได้ยินเสียงที่พอใจ เสียงเพลงเพราะ ๆ เกิดความสบายใจ ชอบใจ ยินดีติดข้อง ขณะนั้นเป็นโลภะ เกิดที่ไหน อาศัยถิ่นไหนเกิด ก็อาศัยถิ่นโสตปสัทธาเกิด

จักขุสัทธาทรูปเป็นบ่อเกิดหรือเป็นที่เกิดของจักขุวิญญาณและเจตสิกที่เกิดขึ้นกับจักขุวิญญาณ แต่ปัญจทวาราวชชนจิต เกิดที่หทัยวัตถุ ไม่ได้เกิดที่จักขุสัทธาทรูป แต่อาศัยการกระทบกันของสิ่งที่ปรากฏทางตากับจักขุสัทธาทรูป เพราะฉะนั้น ปัญจทวาราวชชนจิตอาศัยถิ่นนั้นเกิดคือทางตาที่กำลังเห็น ส่วนวิถิจิตขณะต่อ ๆ ไป

ซึ่งเกิดสืบต่อกันก็อาศัยแล้วแต่ว่าจะอาศัยถิ่นตา หรืออาศัยถิ่นหู หรืออาศัยถิ่นจมูก ถิ่นลิ้น ถิ่นกาย ถิ่นใจเกิดขึ้น

ผลไม้อย่างงาก็เกิดตามท้องถิ่นต่าง ๆ ไข่ใหม่ สับปะรดถิ่นไหน พุเรียน ถิ่นไหน กระท้อนถิ่นไหน ฉันทไค สภาพธรรมก็เหมือนกัน ขณะที่มีการเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นโลกะ โทสะ โมหะ ก็ถิ่นไหน ถิ่นตา หรือถิ่นหู หรือถิ่นจมูก หรือถิ่นลิ้น หรือถิ่นกาย หรือถิ่นใจ

โดยอรรถว่า เป็นการณะ คือ เหตุ

ถ้าจักขุสภาพไม่มี จักขุวิญญาณและเจตสิกทั้งหลายก็มิได้ เพราะฉะนั้น ก็แสดงถึงความเป็นที่อาศัยที่เป็นเหตุ เป็นการณะ ทำให้สภาพธรรมแต่ละอย่างเกิดขึ้น

ถ. อายตนะทั้งภายในและภายนอกต้องเป็นปรมาัตถธรรม ถ้าอัมมายตนะ ก็ต้องเว้นบัญญัติ

ส. ต้องเว้น บัญญัติเป็นอัมมารมณ แต่ไม่ใช่อัมมายตนะ

ข้อความใน **อายตตวิภังคินิทเทส** มีว่า

อัมมายตนะเป็นไฉน เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ รูปที่เห็นไม่ได้ กระทบไม่ได้ นับเนื่องในอัมมายตนะ และอสังขตธาตุ ซึ่งได้แก่ พระนิพพาน

บางท่านอาจจะสงสัยในเรื่องที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงลำดับของอายตนะ ซึ่งข้อความใน **อายตตวิภังคินิทเทส** ว่าด้วยวินิจฉัยโดยลำดับ มีข้อความว่า

... ลำดับแห่งเทศนาเท่านั้นย่อมควรในอายตนะวิภังค์แม่นี้

เพราะเหตุว่าลำดับมี ๕ อย่าง คือ

อุปฺปตฺตติฏฺกโม ลำดับแห่งการเกิด ๑

ปฺหานกฺกโม ลำดับแห่งการละ ๑

ปฏฺิปปตฺตติฏฺกโม ลำดับแห่งการปฏิบัติ ๑

ภฺมิกฺกโม ลำดับแห่งภูมิ ๑

เทสนากฺกโม ลำดับแห่งเทศนา ๑

เพราะฉะนั้น การกล่าวถึงอายตนะ ๑๒ ก็เป็นแสดงโดยลำดับแห่งเทศนา ซึ่งมีข้อความว่า

เพราะว่าบรรดาอายตนะทั้งหลายที่เป็นภายใน จักขายตนะชื่อว่าย่อมปรากฏ เพราะความมีรูปที่เห็นได้และกระทบได้เป็นอารมณ์ เพราะเหตุนี้จึงทรงแสดง จักขายตนะก่อน ต่อจากนั้นก็ทรงแสดงโสตายตนะเป็นต้น ซึ่งมีรูปที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้เป็นอารมณ์

อีกอย่างหนึ่ง ในบรรดาอายตนะทั้งหลายที่เป็นภายใน พระผู้มีพระภาคทรง แสดงจักขายตนะและโสตายตนะก่อน เพราะความที่อายตนะทั้งสองนั้นเป็นธรรม มีอุปการะมากโดยเป็นเหตุให้เกิดทัสสนานุตรริยะ (การเห็นอันยอดเยี่ยม) และ สวнанานุตรริยะ (การได้ฟังอันยอดเยี่ยม) ต่อจากนั้นก็ทรงแสดงอายตนะ ๓ มีขานายตนะเป็นต้น ในที่สุดทรงแสดงมนายตนะไว้ เพราะความที่ธรรมแม้ทั้ง ๕ ก็เป็นอารมณ์ เป็นที่เที่ยวไป (ของมนายตนะนั้น)

ทุกท่านเริ่มชีวิตจากขณะเกิด ปฏิสนธิจิต ซึ่งมีอวิชชาจึงเกิด ถ้าดับอวิชชาหมด ก็ไม่ต้องเกิดอีกเลย เพราะฉะนั้น ใครก็ตามที่เกิด แสดงว่าต้องมีอวิชชา มีความไม่รู้ ที่ยังไม่ได้ดับหมดเป็นสมุจเฉท ซึ่งอวิชชาในอดีตก็เป็นปัจจัยแก่สังขาร คือ เจตนา ที่เป็นกุศลกรรมและอกุศลกรรมในอดีต

อดีตไม่มีใครสามารถรู้ได้ ชาติก่อนจบแล้ว หมดแล้ว ย้อนกลับไปไม่มีใคร รู้เลยว่า ทำกรรมอะไรไว้บ้างที่เป็นกุศลกรรมและอกุศลกรรม แต่ชีวิตในปัจจุบันชาติ ย่อมสามารถพิจารณาได้ว่า ทำกุศลกรรมและอกุศลกรรมไว้ในขณะใด

ขณะที่ประสบสิ่งที่น่าพอใจทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ย้อนระลึกถึงกรรม ในอดีตว่า ต้องเป็นกุศลกรรมที่ได้กระทำแล้วจึงทำให้จักขุวิญญาณ โสตวิญญาณ ฆานวิญญาณ ชิวหาวิญญาณ กายวิญญาณ รู้อารมณ์ที่น่าพอใจขณะนั้น ๆ แต่ขณะใดที่เป็นทุกข์เดือดร้อน ประสกับรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะที่ไม่น่าพอใจ ใครทำ เมื่อไหร่ ไม่ใช่คนนั้นคนนี่ในชาตินี้ทำให้ แต่ต้องทราบ ว่า อดีตกรรมที่ได้ กระทำแล้วนั่นเอง เป็นปัจจัยให้โสตปสาทรูปเกิด เป็นปัจจัยให้เสียงซึ่งเกิดด้อย่าง

รวดเร็วทันกระทบกับโสตปสาทรูปซึ่งยังไม่ดับ และทำให้มีจิตที่ได้ยินเสียงซึ่งไม่น่าพอใจชั่วขณะ เป็นเรื่องของกรรมซึ่งไม่มีใครสามารถหลีกเลี่ยงได้ ไม่ว่าจะเป็นทางตา หรือทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย

เริ่มต้นชีวิตด้วยการเกิดขึ้น ปฏิสนธิ เพราะอวิชชาในอดีตเป็นปัจจัยให้เกิดสังขารในอดีต เพราะฉะนั้น สังขารในอดีต กรรมหนึ่ง ก็เป็นปัจจัยทำให้ปฏิสนธิจิตในชาตินี้เกิดขึ้น เมื่อปฏิสนธิจิตเกิดขึ้น ก็มีนามธรรมและรูปธรรมเกิดพร้อมกันในภุมิที่มีขั้น ๕ เมื่อมีนามรูป ก็มีสพายตนะ และสพายตนะก็กำลังเป็นปัจจัยแก่ผัสสะในขณะนี้ ซึ่งผัสสะก็เป็นปัจจัยแก่เวทนา ความรู้สึกในขณะนี้ ซึ่งบางคนอาจจะหลงลืมไม่ได้พิจารณาความรู้สึกต่าง ๆ ในขณะนี้

เมื่อผัสสะกระทบกับสพายตนะ ก็เป็นปัจจัยให้เวทนาเกิดขึ้น มีความสุข หรือมีความทุกข์ โสมนัส หรือโทมนัส หรืออุเบกขา เหนย ๆ ก็เป็นสภาพธรรมที่ต้องเกิดไม่มีใครยับยั้งได้ว่า เมื่อผัสสะกระทบแล้วจะไม่ให้มีเวทนา

เพราะฉะนั้น ในขณะนี้เองก็มีเวทนา แล้วแต่ว่าเวทนาในขณะนี้จะเป็นปัจจัยแก่ตัณหาหรือไม่ ถ้าเป็นปัจจัยแก่ตัณหาซึ่งเป็นไปในสังสารวัฏฏ์ ก็เป็นเรื่องของการเกิดอีก ๆ ไม่จบ จนกว่าจะเป็นหนทางที่รู้สภาพธรรม จึงจะเป็นทางดำเนินไปสู่ทางดับซึ่งเป็นสัมมาปฏิบัติ ซึ่งทุกคนสามารถพิจารณาได้ว่า ในวันหนึ่ง ๆ ที่ผัสสะเป็นปัจจัยให้เกิดเวทนานั้น เวทนาเป็นปัจจัยให้เกิดอะไร สำหรับทุกคน ส่วนใหญ่ก็เป็นปัจจัยให้เกิดตัณหาแน่นอน

มีใครคิดว่าไม่จริง หรือมีใครจะปฏิเสธ

เมื่อมีตัณหาก็เป็นปัจจัยให้เกิดอุปาทาน อุปาทานเป็นปัจจัยให้เกิดภพ คือ กรรมภพ ภพเป็นปัจจัยให้เกิดชาติ ชาติเป็นปัจจัยให้เกิดชรา พยาธิ มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส

ท่านที่ยังไม่แก่ ยังไม่เจ็บ ยังไม่ทุกข์ ยังไม่ตาย ก็ไม่รู้สึกว่า ชีวิตในขณะนี้สั้น และเล็กละเอียด และเพียงชั่วขณะที่เห็นบ้าง ได้ยินบ้าง ได้กลิ่นบ้าง ลิ้มรสบ้าง รู้สิ่งที่กระทบสัมผัสบ้าง คิดนึกบ้าง แต่ละขณะซึ่งเกิดและดับไป จะไม่กลับมาอีกเลย

สภาพธรรมใดที่เกิดเพราะเหตุปัจจัย เมื่อดับแล้วก็ดับเลยแต่ละขณะ ท่านที่ยังไม่แก้ ก็กำลังเคลื่อนไป ก้าวเข้าไปสู่ชรา ท่านที่ยังไม่เจ็บ ไม่มีพยาธิใดๆ ก็กำลังเคลื่อนไป ก้าวไปสู่พยาธิ ท่านที่ยังไม่มีโสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส คือ ทุกข์ทั้งมวล ก็ควรจะรู้ว่า แต่ละขณะไม่ได้อยู่นิ่งเลย กำลังก้าวไปสู่ แล้วแต่ว่าโสกะน้อยหรือมาก ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส น้อยหรือมาก แต่ทุกคนจะไม่พ้นจากชรา พยาธิ และมรณะ

๒๐๖๒

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๓๔

ชุตทกนิกาย มหานิทเทศ อัฐฐกวรรค ชราสูตรตนิเทศที่ ๖ มีข้อความว่า

ชีวิต อัดภาพ สุขและทุกข์ทั้งมวล เป็นธรรมประกอบกันเสมอด้วยจิตดวงเดียว

ที่คิดว่าทุกข์มาก เพียงชั่วขณะจิตหนึ่ง แต่ละคนจะมีจิต ๒ ขณะ ๓ ขณะ
ไม่ได้เลย ทุกข์ใหญ่หลวงสักเท่าไร โทมนัสอย่างไร ๆ ก็ตาม ให้ทราบว่าเป็นเพียง
ชั่วขณะจิตเดียวเท่านั้น

ข้อความต่อไปมีว่า

ขณะย่อมเป็นไปพลัน เทวดาเหล่าใดย่อมตั้งอยู่ตลอด ๘๔,๐๐๐ กัป แม้
เทวดาเหล่านั้นย่อมไม่เป็นผู้ประกอบด้วยจิต ๒ ดวงเป็นอยู่เลย ชนเหล่าใดของสัตว์
ที่ตาย หรือของสัตว์ที่ดำรงอยู่ในโลกนี้ดับแล้ว ชนเหล่านั้นทั้งปวงเที่ยว
เป็นเช่นเดียวกันดับไปแล้ว มิได้สืบเนื่องกัน

คือ เมื่อสิ้นชีวิตจากชาตินี้แล้ว จะเป็นคนนั้นอีกต่อไปไม่ได้เลย ไม่มีทางที่จะ
เป็นคนนั้นอีกได้เลย ถ้าศึกษาจากพระชาติต่าง ๆ ของพระผู้มีพระภาค จะเห็นได้ว่า
แต่ละพระชาติก็คือการปรุงแต่งของจิตเจตสิก ซึ่งจะไม่กลับไปเป็นบุคคลนั้นอีก
เพราะฉะนั้น ในชาติก่อน ๆ ท่านผู้ฟังจะเคยเป็นใครอยู่ที่ไหน แม้เพียงชาติก่อนชาตินี้
ก็สิ้นสุดความเป็นบุคคลนั้นโดยสิ้นเชิง และชาตินี้ที่กำลังใกล้ต่อการสิ้นสภาพของความ
เป็นบุคคลนี้ และจะไม่กลับเป็นบุคคลนี้อีก

แสดงให้เห็นว่า ไม่ได้สืบเนื่องต่อไปที่จะเป็นบุคคลนั้นในชาติต่อไป

ชนเหล่าใดแตกไปแล้วในอดีตเป็นลำดับ และชนเหล่าใดแตกไปแล้ว
ในอนาคตเป็นลำดับ ความแปลกกันแห่งชนทั้งหลายที่ดับไปในปัจจุบันกับ
ชนเหล่านั้น มิได้มีในลักษณะ

คือ ไม่ต่างกันเลย ไม่ว่าจะเป็นชั้นหนึ่งในชาติหนึ่งชาติใดในแสนโกฏิกัป หรือในปัจจุบันชาติ หรือในชาติต่อไปข้างหน้า ชั้นหนึ่งทุกชั้นหนึ่งเกิดแล้วก็ดับ เกิดแล้วก็ดับ ไม่มีชั้นหนึ่งใดที่เกิดขึ้นมาแล้วจะพ้นจากลักษณะที่เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา

สัตว์ไม่เกิดด้วยอนาคตชั้นหนึ่ง ย่อมเป็นอยู่ด้วยปัจจุบันชั้นหนึ่ง สัตว์โลกตายแล้ว เพราะความแตกแห่งจิต นี่เป็นบัญญัติทางปรมัตถ์

ชั้นหนึ่งทั้งหลายแปรไปโดยฉันทะ ย่อมเป็นไปดุจน้ำไหลไปตามที่ลุ่มฉะนั้น ย่อมเป็นไปตามวาระอันไม่ขาดสาย เพราะอายตนะ ๖ เป็นปัจจัย

เหมือนกระแสน้ำใหม่ ที่ไหลไปเรื่อย ๆ ไม่มีการหยุดชะงักเลย จิตเกิดดับสืบต่อ เดียวก็เป็นภวังค์ เดียวก็เป็นวิถิจิตวาระต่าง ๆ แล้วก็เป็นภวังค์ และก็เป็นวิถิจิตวาระต่าง ๆ ย่อมเป็นไปตามวาระอันไม่ขาดสาย เพราะอายตนะ ๖ เป็นปัจจัย

ชั้นหนึ่งทั้งหลายแตกแล้ว ถึงความตั้งอยู่ไม่ได้ กองชั้นหนึ่งมิได้มีในอนาคต ชั้นหนึ่งทั้งหลายที่เกิดขึ้นแล้วนั้นแล ย่อมตั้งอยู่เหมือนเมล็ดพันธุ์ฝักกาดตั้งอยู่บนปลายเหล็กแหลม ก็ความแตกแห่งธรรมชั้นหนึ่งทั้งหลายที่เกิดขึ้นแล้ว สกัถอยู่ข้างหน้าแห่งสัตว์เหล่านั้น ชั้นหนึ่งทั้งหลายมีความทำลายเป็นธรรมดา มิได้เจือปนกับชั้นหนึ่งที่เกิดก่อนตั้งอยู่ ชั้นหนึ่งทั้งหลายมาโดยไม่ปรากฏ แตกแล้วไปสู่ที่ไม่ปรากฏ ย่อมเกิดขึ้นและเสื่อมไปเหมือนสายฟ้าแลบในอากาศ ชีวิตน้อยเพราะตั้งอยู่อย่างนี้

เพราะเหตุว่าที่ใช้คำว่า ชีวิตน้อย คือ ชีวิตสั้นเล็กน้อย โดยเหตุ ๒ ประการ คือ ชีวิตน้อยเพราะตั้งอยู่น้อย ๑ ชีวิตน้อยเพราะมีกิจน้อย ๑

ชีวิตน้อยเพราะมีกิจน้อย

ก็เกิดมาเพียงชั่วขณะเดียว จะให้ทำกิจอะไรกันหนักรหนา ใช้ไหม จิตขณะหนึ่งก็ทำกิจได้เฉพาะกิจของจิตนั้น ๆ เท่านั้น จะก้าวต่อไปทำกิจอื่นไม่ได้เลย อย่างจิตเห็นก็กระทำกิจเห็น จะคิดนึกด้วยไม่ได้ จิตได้ยินก็ทำกิจเพียงได้ยิน คิดนึกด้วยไม่ได้ จิตคิดนึกก็เห็นไม่ได้ เพราะว่าเพียงคิดชั่วขณะและดับไป

ข้อความต่อไปมีว่า

ชีวิตน้อยเพราะมีกิจน้อยอย่างไร ชีวิตเนื่องด้วยลมหายใจเข้า เนื่องด้วยลมหายใจออก เนื่องด้วยลมหายใจเข้าและลมหายใจออก เนื่องด้วยมหาภูตรูปเนื่องด้วยไออุ่น เนื่องด้วยกาวพิงการารอาหาร เนื่องด้วยวิญญูญาณ

บอบบางเหลือเกิน ต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่างที่จะทำให้ชีวิตดำรงอยู่ ขณะนี้ทุกคนนั่งอยู่รู้สึกว่าร่างกายก็ครบถ้วนสมบูรณ์ดี แต่ชั่วขณะเดียวเท่านั้นอาจจะหมดสิ้น หรืออาจจะเสียส่วนหนึ่งส่วนใดของร่างกายก็ได้ เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่าปัจจัยที่จะทำให้ชีวิตดำรงอยู่มีทั้งลมหายใจ ไออุ่น กาวพิงการารอาหาร และวิญญูญาณ

กัธขากอันเป็นที่ตั้งแห่งลมหายใจเข้าและลมหายใจออกเหล่านี้ก็ดี อวิชชาสังขาร ตัณหา อุปาทาน และภพ อันเป็นเหตุเดิมแห่งลมหายใจเข้าและลมหายใจออกก็ดี ปัจจัยทั้งหลายก็ดี ตัณหาอันเป็นแดนเกิดก่อนก็ดี รูปธรรมและอรูปธรรมที่เกิดร่วมกันก็ดี อรูปธรรมที่ประกอบกันก็ดี ชั้นที่ที่เกิดร่วมกันแห่งลมหายใจเข้าและลมหายใจออกเหล่านี้ก็ดี ตัณหาอันประกอบกันก็ดี ก็มีกำลังทรม

แสดงว่า มีกำลังอ่อน ทุกอย่างพร้อมที่จะเสื่อมหรือแตกทำลาย

ธรรมเหล่านี้มีกำลังทรมเป็นนิตยต่อกันและกัน

ไม่ได้รับประทานอาหารหลาย ๆ วันเป็นอย่างไร หรืออากาศไม่ดี หายใจไม่สะดวกหลาย ๆ วันเป็นอย่างไร แสดงให้เห็นว่า ตราบใดที่ยังมีปัจจัยที่ทำให้ชีวิตดำรงไปด้วยดี ตราบนั้นก็ไม่ว่าเลยว่ แท้ที่จริงแล้วสภาพธรรมทั้งหลายต้องอาศัยปัจจัยแต่ละอย่างดำรงอยู่

ธรรมเหล่านี้มีกำลังทรมเป็นนิตยต่อกันและกัน มิได้ตั้งมั่นต่อกันและกัน ย่อมยังกันและกันให้ตกไป เพราะความต้านทานมิได้มีแก่กันและกัน

จะช่วยกันพยุไว้ว่า จิตอย่าดับ เจตสิกอย่าดับ รูปอย่าดับ เป็นสิ่งที่เป็นไปได้เลย เพราะว่าลักษณะสภาพธรรมแต่ละอย่างจะต้องเป็นไปตามเหตุปัจจัยนั้น ๆ

ธรรมเหล่านี้จึงไม่ดำรงกันและกันไว้ได้ ธรรมใดให้ธรรมเหล่านี้เกิดแล้ว ธรรมนั้นมีได้มี ก็แต่ธรรมอย่างหนึ่งมิได้เสื่อมไปเพราะธรรมอย่างหนึ่ง ก็ชั้นเหล่านี้

แตกไปเสื่อมไปโดยอาการทั้งปวง ชนฺธฺเหล่านี้ันเหตุปัจจัยมีในก่อนให้เกิดแล้ว
แม้เหตุปัจจัยอันเกิดก่อนเหล่าใด แม้เหตุปัจจัยเหล่านั้นก็ดับแล้วในก่อน
ชนฺธฺที่เกิดก่อนก็ดี ชนฺธฺที่เกิดภายหลังก็ดี มิได้เห็นกันและกันในกาลไหน ๆ
ฉะนั้นชีวิตจึงชื่อว่า เป็นของน้อย เพราะมีกิจน้อยอย่างนี้

จักขุวิญญาณเมื่อก็ไม่เห็นจักขุวิญญาณขณะนี้เลย จิตแต่ละขณะที่ดับไป
ก็ไม่เจอกัน ไม่เห็นกันทั้งนั้น ล้วนแต่เกิดขึ้นทำกิจและดับไป เกิดขึ้นทำกิจของตน ๆ
และดับไป

ข้อความต่อไปมีว่า

สมจริงดังที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อายุของพวกมนุษย์นี้น้อย จำต้องละไปสู่ปรโลก
มนุษย์ทั้งหลายจำต้องประสบความตายตามที่รู้กันอยู่แล้ว ควรทำกุศล ควรประพฤติ
พรหมจรรย์ ไม่มีมนุษย์ที่เกิดมาแล้วจะไม่ตาย

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดอยู่นาน ผู้นั้นก็เป็นอยู่ได้เพียง ๑๐๐ ปี หรือที่เกิน
กว่า ๑๐๐ ปี ก็มีน้อย

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยาภรณ์ภาษิตนี้จบลงแล้ว จึงตรัส
คาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

อายุของพวกมนุษย์น้อย บุรุษผู้ใคร่ความดีพึงไม่ประมาทอายุที่น้อยนี้ พึงรีบ
ประพฤติให้เหมือนคนถูกไฟไหม้ศีรษะฉะนั้น เพราะความตายจะไม่มาถึงมิได้มี
วันคืนย่อมล่วงเลยไป ชีวิตก็กระชั้นเข้าไปสู่ความตาย อายุของสัตว์ทั้งหลาย
ย่อมสิ้นไป เหมือนน้ำในแม่น้ำน้อยย่อมสิ้นไปฉะนั้น เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า
ชีวิตนี้น้อยหน่อ

ข้อความต่อไป

ข้อ ๑๘๕

คำว่า มนุษย์ผู้นั้นย่อมตายเพราะชราโดยแท้แล มีความว่า เมื่อใดมนุษย์
เป็นคนแก่ เจริญวัย เป็นผู้ใหญ่โดยกำเนิด ล่วงกาลผ่านวัย มีพินหัก ผมหงอก

ผมบาง ศีรษะล้าน หนึ่งย่น ตัวตกระ คด ค่อม ถือไม้เท้าไปข้างหน้า เมื่อนั้น มนุษย์นั้นย่อมเคลื่อน ตาย หาย สลายไป เพราะชรา การพ้นจากความตายไม่มี สมจริงดังที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ว่า

สัตว์ที่เกิดมามีภัยโดยความตายเป็นนิตย์ เหมือนผลไม้ที่สุกแล้วมีภัย โดยการ หล่นในเวลาเข้าขณะนั้น ภาชนะดินที่นายช่างทำแล้วทุกชนิดมีความแตกเป็นที่สุด แม้ขันใด ชีวิตของสัตว์ทั้งหลายก็เป็นฉนั้น มนุษย์ ทั้งเด็ก ผู้ใหญ่ โง่ และฉลาด ทั้งหมดย่อมไปสู่อนาจมัจจุ มีมัจจุสกดอยู่ข้างหน้า เมื่อมนุษย์เหล่านั้นถูกมัจจุสกด ข้างหน้าแล้ว ถูกมัจจุครอบงำ บิดาก็ต้านทานบุตรไว้ไม่ได้ หรือพวกญาติก็ต้านทาน ญาติไว้ไม่ได้ เมื่อพวกญาติกำลังแลดูกันอยู่นั้นแหละ กำลังรำพันกันอยู่เป็นอันมากกว่า ทานจงดู ตนคนเดียวเท่านั้นแห่งสัตว์ทั้งหลายอันมรณะนำไปได้ เหมือนโคถูกนำไป ฆ่าฉะนั้น สัตว์โลกอันมัจจุและชราครอบงำไว้อย่างนี้ ...

พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า

ชีวิตนี้มีน้อยหน่อ มนุษย์ย่อมตายภายใน ๑๐๐ ปี แม้หากว่ามนุษย์ใด ย่อมเป็นอยู่เกินไป มนุษย์ผู้นั้นย่อมตายเพราะชราโดยแท้แล

ข้อ ๑๘๖

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ชนทั้งหลายย่อมเศร้าโศกในเพราะวัตถุเป็นที่ถือว่าของเรา ความยึดถือทั้งหลาย เป็นของเที่ยงมิได้มีเลย การยึดถือนี้มีความพลัดพรากเป็นที่สุดทีเดียว กุลบุตร เห็นดังนี้แล้ว ไม่ควรอยู่ครองเรือน

ยากแสนยากต่อการสละเพศคฤหัสถ์ไปสู่เพศบรรพชิต ซึ่งความจริงแล้ว ก็เป็นเพียงการค่อย ๆ ห่างออกจากกาม คือ รูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปะ ด้วยปัญญาและสติปฏิฐาน เพราะถึงแม้จะออกจากเรือนไปสู่เพศบรรพชิต แต่ถ้า ไม่อบรมเจริญปัญญา ก็ไม่มีประโยชน์เลย เพราะไม่สามารถออกจากกาม คือ การติดในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโสภณูปะ ได้อย่างแท้จริง

เพราะฉะนั้น การที่ผู้หนึ่งผู้ใดจะออกจากบ้านไปสู่เพศบรรพชิต ต้องเป็นผู้ที่ มีอริยาศัยมุ่งตรงต่อพระวินัย เพราะว่าการเป็นบรรพชิตนั้นไม่ใช่ด้วยเพียง

การอุปสมบท แต่ต้องเป็นผู้มีจิตมุ่งตรงที่จะรักษาพระวินัยบัญญัติ คือ ข้อควร
ประพฤติดิปฏิบัติของบรรพชิต

ถ. ปาติโมกขสังวรศีล กับอินทริยสังวรศีล หมายความว่าอย่างไร

ส. ปาติโมกขสังวรศีลเป็นเรื่องบทบัญญัติตามพระวินัย ซึ่งพระภิกษุต้อง
รักษา

ถ. เป็นพระวินัยบัญญัติของพระภิกษุหรือ

ส. พระภิกษุมีบทบัญญัติตามพระวินัยที่ท่านจะต้องศึกษา ในเรื่อง
ที่อยู่อาศัย ในเรื่องปัจจัยความเป็นอยู่ที่ท่านจะต้องประพฤติปฏิบัติตาม แต่สำหรับ
อินทริยสังวรศีลนั้น ไม่ใช่เฉพาะภิกษุ ไม่ว่าใครก็ตามที่มีความเข้าใจเรื่องสภาพธรรม
ที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ แต่ยังไม่ประจักษ์ลักษณะ
ของธรรมตามความเป็นจริง ถ้าสติไม่มีการระลึกที่จะรู้ในขณะที่กำลังเห็น
และพิจารณาให้เข้าใจว่า ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล

ถ. เวลาเจ็บป่วยขึ้นมาก็มีความปรารถนาที่จะให้หายเจ็บป่วย เป็น
อกุศลจิตใช่หรือเปล่า

ส. ถูกต้อง

ถ. ถ้าอย่างนั้นพระอรหันต์เวลาเจ็บป่วย พระอรหันต์มีความปรารถนา
จะหายเจ็บป่วยด้วยหรือเปล่า

ส. ไม่มีโลภะ เมื่อไม่มีโลภะจะมีความปรารถนาไม่ได้ ไม่ต้องมีความ
ปรารถนาเลย

ถ. พระอรหันต์รู้สึก ว่า เจ็บก็ช่างมัน ป่วยก็ช่างมัน ไม่เป็นไรอย่างนั้นหรือ

ส. พยายามจะให้พระอรหันต์เป็นอีกแบบหนึ่ง แต่จริง ๆ แล้วพระอรหันต์
ก็คือผู้ที่มิชันธ์ ๕ ซึ่งยังจะต้องดำรงชีวิตตราบใดที่ยังไม่จุติ คือ ปริณิพพาน
เพราะฉะนั้น พระอรหันต์ก็มีการเห็น แต่ไม่เดือดร้อน ไม่หวั่นไหวไปด้วยโลภะ โทสะ
และอกุศลทั้งหลาย

พระอรหันต์มีการได้ยิน ไม่ได้ odr้อน พระอรหันต์มีการเจ็บป่วย ไม่ได้ odr้อน แต่ผู้ที่ไม่ใช่พระอรหันต์ทนไม่ได้ เดือด odr้อน เพราะฉะนั้น ก็มีโทมนัส ความรู้สึกที่ เดือด odr้อน และมีความต้องการที่จะรักษาโรคนั้น ๆ พระอรหันต์ท่านก็รักษาโรค แต่ท่านไม่มีความติดข้องซึ่งเป็นโลภะที่จะยึดถือนามธรรมและรูปธรรม

ถ. ถ้าคนธรรมดาเจ็บป่วย ก็มีความปรารถนาจะรักษาให้หาย และเขาก็ ไม่ได้ odr้อน

ส. เรามีปัญญาที่จะรู้ใหม่ว่า ขณะนั้นไม่ใช่ตัวเขา

ถ. อาจจะมีบางคนที่มึสติ ...

ส. เขาสามารถที่จะรู้ใหม่ว่า ขณะนั้นเป็นลักษณะของนามธรรมและ รูปธรรมที่เกิดเพราะเหตุปัจจัยแล้วดับ

ถ. บางคนรู้

ส. ถ้ารู้จะเดือด odr้อนไหม

ถ. ไม่ได้ odr้อน

ส. ถ้าไม่ได้ odr้อนขณะใด ขณะนั้นเป็นกุศล เพราะแต่ละท่านจะพ้นจาก ความเจ็บป่วยไม่ได้ แต่ให้สังเกตว่า ถ้าปราศจากปัญญาขณะใด ขณะนั้นจะต้องเป็น อกุศล แต่ถ้ามีการระลึกได้แม้ในขณะที่ไม่ใช่พระอรหันต์ และสามารถพิจารณา รู้ลักษณะสภาพความรู้สึกที่เป็นทุกขเวทนา รู้ชัดว่าเป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่งซึ่งเกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย ขณะนั้นเป็นมหากุศลญาณสัมปยุตต์ เป็นปัญญาที่จะรู้ว่า ไม่ใช่ตัวตนเลยในขณะนั้น

สำหรับผู้อบรมเจริญปัญญา และสำหรับผู้รู้แล้ว ดับกิเลสแล้ว จาก พระโสดาบันไปสู่ความเป็นพระอรหันต์ เพราะฉะนั้น ปัญญาของท่านจะมากล็ก เพียงไหนที่จะรู้สภาพธรรมทุกอย่างตามปกติโดยที่ไม่หวั่นไหวเลย เพราะว่าไม่เหลือ อกุศลที่จะทำให้หวั่นไหวไปได้ แม้แต่คนธรรมดาที่ไม่ใช่พระอรหันต์ก็ยังเป็นกุศลขณะที่ สามารถรู้ลักษณะของสภาพธรรมในขณะนั้น

ถ. ทุกข์ทางกายเป็นวิบากจิต ทุกข์ทางใจเกิดกับอกุศลจิต ทุกข์ทางกายเป็นผลของอกุศลกรรมที่ทำมาแล้วในอดีต แต่ทุกข์ทางใจไม่ใช่ผลของกรรมที่ทำมาแล้วในอดีต

ส. ไม่ใช่วิบากจิต เป็นอกุศลจิต เป็นโทสมูลจิต เพราะว่าเกิดร่วมกับ โทมนัสเวทนา ซึ่งโทมนัสเวทนาเป็นชาติเดียว คือ ชาติอกุศล

ถ. ชาติอกุศล ก็ไม่ใช่ชาติวิบาก

ส. ถูกต้อง

ถ. การทำบาปให้ผลเป็นทุกข์ เฉพาะทุกข์ทางกาย ไม่ใช่ทุกข์ทางใจ

ส. พระอรหันต์ได้ทำอดีตอกุศลกรรมมาแล้ว และตราบใดที่ยังไม่เป็นพระอรหันต์ก็ยังมีอกุศลจิต ถ้าเป็นพระอนาคามีบุคคลก็ไม่มีโทสมูลจิตเลย แต่เมื่อเป็นพระอรหันต์แล้ว หมดทั้งโลภะและอกุศลอื่นๆ ด้วย

ถ. คนธรรมดาทั่วๆ ไป ถ้าทำบาปก็มีผลเป็นทุกข์ แต่เป็นทุกข์เฉพาะทางกาย ไม่ได้เป็นทุกข์ทางใจ

ส. ใช่ ถ้าเป็นวิบากต้องเป็นผลของกรรม แต่ถ้าเป็นอกุศลชวนจิต เป็นผลของการสะสม คนที่โกรธบ่อยๆ เวลาที่โกรธเกิดขึ้น ให้ทราบว่าขณะนั้นไม่ใช่เป็นผลของอกุศลกรรมที่โกรธ แต่เป็นผลของการสะสมความโกรธ

ถ. เกี่ยวกับโยนิโสมนสิการ หรืออโยนิโสมนสิการ ใช่ไหม

ส. ขณะใดที่เป็นโยนิโสมนสิการ ขณะนั้นเป็นกุศลจิต ขณะใดที่เป็นอกุศลจิต ขณะนั้นอโยนิโสมนสิการ ไม่ได้พิจารณาด้วยความแยบคาย

ถ. ขณะที่เขามีความทุกข์ทางใจ หมายความว่าเขาอโยนิโสมนสิการ

ส. ขณะนั้นเป็นอกุศล เพราะฉะนั้น ต้องเป็นอโยนิโสมนสิการ

๒๐๖๓

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๓๔

มีคำถามจากท่านผู้ฟัง ๒ ข้อ

ข้อ ๑. เรื่องเวทนาเป็นปัจจัยให้เกิดตัณหา ถ้าผัสสะกระทบกับอารมณ์ที่ไม่ทำให้สุขเวทนาเกิด แต่ทำให้ทุกข์ โทมนัสเกิด เป็นปัจจัยให้เกิดตัณหาได้หรือไม่ หรือจะหมายเอาเพียงสุขเวทนาเท่านั้นที่ทำให้เกิดตัณหา

ข้อ ๒. สติปัฏฐานที่เกิดระลึกลักษณะของวาโยธาตุที่ตึงหรือไหว มีหนังสือบางแห่งบอกมีรูปหย่อน ตึง ไหว ถามว่า สติที่ระลึกลักษณะที่หย่อนมีหรือไม่

ส. ข้อ ๑. ไม่ว่าจะเป็นวทนาประเภทใดทั้งสิ้น เป็นปัจจัยให้เกิดตัณหาได้ แม้อุเบกขาเวทนา ตัณหาก็ชอบ ไม่เดือดร้อน ชอบจริง ๆ พอใจที่จะได้มีอุเบกขาเวทนานั้นอีก ถ้าเป็นสุขเวทนา ตัณหาก็ชอบพอใจที่จะให้เกิดสุขเวทนาทุกขเวทนา ตัณหาก็ชอบที่จะให้ไม่ทุกข์หรือโทมนัสในขณะนั้น เพราะท่านที่มีทุกข์ทุกท่านอยากให้ทุกข์หมด เพราะฉะนั้น ไม่มีอะไรเลยสักอย่างเดียวที่จะไม่ทำให้เกิดตัณหา

เวลาที่มีทุกข์แล้ว ไม่มีตัณหา เป็นไปได้ไหม ที่ไม่อยากจะพ้นทุกข์นั้น

ทุกคนทนทุกข์ไม่ได้ เพราะฉะนั้น ก็ไม่อยากจะให้มีทุกข์นั้น อยากให้ทุกข์นั้นหมดไป ในขณะที่อยากให้ทุกข์นั้นหมดไปก็เป็นตัณหาที่ต้องการให้ทุกข์นั้นหมดไป

สำหรับโทมนัสก็เช่นเดียวกัน ไม่มีใครชอบความโศก ความทุกข์ ความไม่สบายใจ ทุกคนถามว่า ทำอย่างไรจะไม่ทุกข์ ไม่โทมนัส ไม่เสียใจ ทราบได้เลยจากคำถาม ว่าเป็นอารมณ์ที่ไม่พึงปรารถนา แต่ปรารถนาอารมณ์อื่น เพราะฉะนั้นก็มีตัณหา ความต้องการที่จะให้พ้นจากอารมณ์นั้น

ยังไม่หมดโลภะหรือตัณหาไปโดยง่าย เพียงแต่จะรู้หรือไม่รู้ในความละเอียดของโลภะซึ่งเกิดแทรกอยู่ตลอดเวลา ตลอดวันเป็นเรื่องของโลภะทั้งหมด ถ้าสติปัฏฐาน

ไม่เกิด ก็ไม่มีการที่จะรู้จริง ๆ ได้ยินแต่ชื่อ และรู้จากการอ่าน การเขียน การฟัง แต่เวลาที่โลกะกำลังเกิดอยู่จะรู้ใหม่ว่า ขณะนั้นเป็นไปเพราะโลกะทั้งนั้นในวันหนึ่ง ๆ ตั้งแต่ลืมตา แม้แต่การบริหารร่างกายโดยการออกกำลังกาย หรือปฏิบัติกิจที่จะทำให้ร่างกายเป็นอยู่สะดวกสบายก็ตามแต่ ในขณะนั้น ๆ ถ้าสติปัฏฐานไม่เกิดจะไม่รู้เลยว่า นามรูปที่กำลังเป็นปัจจัยซึ่งกันและกัน กำลังเกิดดับนั้น ก็เป็นที่ตั้งของความพอใจ

ท่านที่จะดื่มน้ำ เมื่อื่ก็ค้คงจะมีหลายท่านที่ดื่มน้ำ ทราบใหม่ว่า ขณะนั้นแม้แต่ กิริยาอาการที่ก้าวเดินไป ที่หยิบ ที่จับ ที่ดื่ม ที่ลิ้ม ก็เป็นไปด้วยตัณหาทั้งนั้น

ขณะที่จะวางแก้ว ขณะที่จะเปลี่ยนอิริยาบถ ขณะที่จะพูด ขณะที่จะได้ถามกัน ด้วยเรื่องสารทุกข์ต่าง ๆ ก็เป็นไปด้วยโลกะทั้งหมด

เพราะฉะนั้น ขณะใดที่ปัญญาไม่เกิด หรือกุศลไม่เกิด ขณะนั้นให้ทราบว่า เป็นโลกะ ซึ่งยากต่อการที่จะรู้จริง ๆ เพราะต้องอาศัยสติระลึกรู้ และเมื่อระลึกลักษณะ ของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติในชีวิตประจำวันเมื่อไหร่ ตามปกติจริง ๆ เมื่อนั้นจะเห็นโลกะซึ่งเป็นสราคจิต เป็นจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐานบรรพแรก เพราะว่า ทุกคนมีมากในชีวิตประจำวัน

คนที่บอกว่าไม่มีโลกะ คือ ผู้ที่ไม่รู้ว่ามี แต่ผู้รู้ จะบอกไม่ได้เลยว่า ไม่มีโลกะ เพราะว่ามีมากเกือบจะตลอดเวลา ถ้ากุศลจิตไม่เกิด โทสะมูลจิตไม่เกิด โมหะมูลจิต ไม่เกิด วิกขาจิตไม่เกิด ก็เป็นโลกมูลจิตทั้งนั้น

สำหรับข้อ ๒. ที่ว่า สติปัฏฐานที่เกิดระลึกรู้ลักษณะของวาโยธาตุที่ตั้งหรือไหว มีหนังสือบางแห่งบอกมีรูปหย่อน ตึง ไหว ถามว่า สติที่ระลึกรู้ลักษณะที่หย่อน มีหรือไม่

นี่เป็นเรื่องของพยัญชนะ หรือสมมติบัญญัติ ไม่ใช่การระลึกรู้ลักษณะของ ปรมัตถธรรม เพราะว่าส่วนใหญ่ถ้าพูดถึงสิ่งที่กายกระทบสัมผัส ทุกคนจะไม่สงสัย ลักษณะที่อ่อนหรือแข็ง เย็นหรือร้อน แต่พอถึงตึงหรือไหว เริ่มถามกันแล้วว่า ลักษณะของธาตุลมที่ตั้งหรือไหวเป็นอย่างไร ดูเหมือนกับว่า เมื่อไม่รู้ก็พยายามที่จะ

รู้ลักษณะของธาตุลมซึ่งตึงหรือไหว และขณะนี้ก็มีความพยายามที่จะรู้ลักษณะของหย่อนว่า หย่อนมีไหม เพราะเมื่อมีตึงก็น่าจะมีหย่อน

ข้อสำคัญที่สุด คือ ไม่ควรกังวลเรื่องชื่อ เพราะถ้ากังวลเรื่องชื่อ คำถามอื่นจะมากอีก แล้วลื่น ๆ ละธาตุอะไร อย่างสัมผัสกระทบสบู่ ลื่น ๆ นั้นธาตุอะไร จะเป็นธาตุดิน หรือธาตุไฟ หรือธาตุลม หรือหย่อนหรือเปล่า หรือว่าลื่น จะมีอีกมากมาย และเหนียวละ ก็จะต้องมีลักษณะของสภาพธรรมซึ่งใช้ชื่อและไม่รู้ว่าความจริงนั้นเป็นเพียงสิ่งที่กระทบสัมผัสและปรากฏเท่านั้นเอง

เพราะฉะนั้น อะไรก็ตามที่กระทบสัมผัส อย่ากังวลเรื่องชื่อ เพราะจะทำให้กันเนื่องจากไม่รู้ว่าควรจะใช้คำบัญญัติไหน แต่ความจริงสภาพปรมัตถธรรมมี และกำลังปรากฏ

หนทางที่ดีที่สุด คือ จะเหนียวเหนอะหนะ จะลื่น จะหย่อน จะตึง จะไหว จะอะไรก็ตามแต่ ขณะนั้นสภาพธรรมที่ปรากฏทางกาย ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ถ้าเป็นโดยนัยนี้ก็จะหมดความสงสัย และไม่ต้องมากังวลว่า อยากจะรู้ลักษณะของธาตุลม หรือว่ายังไม่รู้ธาตุลมสักที ก็กังวลอยากจะรู้แต่ธาตุลม

เวลาที่ธาตุลมกำลังปรากฏ ถ้าลักษณะที่ไหวปรากฏ สติระลึกรู้ว่าเป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง ไม่ต้องใส่ชื่อก็ได้ ไซ้ไหม และลักษณะอื่น ๆ ก็ปรากฏสำหรับทางกาย ลักษณะใดก็ตามที่ไม่ใช่เย็นหรือร้อน อ่อนหรือแข็ง ลักษณะนั้นก็ตึงหรือไหวได้ เพราะว่าสภาพธรรมจริง ๆ ลื่นและเล็กน้อยมาก ไม่ปรากฏนานจนกระทั่งให้ใครไปนึกถึงชื่อได้ แต่สามารถทำให้รู้ในสภาพที่ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล โดยไม่ต้องไปกังวลว่า ลักษณะนี้ที่กำลังปรากฏจะเรียกว่าอะไรดี

ยังสงสัยไหม ท่านผู้ถาม ก็ผ่านไปได้สำหรับเรื่องของสมมติบัญญัติ

พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง เป็นเรื่องของสภาพธรรมในชีวิตประจำวันทั้งหมด ซึ่งก็เป็นสภาพธรรมที่เริ่มตั้งแต่เกิด และก็แก่ เจ็บ ตาย สุข ทุกข์ เห็น ได้ยิน ทั้งหมดล้วนเป็นสภาพธรรมในชีวิตประจำวันทั้งสิ้น ซึ่งชาติก่อน ๆ ก็เคยเป็น

อย่างนี้มาแล้ว เคยเกิดแล้ว เคยแก่แล้ว เคยเจ็บแล้ว เคยตายแล้ว เคยสุขแล้ว เคยทุกข์แล้ว ทั้งหมด และก็หมดไป

เพราะฉะนั้น สังสารวัฏฏ์จะไม่สิ้นไป เพราะต้องมีเหตุปัจจัยที่จะทำให้มีการเกิดแล้วเกิดอีก เจ็บแล้วเจ็บอีก ตายแล้วตายอีก ซึ่งในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ทุกคนก็รู้ความจริงว่า วันหนึ่งก็ต้องตายเหมือนคนอื่น ๆ ที่ตายไปแล้ว เพียงแต่จะช้าหรือเร็วเท่านั้น จึงควรที่จะได้พิจารณาว่า วันที่จะจากโลกนี้ไป จะจากไปด้วยปัญญาที่ได้อบรมจนกระทั่งเจริญขึ้น หรือจะจากไปโดยไม่สนใจที่จะอบรมเจริญปัญญา เพราะฉะนั้น ก็จากโลกนี้ไปด้วยความมัวเมา ติดข้อง เพลิดเพลิน ในลาภ ในยศ ในสักการะ ในสรรเสริญ ซึ่งเป็นเพียงชั่วขณะจิต และจะไม่ติดตามไปสู่โลกหน้าเลย

ขณะนี้ทุกคนมีร่างกายซึ่งเคยเป็นที่รัก หรือขณะนี้ก็ยังเป็นที่รักที่พอใจ ก็ให้ทราบว่า ร่างกายนี้ต้องเปื่อยเน่าผุพัง และชาติหน้ารูปร่างกายจะเป็นอย่างไร ไม่ได้เป็นอย่างนี้อีกต่อไปแล้ว เพราะฉะนั้น ก็แล้วแต่ว่า จิต เจตสิก การกระทำทางกาย ทางวาจาในชาตินี้ ที่อกุศลจะเกิดครอบงำจนทำให้ร่างกายในชาติต่อไป พิกุลพิการ ตา หู จมูกไม่น่าดู หรือจนกระทั่งทำให้ถึงสภาพของเปรต อสุรกาย สัตว์นรก ซึ่งก็เป็นชั่วขณะจิตที่เร็วมาก เร็วยิ่งกว่ากระพริบตาก็สามารถเปลี่ยนสภาพนี้ทั้งหมดจากมนุษย์ในสุคติภูมิ ไปสู่อบายภูมิได้

แต่สำหรับผู้ที่ได้ฟังพระธรรมแล้ว ย่อมได้รับประโยชน์จากพระธรรมตามลำดับของปัญญาและการสะสม ซึ่งก็เป็นเพื่อนโมทนาเวลาที่ได้สนทนากับท่านผู้ฟังบางท่าน และท่านได้เล่าประสบการณ์ในชีวิตของท่านให้ฟัง เช่น ท่านผู้หนึ่งท่านเล่าว่า มีผู้ขอยืมเก้าอี้ท่านไปใช้ แต่ไม่ส่งคืนสักที ใจของท่านก็อยากใช้เก้าอี้ตัวนั้น เพราะท่านก็มีความจำเป็นจะต้องใช้ วันหนึ่งท่านก็อุตส่าห์ลงไปถึงชั้นล่างที่เขาขอยืมเก้าอี้ไป บอกว่า จะต้องใช้เก้าอี้แล้ว และก็ยกเก้าอี้จากชั้นล่างขึ้นขึ้นบนด้วยความเหน็ดเหนื่อย ร่างกายและหนักใจด้วย เพราะว่าขณะนั้นเป็นอกุศลซึ่งมีกำลัง เป็นความเร่าร้อนที่ต้องการจะได้ เมื่อขึ้นไปเสร็จเรียบร้อยแล้วก็นึกได้ว่า ถ้าท่านปรารถนาพระนิพพานเพียงเท่านี้ก็ยังไม่ได้ สละไม่ได้ ท่านจะถึงพระนิพพานได้อย่างไร คราวนี้ท่านก็ยก

แก้อ้อลงไปข้างล่าง ตัวเบา โล่งใจ จิตผ่องใส แสดงให้เห็นว่า ขณะใดที่สติไม่เกิด อกุศลเกิด อกุศลก็ทำกิจของอกุศลเต็มที่ ที่จะคิดที่จะชนะ ที่จะคิดที่จะไม่เอื้อเฟื้อ ที่จะคิดที่จะทำด้วยความรุนแรงต่าง ๆ มีการหอบหิ้ว ดึงลากขึ้นไปด้วยความหนัก ความเหนื่อย แต่พอนึกขึ้นได้ เบาหมด และยกแก้อ้อลงไปให้เขาใช้ ไม่เอาคืนแล้ว เพราะท่านจะจัดหาซื้อใหม่ ด้วยจิตใจที่ปลอดโปร่ง เพราะถ้าเพียงเท่านี้ยังเกิดกุศล ไม่ได้ และจะถึงพระนิพพานได้อย่างไร

เพราะฉะนั้น ประโยชน์ของการฟังของแต่ละท่าน ท่านจะไม่ทราบเลยว่า จะเป็นสังฆารมณ์ปฐกแต่งให้สติมีการระลึกได้ที่จะเป็นกุศลในระดับใด

อีกท่านหนึ่ง ท่านมีบุตรที่กำลังเรียนหนังสือและป่วย ไปรักษาตัวที่โรงพยาบาล จากการวินิจฉัยและตรวจสุขภาพของหมอ ผลสุดท้ายก็คือบุตรของท่านพิการ ท่านมีความทุกข์มากจนไม่อยากจะมีชีวิตอยู่ แต่จากการฟังพระธรรมและได้พิจารณา สภาพธรรม หลังจากที่ท่านไม่ต้องการมีชีวิตอยู่เพราะความเสียใจที่บุตรของท่าน พิการและคิดมากในเรื่องอนาคตต่าง ๆ ผลของการฟังพระธรรมทำให้ท่านเห็นลูก เหมือนเห็นแขก เพราะว่าลูกนั้นจะมาจากชาติไหนเป็นใครก็ไม่ทราบ และจะไปสู่ที่ไหน ก็ไม่ทราบ แต่ละคนก็มีกรรมเป็นของของตน เพราะฉะนั้น ขณะที่เห็นลูก ความรู้สึกของท่านก็เหมือนกับเห็นแขกจริง ๆ และท่านผู้นี้ก็เป็นผู้ที่บริจาคที่ดินที่ตำบลลำลูกกา อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ให้มูลนิธิ ฯ แสดงให้เห็นว่า แต่ละชีวิต แล้วแต่ กำลังของกุศลซึ่งเป็นพละ ซึ่งดิฉันก็ได้เรียนท่านให้นึกถึงบุตรธิดาตอนที่ท่านบริจาค ท่านก็บอกว่า ลูกของท่านมีกรรมเป็นของของเขา แม้ท่านให้สมบัติ แต่ถ้าเขาไม่มีบุญ ที่จะได้รับ หรือสมบัตินั้นจะต้องหมดสิ้นไป แม้ท่านมอบให้สมบัตินั้นก็จะหมดไป และถ้าลูกของท่านมีบุญกรรมเป็นของเขาเอง แม้ท่านไม่มอบให้ บุญของเขาก็ นำ สมบัติต่าง ๆ มาให้ได้ เพราะฉะนั้น ท่านจึงมีความประสงค์มอบให้มูลนิธิ ฯ เพื่อใช้เป็นประโยชน์ทางพระธรรม

มีจดหมายจากท่านผู้ฟังท่านหนึ่ง ซึ่งเขียนมาแล้วให้ฟังถึงประโยชน์ที่ได้รับจากการฟังพระธรรม ขอเชิญท่านผู้ฟังช่วยอ่านด้วย

วันที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๓๔

เรียน ท่านอาจารย์สุจินต์ บริหารวนเขตต์ ที่เคารพ

ผมรู้สึกซาบซึ้งในการแสดงธรรมของท่านอาจารย์เป็นอันมาก เพราะเป็นประโยชน์แก่ผมมาก เมื่อก่อนมีความเครียดมาก และมีปัญหาทางครอบครัวมาก ตอนนั้นผมอยากจะกระทำทุกสิ่งทุกอย่างให้พินาศไปตามใจที่คิดที่นึก ผมรู้สึกปวดหัว และประสาทเครียด นอนไม่หลับ วุ่นวายไปหมด

วันหนึ่งผมคิดว่าผมจะทำอย่างไรดี หาทางระบายความทุกข์ที่อยู่ในใจ ให้ออกไป ประสาทก็เครียดหนักขึ้นทุกที นอนตาแห้งคิดว่า ไหน ๆ นอนไม่หลับ เปิดวิทยุฟังเพลงดีกว่า ฟังเพลงก็ไม่ได้เรื่อง หมุนคลื่นวิทยุไปเรื่อย บังเอิญพบรายการ “ธรรมปฏิบัติในชีวิตประจำวัน” ของท่านอาจารย์ รู้สึกสบายใจขึ้น ที่นี้ผมฟังมาตลอดเลย ประสาทและอาการดังกล่าวค่อย ๆ คลายไปที่ละนิดทีละนิด เดี่ยวนี้จิตใจสบายขึ้น ตอนนี้สุขภาพจิตและกายดีขึ้นมาก เมื่อผมนำธรรมมาใช้ การงานและปัญหาครอบครัวก็เริ่มดีขึ้น การศึกษาธรรมของผมยังไม่กระจ่างนัก แต่พอคลายทุกข์ได้บ้าง ผมอยากได้นั่งสี่ธรรมเรื่อง “การเจริญแนวทางวิปัสสนากัมมัฏฐาน” เพื่อจะได้รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงให้ถูกต้อง

ขอจบเพียงเท่านี้ ขออานุภาพแห่งธรรมจงคุ้มครองท่านอาจารย์เถิด

สุ. ท่านผู้ฟังก็คงจะอนุโมทนา ซึ่งท่านที่ได้รับฟังพระธรรม มีความเข้าใจ ก็ย่อมจะได้รับประโยชน์จากการฟังพระธรรม

อีกท่านหนึ่ง เพิ่งได้รับที่นี้ ท่านเขียนมาว่า

หนูฟังอาจารย์มาตลอด ๒๐ ปีที่ผ่านมา สิ่งที่ได้ หนูได้ คือ ไม่โกรธใคร ไม่พยาบาทใคร และหนูสามารถกราบเท้าใครก็ได้ที่มีคุณ และที่หนูเคยล่วงเกินเขา ทางวาจาและทางใจ ทุกวันนี้หนูไม่ร้องไห้แล้ว ไม่ว่าชีวิตแต่ละวันจะมีทุกข์มากเพียงใด ขอให้ท่านอาจารย์จำชื่อหนูไว้

และก็เป็นชื่อของท่าน

ถ้าทราบโดยยังไม่หมดกิเลส ก็ต้องมีความทุกข์เล็ก ๆ น้อย ๆ แม้จะไม่มาก เพราะก่อนฟังพระธรรมมีทุกข์มาก รู้สึกว่าทุกข์นั้นยากที่จะแก้ เป็นปัญหาที่หนักอกหนักใจกัน แต่ถ้าทราบว่า เป็นเพียงชั่วขณะจิต ไม่ว่าจะทุกข์มากสักเท่าไรก็ตาม ก็เพียงชั่วขณะจิตเดียวและกดับ ไม่มีสภาพธรรมใดเลยที่จะไม่เปลี่ยนแปลง ต้องมีการเกิดขึ้นและดับไป และสลับทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ สุขบ้าง ทุกข์บ้างไปแต่ละวัน ที่จะไม่ให้สุขเลยหรือไม่ให้ทุกข์เลยนั้น เป็นไปไม่ได้ เพียงแต่ว่าแต่ก่อนเคยทุกข์มากก็จะทุกข์น้อยลง แต่ก่อนเคยร้องไห้บ่อย ๆ ก็อาจจะไม่ร้องไห้ หรืออาจจะมึนบ้างเล็กน้อย ๆ แต่ไม่เหมือนเดิม

นี่ก็เป็นประโยชน์จากการได้เข้าใจพระธรรมทั้งสิ้น

ทุกท่านจะเห็นได้ว่า การที่จะดับทุกข์จริง ๆ ต้องดับที่ต้นเหตุ คือ อวิชชา ถ้าไม่มีปัญญา ไม่เข้าใจลักษณะของสภาพธรรม อวิชชาก็เต็ม และเมื่ออวิชชาก็เต็มอยู่ ก็ย่อมเป็นปัจจัยให้เกิดอกุศลต่าง ๆ เช่น ความติดข้องในสภาพธรรมที่ปรากฏ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ซึ่งถ้าพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่า ที่คนส่วนใหญ่ไม่สนใจธรรม ไม่อยากจะรู้ ไม่อยากจะเข้าใจธรรม ก็เพราะมีความติด ความพอใจ ความเพลิดเพลินในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ ในความคิดนึกต่าง ๆ

ถ้าถามท่านที่ยังไม่สนใจ ก็จะได้เห็นว่า เพราะท่านยังพอใจที่จะสนุกสนาน เพลิดเพลินไปในชีวิต แต่ท่านที่สนใจแล้วก็ใช้ว่าจะหมดโลภะ เพราะฉะนั้น จะเห็นได้จริง ๆ ว่า อวิชชามีมาก และปัญญาที่เริ่มมีก็ยังน้อย ตราบใดที่ยังไม่รู้แจ้ง อริยสัจธรรม ก็จะต้องอบรมเจริญปัญญาไปเรื่อย ๆ ตามกำลังความสามารถ เพราะเหตุว่าที่ใครจะมีกุศลจิตตลอดวัน มีการศึกษาพิจารณาธรรมตลอดวัน หรือสติปัฏฐานระลึกรูปธรรมตลอดวันนั้น เป็นไปไม่ได้

เพราะฉะนั้น ชีวิตในวันหนึ่ง ๆ ก็จะต้องดำเนินไป คือ อกุศลบ้าง กุศลบ้าง แล้วแต่ว่าชาติหนึ่งจะสะสมกุศลได้มากกว่าอกุศล หรือถึงแม้ไม่มากกว่าอกุศล แต่กุศลนั้นก็กำลังเพิ่มขึ้น จนกว่าจะถึงวันหนึ่งซึ่งเป็นวันที่สังขารขันธปรุ้งแตงทำให้

ปัญญาที่ได้สะสมมาคือการอบรมเจริญสติปัฏฐาน ระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ และกุศลอื่น ๆ ประกอบเป็นบารมีทำให้รู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ ซึ่งขณะนั้นเป็นอกิสมัย เป็นขณะที่ยากจะเกิดได้ และเป็นสมัยที่เป็นอกิสมัยจริง ๆ เป็นสมัยที่แทงตลอดในสัจธรรม รู้แจ้งอริยสัจธรรม ๔

๒๐๖๔

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๓๔

ปรมัตถทีปนี อรรถกถา ขุททกนิกาย อุทาน อรรถกถาปฐมโพธิสุต

แสดงความหมายของอภิสมัย มีข้อความว่า

การแทงตลอด ชื่อว่าอภิสมยะ

สมยะ คือ การละ

อนึ่ง สมัย ชื่อว่าอภิสมยะ เพราะเป็นสมัยยิ่งโดยละได้เด็ดขาด

ชื่อว่าอภิสมยะ เพราะฟังถึง คือ ฟังบรรลุโดยญาณเฉพาะหน้า ได้แก่
หยั่งรู้ถึงสภาวะแห่งธรรมที่ไม่แปรผัน

ชื่อว่าอภิสมยะ เพราะไป คือ บรรลุ ตรัสรู้ โดยภาวะเฉพาะหน้า คือ
โดยชอบ ได้แก่ ความหยั่งรู้สภาวะตามความเป็นจริงแห่งธรรม

นี่เป็นการเตือนผู้ที่ฟังธรรมและผู้ถือบรมเจริญปัญญาให้รู้ว่า การรู้แจ้ง
อริยสัจจธรรมไม่ใช่รู้อื่น แต่รู้แจ้งลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้
ตามปกติตามความเป็นจริง ตามที่ได้ฟัง ตามที่ได้เข้าใจในไตรลักษณ์ คือ ลักษณะ
ที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ของสภาพธรรมที่อาศัยเหตุปัจจัยเกิดขึ้นในขณะนี้
และกำลังดับไปในขณะนี้

เพราะฉะนั้น ก่อนที่จะถึงเวลานั้น ทุกคนก็เป็นผู้ตรงที่จะรู้หนทางว่า
สติปัฏฐาน คือ ขณะที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ และเริ่มที่จะ
เข้าใจถูกในสภาพที่ไม่ใช่ตัวตน เพราะกำลังเข้าใจในลักษณะที่เป็นสภาพรู้และรูปธรรม
ซึ่งไม่ใช่สภาพรู้ในขณะที่กำลังปรากฏเท่านั้น ละอิตตสัญญา คือ ความทรงจำทั้งหมด
ที่เกี่ยวกับนามรูปใด ๆ ที่เคยยึดถือว่า เป็นเรา เป็นตัวตน ไม่มีเราตั้งแต่ศีรษะตลอด
เท้า มีแต่ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏเฉพาะทางทวารหนึ่งทวารใดแต่ละทวาร

ทีละลักษณะเท่านั้น ในขณะที่ ค่อย ๆ อบรมเจริญไปจนกว่าจะประจักษ์การเกิดดับ และวิปัสสนาญาณก็สมบูรณ์จนกระทั่งสามารถรู้แจ้งอริยสัจจธรรม ดับความเห็นผิดที่ยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน เพราะเป็นสมัยยิ่งโดยละได้เด็ดขาด ไม่มีกิเลสที่ดับแล้วเกิดขึ้นอีกได้เลย

ขณะนี้นามธรรมและรูปธรรมแต่ละประเภทมีปัจจัยเกิดขึ้นและดับไป ๆ อาศัยกันและกันอยู่ตลอดเวลา ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน สภาพที่เป็นนามธรรมก็เป็นนามธรรม ไม่ใช่รูปธรรม สภาพที่เป็นรูปธรรมก็เป็นรูปธรรม แต่ถ้าปัญญาไม่รู้จักจริง ๆ ในลักษณะที่แยกขาดจากกันในขณะที่กำลังเห็น กำลังได้ยิน กำลังได้กลิ่น กำลังลิ้มรส กำลังรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส กำลังถูกต้อง หรือกำลังคิดนึก ก็ไม่มีทางเลยที่จะประจักษ์ได้ว่า สภาพธรรมในขณะนี้มีไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ทุกอย่างก็เป็นเพียงขึ้นพังและพิจารณา และค่อย ๆ สะสมไป จนกว่าความรู้ความเข้าใจในเรื่องนามธรรมและรูปธรรมจะเพิ่มขึ้น เป็นปัจจัย เป็นสังขารชั้นธให้สติเกิดระลึกได้บ่อย ๆ และรู้ชัดในความต่างกันของนามธรรมและรูปธรรม

ขณะนี้นามธรรมทางตาดับแล้ว การดับไปของนามธรรมคือจิตและเจตสิก ขณะก่อนเป็นปัจจัยให้นามธรรมขณะต่อไปเกิด ในขณะที่จิตเกิดขึ้นมีเจตสิกเกิดร่วมด้วยในขณะหนึ่ง ต่างเป็นปัจจัยซึ่งกันและกันโดยขณะนั้นยังมีอยู่ ยังไม่ปราศไป เพราะฉะนั้น ความเป็นปัจจัยละเอียดมาก ตั้งแต่ในจิต ๑ ขณะ จนกระทั่งจิตขณะก่อนเป็นปัจจัยให้ขณะต่อไปเกิดขึ้น ซึ่งเมื่อเข้าใจเรื่องนามธรรมและรูปธรรมละเอียดขึ้น จะทำให้ละคลายการยึดถือนามธรรมและรูปธรรมว่าเป็นตัวตน

แต่ถ้าไม่มีการฟัง ไม่มีการพิจารณาให้เข้าใจความเป็นปัจจัย หรือลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมโดยละเอียด แม้สติจะระลึกก็ไม่มีความที่จะละการยึดถือสภาพธรรมนั้นว่าไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคลได้ ต้องอาศัยการฟังจนกระทั่งเข้าใจเป็นกำลังส่งเสริมให้สามารถละการยึดถือสภาพธรรมในขณะนั้นว่า เมื่อเป็นรูปจึงไม่ใช่ตัวตน เมื่อเป็นนามธรรมก็เป็นเพียงนามธรรมเท่านั้นจริง ๆ

ผู้ฟัง ตั้งแต่วันอาทิตย์ที่แล้วจนถึงวันนี้ ท่านอาจารย์ก็พูดถึงเรื่องอายตนะ คือ ปฏิจจสมุปบาท ก็คือสภาพธรรมตามความเป็นจริง เมื่อก็อ่านจดหมายของท่านผู้ฟัง มีความซึ่งใจอยู่คำหนึ่งที่ว่า ขอหนังสืออาจารย์เพื่อจะรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง คือ เขาขอหนังสือ และเขาไม่รู้จะลงตรงไหน ก็ลงตรงเพื่อรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง แสดงว่าบุคคลผู้นี้ได้ฟังเรื่องสภาพธรรม ซึ่งก็คงจะไม่มากครั้งตามที่ท่านเขียนจดหมายมา แต่สามารถใช้คำว่า สภาพธรรมตามความเป็นจริง ซึ่งคำนี้กว่าเราจะเข้าใจ กว่าเราจะรู้สึกกว่าพูดคำนี้ได้ เราใช้เวลาเป็นปี ๆ แต่ท่านผู้ฟังสงสัยจะสะสมมามากพอสมควร ฟังวิทยุเพียงเท่านี้ ก็สามารถใช้คำว่า ขอหนังสืออาจารย์เพื่อรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง

ส. ซึ่งไม่ทราบว่าจะเมื่อไรจะรู้ได้ และก็ต้องอาศัยการอบรมเจริญปัญญาต่อไปเรื่อย ๆ

ผู้ฟัง ที่อาจารย์พูดถึงเรื่องสภาพธรรมตามความเป็นจริง คราวที่แล้วเน้นเรื่องอายตนะภายนอกและภายใน และบอกว่าไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล ไม่มีตัวตน เป็นการยืนยันได้ว่าจริง ในชีวิตประจำวัน ตลอดเวลาเรานึกถึงสิ่งที่ปรากฏทางตา กับเห็นเสียงกับได้ยิน ชีวิตก็มีอยู่เท่านี้ และตรงกับวันนี้ที่ว่า ชีวิตก็มีแต่รูปธรรมกับนามธรรมเท่านั้น นามธรรมก็เป็นจิตกับเจตสิกที่ทำกิจของเขา เขาก็ทำหน้าที่ของเขาไป แต่เราเข้าไปยุ่งกับจิต เจตสิก รูปมาก จึงทำให้สภาพธรรมไม่เป็นไปตามความเป็นจริงเป็นตัวตนเสียมาก ก็ขอยืนยันไว้เท่านี้

ส. เพราะอวิชชา ความไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรม แม้สภาพธรรมปรากฏ อวิชชาไม่สามารถรู้ความจริงของสภาพธรรมนั้น ๆ ได้ เช่น ทางตากำลังปรากฏ อวิชชาก็ไม่สามารถรู้ว่า เป็นเพียงสภาพธรรมที่เป็นธาตุชนิดหนึ่งซึ่งปรากฏทางตา ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล ไม่มีตัวตนในสี่สัณฐานที่กำลังปรากฏเลย แต่ความนึกคิดสามารถเห็นไปต่าง ๆ และคิดนึกไปต่าง ๆ ได้ ไม่ว่าจะในจอโทรทัศน์ หรือในหน้าหนังสือพิมพ์ ในหนังสือวารสารต่าง ๆ หรือแม้ในขณะนี้ ก็เป็นเรื่องของความคิดนึก ซึ่งถ้าไม่อบรมเจริญปัญญาจะไม่สามารถรู้ได้ว่า สิ่งที่ปรากฏทางตานั้น ไม่ใช่สัตว์

บุคคลใด ๆ เลย เป็นแต่เพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งเมื่อหลับตาแล้วสภาพธรรมในขณะนี้ไม่ปรากฏ

การเจริญสติปัฏฐานเพื่อรู้แจ้งอริยสัจจธรรม ต้องอาศัยกุศลธรรมที่มีกำลัง คือ ธรรมที่เป็นพละ ซึ่งข้อความใน **อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต ปฐมพลสูตรที่ ๓** พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย พละ ๗ ประการนี้ ๗ ประการเป็นไฉน คือ สัททาพละ ๑ วิริยพละ ๑ หิริพละ ๑ โอตตัปปพละ ๑ สติพละ ๑ สมาธิพละ ๑ ปัญญาพละ ๑
ดูกร ภิกษุทั้งหลาย พละ ๗ ประการนี้แล

สัททาพละ วิริยพละ หิริพละ โอตตัปปพละ สติพละ สมาธิพละ ปัญญาพละเป็นที่ ๗ ภิกษุผู้มีพละ ๗ ประการนี้เป็นบัณฑิต ย่อมอยู่เป็นสุข พึงเลือกเฟ้นธรรมโดยแยบคาย ย่อมเห็นอรรถแห่งธรรมชัดด้วยปัญญา ความหลุดพ้นแห่งจิต (คือ การดับของจิตขณะสุดท้าย) คือ ความดับของภิกษุนั้นย่อมมีได้ เหมือนความดับแห่งประทีปฉะนั้น

จบ ปฐมพลสูตรที่ ๓

เหมือนกับว่ากระแสของนามธรรมและรูปธรรมไม่มีทางที่จะดับได้เลย แต่ถ้ามีธรรมที่เป็นพละแล้วย่อมถึงทางที่ ความหลุดพ้นแห่งจิต คือ การดับของจิตขณะสุดท้าย ย่อมมีได้ เหมือนความดับแห่งประทีปฉะนั้น

ข้อความในพระสูตรต่าง ๆ ในพระไตรปิฎก เป็นข้อความสั้น ๆ แต่ถ้าท่านผู้ฟังพิจารณาโดยละเอียดและเข้าใจจุดประสงค์ของการศึกษาธรรมว่า เพื่ออบรมเจริญปัญญา เจริญกุศล ขัดเกลาอกุศล แม้ข้อความสั้น ๆ ก็ทำให้ท่านผู้ฟังไม่หลงลืมที่จะรู้ว่า สภาพธรรมที่เป็นพละนั้นเป็นพละได้อย่างไร เช่น พละ ๗ ประการนี้ คือ สัททาพละ ๑ แม้แต่เพียงการฟังพระธรรม ก็ต้องมีศรัทธา ถ้าไม่มีศรัทธาขณะไหน วันไหน วันนั้นไม่ฟัง หรือมีธุระเสียแล้ว มีกิจการงานอื่นเสียแล้ว ในขณะนั้นจะเห็นได้เลยว่า ศรัทธามีกำลังหรือไม่กำลัง

นอกจากสหภาพแล้ว ยังต้องมีวิริยพละ ความเพียรก็เป็นกำลังด้วย ต้องอาศัยความเพียรอย่างมากในการที่จะฟังพระธรรม พิจารณาพระธรรม และเจริญกุศล ซึ่งถ้าขาดหิริพละและโอตตปปพละ กุศลก็เกิดไม่ได้ เพราะว่าไม่ละอายในอกุศล ไม่เห็นโทษของอกุศล แล้วกุศลจะเกิดได้อย่างไร ซึ่งทุกคนก็ทราบว่ามีโลภะตลอดวัน หิริพละอยู่ในขณะไหน อหิริกพละอยู่ในขณะไหน เป็นเรื่องที่จะต้องพันฝา เป็นเรื่องที่จะต้องสะสมจนกระทั่งแม้หิริโอตตปปะก็เพิ่มกำลังขึ้น เพราะสามารถรู้ได้ว่าขณะใดเป็นอหิริกะ ขณะใดเป็นโอตตปปะ ก็คือขณะที่อกุศลธรรมเกิด

แต่ถ้าในขณะนั้นไม่มีการพิจารณาเลือกเฟ้นธรรมโดยแยบคาย ย่อมไม่สามารถเจริญขึ้นในกุศลธรรม เช่น ขณะใดที่เป็นกุศล ท่านผู้ฟังอาจจะไม่ทราบว่า ขณะนั้นเป็นการเลือกเฟ้นธรรมโดยแยบคาย โดยมนสิการแล้ว โดยที่ไม่ใช่ตัวท่านที่เลือก แต่มีเหตุปัจจัยที่ทำให้ขณะนั้นมีโยนิโสมนสิการที่จะเกิดขึ้นเป็นกุศล เช่น วันหนึ่ง ๗ ระหว่างโกรธกับไม่โกรธ เป็นเรื่องที่จะพิจารณาแล้วว่า ขณะใดเป็นโยนิโสมนสิการ ขณะใดเป็นโยนิโสมนสิการ ขณะใดเลือกเฟ้นธรรมโดยแยบคาย

ถ้าเลือกเฟ้นธรรมโดยแยบคาย ขณะนั้นสติพละเกิด ระลึกได้ทันทีว่าสภาพนั้นเป็นอกุศล มีหิริ มีโอตตปปะที่จะเห็นโทษ ที่จะรังเกียจในอกุศลนั้น เพราะฉะนั้นจึงต้องมีทั้งสหภาพละ วิริยพละ หิริพละ โอตตปปพละ สติพละ และถ้าจะถึงการดับกิเลสก็ต้องประกอบด้วยสมาธิพละ ปัญญาพละ จนกระทั่งรู้แจ้งอริยสัจจธรรม เห็นอรรถแห่งธรรมชัดด้วยปัญญา แต่ชีวิตประจำวันขณะใดที่ยังโกรธ จะชื่อว่าเห็นอรรถแห่งธรรมชัดด้วยปัญญาได้ไหม

ระหว่างมานะ ความสำคัญตน กับความอ่อนน้อมถ่อมตน ขณะใดเป็นกุศล ขณะใดเป็นอกุศล ขณะที่เป็นกุศล คือ ขณะนั้นเลือกเฟ้นธรรมโดยแยบคาย เป็นโยนิโสมนสิการ เพราะฉะนั้น โยนิโสมนสิการก็เป็นชีวิตประจำวัน และพละทั้ง ๗ ก็เป็นชีวิตประจำวันด้วย

นอกจากนั้นชีวิตประจำวันยังละเอียดที่ผู้อบรมเจริญสติปัฏฐานสามารถที่จะเห็น อหิริกะ อโนตตปปะ หรือความไม่มีศรัทธา ความไม่มีวิริยะ ความไม่มีสติ สมาธิ ปัญญาได้ แม้ในขณะระหว่างมุ่งลากับไม่มุ่งลากับ โยนิโสมนสิการก็พิจารณาได้ว่า ขณะใดเป็นกุศล ขณะใดเป็นอกุศล ระหว่างมุ่งสักการะกับไม่มุ่งสักการะ ขณะใดเป็น การเลือกเฟ้นธรรมโดยแยบคาย ระหว่างมุ่งความมีชื่อเสียงกับไม่มุ่งความมีชื่อเสียง ระหว่างวิชยากับไม่วิชยา ระหว่างตระหนี่กับไม่ตระหนี่ ระหว่างไม่มีหิริกับมีหิริ ระหว่างไม่มีโอตตปปะกับมีโอตตปปะ

นี่เป็นเรื่องที่จะทำให้กุศลธรรมที่เป็นผละเจริญขึ้น

เมื่อประกอบด้วยผละทั้ง ๗ เป็นบัณฑิต ย่อมอยู่เป็นสุข เลือกเฟ้นธรรมโดยแยบคาย ย่อมเห็นอรรถแห่งธรรมชัดด้วยปัญญา และสุดท้ายก็คือ ความหลุดพ้นแห่งจิต คือ การดับของจิตขณะสุดท้าย ย่อมมีได้ เหมือนความดับแห่งประทีป

เดิมชีวิตประจำวันก่อนที่จะได้ฟังธรรมคงจะเป็นบุคคลหนึ่ง และเมื่อได้ฟังธรรมแล้ว แต่ละท่านก็คงจะเห็นตัวท่านค่อย ๆ เปลี่ยนไป มีการพิจารณาธรรมแยบคายขึ้น และมีกุศลที่เกิดขึ้นได้บ่อยกว่าแต่ก่อนซึ่งพิจารณาโดยไม่แยบคาย ทำให้มีความพอใจในโลภะ ความพอใจในโทสะ คิดว่าเป็นสิ่งจำเป็นต้องมีในโอกาสต่าง ๆ ในกาลต่าง ๆ

แต่ชีวิตย่อมเปลี่ยนไป ถ้าได้พิจารณาพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ในพระสูตรต่าง ๆ แม้โดยย่อ ซึ่งเป็นการเตือนพุทธบริษัท เช่น ข้อความใน **ขุททกนิกาย มหานิทเทส อัญญกวรรค ชราสุตตนิทเทสที่ ๖**

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่าใดเป็นผู้คดโกง กระด้าง พุดพล่อย กรีดกราย มีมานะจัด มีจิตไม่ตั้งมั่น ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นเป็นผู้ไม่นับถือเรา

นี่ก็เตือนได้

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

เป็นผู้ไปปราศแล้วจากกรรมวินัยนี้ และย่อมไม่ถึงความเจริญของงามไพบูลย์
ในกรรมวินัยนี้

อกุศลแม้เพียงเล็กน้อยนิดหน่อย ซึ่งอาจจะไม่ได้สังเกตเลย แต่พระผู้มีพระภาค
ก็ตรัสโดยเฉพาะกับพระภิกษุให้เห็นว่า ในเพศของบรรพชิตซึ่งเป็นเพศของการขัดเกลา
กิเลส ความประพฤติเป็นไปทางกาย ทางวาจา ต้องมีความระมัดระวังที่จะแสดง
ให้เห็นว่า เป็นการเคารพนับถือในพระศาสดา ในพระผู้มีพระภาคหรือไม่ เพราะถ้า
ภิกษุเหล่าใดเป็นผู้คดโกง กระด้าง พุดพล้อย กรีดกราย มีมานะจัด มีจิตไม่ตั้งมั่น
ภิกษุเหล่านั้นเป็นผู้ไม่นับถือเรา เท่านั้นที่เตือนได้แล้วทุกครั้งทีอกุศลจิตจะเกิด

และสำหรับคฤหัสถ์ก็เช่นเดียวกัน พระธรรมทั้งหมดแม้ว่าจะแสดงกับพระภิกษุ
แต่ก็สำหรับพุทธบริษัททั้งหมดด้วย ไม่ใช่เฉพาะกับพระภิกษุเท่านั้น ซึ่งท่านผู้ฟัง
ก็จะเห็นได้ว่า ทุกอย่างต้องมีเหตุ คือ เหตุที่จะทำให้เป็นผู้คดโกง เป็นผู้กระด้าง
พุดพล้อย กรีดกราย มานะจัด จิตไม่ตั้งมั่น ก็ต้องมีเหตุ คือ มีความสำคัญติดข้อง
ยึดมั่นในตัวตน มีความรักตน มีความต้องการสมบัติต่าง ๆ เพื่อตน ซึ่งทำให้ผู้นั้น
มีจิตไม่ตั้งมั่น หวั่นไหว

เพราะฉะนั้น ก่อนที่จะดับอกุศลได้หมดสิ้น จะต้องดับการยึดถือสภาพธรรม
ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจทั้งหมด เพราะรู้ว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน
ซึ่งมีหนทางเดียว คือ ต้องระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้
เพราะว่าในขณะนี้เอง สติปัญญาสามารถเกิดระลึกรู้สภาพธรรมได้

ถ. ในเรื่องนี้จะเน้นที่หิริโอตตปปะ เพราะในชีวิตประจำวันก่อนศึกษาธรรม
ทำอะไรไปก็ตามสบาย ไม่ได้กลัวบาปกลัวกรรม แต่เมื่อศึกษาธรรมแล้ว
ชีวิตประจำวันก็มีทานบ้าง ศีลบ้าง ภาวนาบ้าง เมื่อก่อนเราจะทำอะไรก็ทำเลย
แต่เดี๋ยวนี้มีการถอย ไม่ทำ กลัวบาป แต่เราก็ไม่ได้นึกถึงคำว่า หิริโอตตปปะ ซึ่งก็มี
อยู่แล้ว ใช่มั้ย

ส. ขณะนั้นไม่มีตัวตน แต่ขณะใดที่กุศลธรรมเกิดขึ้นเป็นกุศลจิต ขณะนั้น
ต้องประกอบด้วยโสณเจตสิก ซึ่งต้องมีหิริเจตสิกและโอตตปปะเจตสิกเกิดร่วมด้วย

ถ. แต่หิริโอตตปปะยังไม่ถึงขั้นไม่เป็นตัวตน ยังเป็นตัวตนอยู่ ถ้าไม่เป็นตัวตนเลย แม้หิริก็ไม่เป็นตัวตน เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง คงยังไม่ถึงขั้นนั้น อย่างดีก็แค่เราถอยจากอกุศลเท่านั้นเอง

สุ. โสภณธรรมมีหลายขั้น หลายระดับ เพราะฉะนั้น กว่าที่จะถึงสภาพธรรมทั้งหมดไม่ใช่เรา ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ก็จะได้เห็นว่า การเป็นพระอริยบุคคล เป็นพระโสดาบัน ซึ่งดับการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตนนั้น เป็นปัญญาที่รู้จริง ๆ ต้องรู้ลักษณะของสภาพธรรมจริง ๆ ทุกอย่างที่ปรากฏ ไม่เหลือสภาพธรรมใดที่ยังเป็นตัวตนอยู่ เพราะถ้ายังเหลือสภาพธรรมใดที่ยังยึดถือว่าเป็นตัวตน ก็ไม่ใช่พระโสดาบัน ยังไม่ได้ดับความเห็นผิดว่าเป็นตัวตนเป็นสมุจเฉท

ถ. คงจะต้องค่อย ๆ ไป

สุ. จะเห็นได้ว่า ผู้ที่ยังรักตัว ยังยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน ต้องการให้ตัวตนมีความสุข ก็คงเป็นผู้ที่คิดว่า ชีวิตจะเป็นสุขได้ ต้องเป็นชีวิตที่มีทรัพย์สมบัติ เพราะฉะนั้น ทุกคนก็มีโลภะที่จะแสวงหาสมบัติให้ตาเห็น ให้อายุยืน ให้อมกได้กลิ่น ให้ลิ้นลิ้มรส ให้กายกระทบสัมผัสสิ่งที่น่าพอใจ แต่ต่างกับสมบัติในพระธรรมซึ่งมี ๒ อย่าง คือ ประเภทหนึ่งทำให้ติดข้องวนเวียนไปในสังสารวัฏฏ์ อีกประเภทหนึ่งทำให้ละคลายความติดข้อง ทำให้ไปสู่ทางดับ ไม่ใช่ไปสู่ทางเกิด

๒๐๖๕

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๓๔

อังกุตตรนิกาย สัตตกนิบาต ปฐมธนสูตรที่ ๕

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ทรัพย์ ๗ ประการนี้ ๗ ประการเป็นไฉน คือ
ทรัพย์คือศรัทธา ๑ ศีล ๑ หิริ ๑ โอตตัปปะ ๑ สุตตะ ๑ จาคะ ๑ ปัญญา ๑
ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ทรัพย์ ๗ ประการนี้แล

ทรัพย์ คือ ศรัทธา ศีล หิริ โอตตัปปะ สุตตะ จาคะ และปัญญาเป็นที่ ๗
ทรัพย์เหล่านี้มีแก่ผู้ใด เป็นหญิงหรือชายก็ตาม บัณฑิตเรียกผู้นั้นว่า เป็นผู้ไม่ยากจน
ชีวิตของผู้นั้นไม่เปล่าประโยชน์ เพราะฉะนั้น ท่านผู้มีปัญญา เมื่อระลึกถึงคำสอน
ของพระพุทธเจ้า พึงประกอบศรัทธา ศีล ความเลื่อมใส และการเห็นธรรม

ถึงเวลาเลือกแล้วไซ้ไหม จะเลือกทรัพย์ประเภทไหน ต้องการไหมทรัพย์
๗ ประการ คือ ศรัทธา ๑ ศีล ๑ หิริ ๑ โอตตัปปะ ๑ สุตตะ ๑ จาคะ ๑ ปัญญา ๑
หรือว่าไม่เอา ยังไม่ยอมแลกกับสมบัติทางโลก ถ้าจะให้แลกก็ไม่ยอม

แต่ผู้ที่มีปัญญาจริง ๆ สมบัติทั้งโลกจะแลกกับสมบัติ คือ ศรัทธา ศีล หิริ
โอตตัปปะ สุตตะ จาคะ และปัญญาไม่ได้ ผู้ที่เห็นคุณค่าของทรัพย์ ๗ ประการ
ที่เป็นสมบัติหรือทรัพย์ทางธรรมแล้ว จะไม่ยอมแลกด้วยทรัพย์สมบัติใด ๆ ทางโลก
ทั้งสิ้น ตรงกันข้ามผู้ที่ยังไม่ได้ฟังพระธรรม ไม่ได้พิจารณาเห็นประโยชน์ของทรัพย์ ๗
ประการทางธรรม ก็ยังคงพอใจที่จะเลือกทรัพย์สมบัติทางโลกอยู่

แสดงให้เห็นถึงการสะสมปัญญาจริง ๆ ที่จะต้องพิจารณาเห็นว่า ทรัพย์อื่น
ไม่สามารถติดตามไปได้ เพราะว่าชั่วตาเห็น แล้วทรัพย์นั้นจะหมดสิ้นไปเมื่อไรก็ได้

อังกุตตรนิกาย สัตตกนิบาต อุดคคสูตร ข้อ ๗ มีข้อความว่า

ครั้งนั้นแล มหาอำมาตย์ของพระราชาชื่อว่าอุคคะได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้าอัศจรรย ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ไม่เคยมีมาโดยเหตุที่มีการเศรษฐีผู้เป็นหลานโรหณเศรษฐี เป็นผู้มั่งคั่งมีทรัพย์มาก มีโภคสมบัติมากถึงเพียงนี้

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า

ดูกร อุคคะ ก็มีการเศรษฐีหลานโรหณเศรษฐีมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคสมบัติมากสักเท่าไร

ท่านอุคคะกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มีทองแสนลี้ม จะกล่าวไปใยถึงเงิน

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร อุคคะ ทรัพย์นั้นมีอยู่แล เรามิได้กล่าวว่าไม่มี แต่ทรัพย์นั้นแลเป็นของทั่วไปแก่ไฟ น้ำ พระราชา โจร ทายาทผู้ไม่เป็นที่รัก

ดูกร อุคคะ ทรัพย์ ๗ ประการนี้แล ไม่ทั่วไปแก่ไฟ น้ำ พระราชา โจร ทายาทผู้ไม่เป็นที่รัก ๗ ประการเป็นไฉน คือ ทรัพย์คือศรัทธา ๑ ศีล ๑ หิริ ๑ โอตตปปะ ๑ สุตะ (คือ การฟังพระธรรม) ๑ จาคะ ๑ ปัญญา ๑

ดูกร อุคคะ ทรัพย์ ๗ ประการนี้แล ไม่ทั่วไปแก่ไฟ น้ำ พระราชา โจร ทายาทผู้ไม่เป็นที่รัก

ทรัพย์ คือ ศรัทธา ศีล หิริ โอตตปปะ สุตะ จาคะ และปัญญาเป็นที่ ๗ ทรัพย์เหล่านี้มีแก่ผู้ใด เป็นหญิงหรือชายก็ตาม เป็นผู้มั่งคั่งมีทรัพย์มากในโลก อันอะไร ๆ พึงผจญไม่ได้ในเทวดาและมนุษย์ เพราะฉะนั้น ท่านผู้มีปัญญา เมื่อระลึกถึงคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย พึงประกอบศรัทธา ศีล ความเลื่อมใส และการเห็นธรรม

พอที่จะเลือกได้แล้วใช้ใหม่ จะเอาอะไรมาแลกอะไร จะยอมหรือไม่ยอมอย่างไร
ในขณะนี้กำลังฟังพระธรรม กำลังมีหิริ มีโอตตปปะ มีศรัทธา และกำลังอบรมเจริญ
ปัญญาที่จะระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมจนกว่าจะรู้แจ้งอริยสัจธรรม

ท่านผู้ฟังในขณะนี้กำลังหลีกเร้น ด้วยการฟังพระธรรม เพราะว่าไม่ได้
คล้อยตามไปกับรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ เหมือนในขณะอื่นซึ่งไม่ได้ฟังพระธรรม

บางท่านที่พอใจในคำว่า มุนี หรือความหมายของผู้สงบ หรือผู้หลีกเร้น
ดูเหมือนเป็นการประพฤติปฏิบัติธรรมนั้น ควรที่จะได้เข้าใจความหมายของมุนี
โมเนยยะ หรือการปฏิบัติเพื่อการหลีกเร้น ซึ่งหมายความว่าถึงปัญญาและการเจริญ
ปัญญา ไม่ได้หมายความว่าถึงสถานที่ หรือการกระทำใด ๆ โดยที่ไม่เกี่ยวข้อง กับ
บุคคลอื่น แต่ปัญญาไม่เกิด

เพราะฉะนั้น ให้ทราบว่า การอบรมเจริญปฏิบัติในพระพุทธศาสนานั้น
เป็นเรื่องของการอบรมเจริญปัญญาทั้งสิ้น แม้แต่ความหมายของคำว่า หลีกเร้น สงบ
จากความวุ่นวาย ซึ่งใน **ขุททกนิกาย มหานิทเทส อัญญกวรรค ชราสุตตนิทเทส**
ที่ ๖ ข้อ ๒๐๙ มีข้อความว่า

พระเสกขะ ๗ จำพวก (เว้นอรหัตตผล) เรียกว่า ผู้ประพฤติหลีกเร้น
พระอรหันต์ เรียกว่า ผู้หลีกเร้น

นี่คือความต่างกัน ผู้ที่ประพฤติหลีกเร้น กับผู้ที่หลีกเร้นแล้ว

พระเสกขะ ๗ จำพวก เรียกว่า ผู้ประพฤติหลีกเร้น เพราะเหตุไร

พระเสกขะเหล่านั้น ยังจิตให้หลีกเร้น หดกลับ ถอยกลับ ปิดกั้น ช่ม ห้าม
รักษา คุ้มครองจิตจากอารมณ์นั้น ๆ ย่อมประพฤติ อยู่ เป็นไป หมุนไป รักษา
ดำเนินไป ให้อัตภาพดำเนินไป ยังจิตให้หลีกเร้น หดกลับ ถอยกลับ ปิดกั้น ช่ม
ห้าม รักษา คุ้มครองจิตจากอารมณ์นั้น ๆ ในจักขุทวาร ประพฤติ อยู่ เป็นไป
หมุนไป รักษา ดำเนินไป ให้อัตภาพดำเนินไป ยังจิตให้หลีกเร้น หดกลับ ถอยกลับ
ปิดกั้น ช่ม ห้าม รักษา คุ้มครองจิตจากอารมณ์นั้น ๆ ในโสตทวาร ... ในฆานทวาร

... ในชีวหาทวาร ... ในกายทวาร ... ในมโนทวาร ... เปรียบเหมือนชนไก่หรือเส้นเอ็น
ที่ใส่เข้าไปในไฟ ย่อมหด งอ ม้วน ไม่คลี่ออก ฉะนั้น

เหมือนคนอื่นหรือเปล่า หรือเหมือนทุกท่านที่กำลังประพฤติเป็นไปด้วยการ
การอบรมเจริญสติปัฏฐาน เพราะในขณะนั้นมีการที่จะ หดกลับ ถอยกลับ รักษา
คุ้มครองจิตจากอารมณ์นั้น ๆ ในจักขุทวาร ประพฤติ อยู่ เป็นไป หมุ่นไป รักษา
ดำเนินไป ให้ธัมมภาพดำเนินไป ยังจิตให้หลักแน่น หดกลับ ถอยกลับ ปิดกั้น ช่ม
ห้าม รักษา คุ้มครองจิตจากอารมณ์นั้น ๆ ในโสตทวาร ... ในฆานทวาร ... ในชีวหา
ทวาร ... ในกายทวาร ... ในมโนทวาร ...

ช่วงหนึ่ง ๆ ที่สติเกิดระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรม คือ ในขณะนั้น
เพราะฉะนั้น สำหรับผู้ที่ยังไม่ใช่พระอรหันต์ ก็เป็นผู้ที่กำลังประพฤติหลักแน่น โดยไม่ใช่
จะต้องไปสู่ที่หนึ่งทีใด แต่ขณะใดที่ตาเห็น ที่จะไม่เป็นไปกับเรื่องราวต่าง ๆ ก็โดยการที่
สติระลึกและค่อย ๆ เข้าใจลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ว่า
เป็นนามธรรมและเป็นรูปธรรม แล้วแต่ว่าจะเป็นทางตา หรือทางหู ทางจมูก ทางลิ้น
ทางกาย ทางใจ ซึ่งวันหนึ่ง ๆ ก็คงจะน้อยมาก แต่ก็เห็นหนทางถูก หนทางตรง
ที่จะทำให้ปัญญาค่อย ๆ รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมขึ้น

เรื่องของสังขธรรมเป็นความจริงที่น่ารู้ น่าเข้าใจให้ถูกต้อง เพราะว่าไม่ใช่สัตว์
ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เพราะฉะนั้น สภาพธรรมที่เป็นปรมัตถธรรมเป็นสังขธรรมนั้น
ไม่ว่าจะเป็นอกุศลหรือเป็นกุศล ก็เป็นสิ่งที่ปัญญาจะต้องพิจารณาจนประจักษ์แจ้งว่า
ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

ถ้าทุกท่านเพียงแต่จะคิดถึงเรื่องกุศลธรรม และไม่รู้อกุศลธรรมที่มีปัจจัย
ปรุงแต่งเกิดขึ้นเป็นประจำ ย่อมไม่ชื่อว่ารู้ธรรมทั่ว เพราะในวันหนึ่ง ๆ นั้น กุศลธรรม
หรืออกุศลธรรมมีมากกว่า ที่จะสามารถรู้ได้บ่อย ๆ ในวันหนึ่ง ๆ โดยเฉพาะเรื่องของ
โลภะ เป็นเรื่องน่าสนใจที่จะรู้ความจริงว่า แต่ละบุคคลมีมากจริง ๆ และไม่ควรถือ
ประมาทโลภะเลย เพราะว่าโลภะเป็นสภาพธรรมที่เป็นเจตสิกที่ติดข้องในอารมณ์
ที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ และไม่อาจจะจำแนก

อกุศลธรรมเป็นประเภทใด ๆ โลกะก็รวมอยู่ในอกุศลธรรมประเภทนั้น ๆ ทั้งหมด ไม่ขาดเลย ไม่ว่าจะโดยประเภทที่เป็นอาสวะ โสกะ โยคะ อุปาทาน คันถะ นิวรรณ สังโยชน์ กิเลส อนุสัย วิปลาส ซึ่งแม้วิชชาที่ยังไม่รวมอยู่ในทุกหมวดเช่นโลกะ เช่น อริชชาไม่เป็นอุปาทานและไม่เป็นคันถะ

เพราะฉะนั้น โลกะมีมาก แต่ทำไมไม่เห็นโลกะ วันนี้โลกะมากมายจริง ๆ แต่มีขณะไหนที่เห็นโลกะบ้าง ได้แต่เรียกชื่อของโลกะ เรียกชื่อของโลกะนี้เรียกได้ แต่ตัวโลกะจริง ๆ ซึ่งเกิดอยู่เป็นประจำทุกวันยากที่จะเห็นได้ ถ้าไม่ใช่เป็นผู้ที่มีปกติ ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมทางตาที่เห็น เพราะเมื่อเห็นแล้วโลกะก็เกิดต่อ ทางหู ที่ได้ยินนั่นเอง เมื่อได้ยินแล้วโลกะก็เกิดต่อ ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ โดยนัยเดียวกัน

ชีวิตในวันหนึ่ง ๆ ก็เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส คิดนึก และโลกะซึ่งเกิดต่อจากเห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส คิดนึก ในวันหนึ่ง ๆ นี้นั้นมากมาย และไม่ใช่แต่เฉพาะชาตินี้ชาติเดียว ตั้งที่ชาติมาแล้ว ในสังสารวัฏฏ์ แสดงให้เห็นถึงความหนาแน่น ความยากที่จะขัดเกลา ทั้ง ๆ ที่รู้ว่า โลกะเป็นอกุศลธรรม เป็นสภาพธรรมที่เป็นสมุทัย เป็นเหตุให้เกิดสังสารวัฏฏ์

ในอดีตชาติไม่มีใครสามารถรู้ได้ว่า โลกะของใครมากและรุนแรงแค่ไหน ชาตินี้พอจะรู้ได้ พอจะจำได้ พอจะนึกถึงได้ แต่ชาติก่อนไม่มีทางรู้ได้เลย แต่จะเห็นได้ว่า แม้ในอดีตอนันตชาติตั้งแต่ละท่านก็มีโลกะสะสมมาแล้วมากมาย ก็มีผู้ที่อบรมเจริญ กุศล สะสมกุศลซึ่งเป็นพละ สามารถละอกุศลได้ในที่สุด

ขอกล่าวถึงพระชาติหนึ่งของพระโพธิสัตว์ ซึ่งพระองค์ทรงพิจารณาเห็นอกุศล ตามความเป็นจริงว่ามีมาก และการพากเพียรที่จะออกจากความติดข้องในกาม คือ ในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะนั้นยากเพียงไร

นี่เป็นเรื่องในอดีต ซึ่งการที่จะละโลกะนั้นยากเสมอ ไม่ว่าจะในชาติไหนก็ตาม

อรรถกถา สัตตกนิบาตชาดก อรรถกถา สุตัมชาดกที่ ๖

พระโพธิสัตว์ทรงพิจารณาขณะจิตที่พยายามออกจากความติดข้องในกาม คือ ในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ซึ่งข้อความที่พระองค์ทรงพิจารณามีว่า

บุรุษผู้ป่วยไม่สามารถพลิกตัวได้ด้วยกำลังของตนเอง ผู้พยาบาลต้องผูกเชือกสำหรับเหนี่ยวไว้ โดยบอกว่า จงเหนี่ยวเชือกนี้พลิกตัว เมื่อเขาเหนี่ยวเชือกนั้นพลิกตัว ก็คงมีความสุขกายและความสุขใจหาหน่อยไม่ ฉันทใด เมื่อสัตว์ทั้งหลายผู้เร่าร้อน เพราะกิเลสก็ฉันทนั้นเหมือนกัน ไม่สามารถจะพลิกใจได้ ด้วยสามารถแห่งความสุขเกิดแต่วิเวก

แน่นอนที่สุดทุกคนก็ต้องยอมรับว่า ถ้าไม่มีความติดข้องในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะแล้ว จะสงบจริง ๆ เป็นความสุขที่เกิดแต่วิเวก สงัดจากความติดข้องในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ แต่ทำอย่างไรจึงจะพลิกใจจากความติดข้องไปสู่การละความติดข้องได้ ซึ่งก็ต้องอาศัยหลายทางที่จะสะสมกุศลเป็นบารมี จนกว่าจะสามารถละได้จริง ๆ

ความคิดเกิดแก่พระโพธิสัตว์ในพระชาติในอดีตกาล

เมื่อพระเจ้าพรหมทัตครองราชย์สมบัติในพระนครพาราณสี พระโพธิสัตว์เป็นบุตรของปุโรหิต ท่านมีนามว่า สุตัมกุมาร ส่วนพระโอรสของพระเจ้าพาราณสี มีพระนามว่า พรหมทัตกุมาร กุมารทั้ง ๒ เติบโตมาด้วยกัน และเรียนศิลปะทุกอย่างที่เมืองตักกสิลา เมื่อสำเร็จกลับมาแล้วพรหมทัตกุมารทรงเป็นพระอุปราช และเมื่อสิ้นรัชกาลของบิดาแล้วก็ได้ครองราชย์ และทรงตั้งสุตัมกุมารเป็นปุโรหิต

วันหนึ่งพระราชอาประทับนั่งบนคอช้างต้น แล้วให้พระโพธิสัตว์นั่งบนหลังช้าง ณ ที่นั่งด้านหลัง ทรงทำประตักษิณพระนคร

สมเด็จพระราชชนนีประทับยืนมองดูที่ช่องพระแกล ทอดพระเนตรเห็นปุโรหิต นั่งเบื้องหลังพระราชอา ทรงมีพระทัยปฏิบัติ ไม่ยอมเสวย พระราชาทรงทราบ จึงเสด็จไปตรัสถาม แต่พระราชชนนีไม่ตรัสบอกเพราะทรงละอาย พระราชาจึงรับสั่งให้พระมเหสีไปทูลถาม พระราชชนนีจึงตรัสบอก

พระราชาราชทรงรับเราให้ไปโรหิตรับเป็นพระราชาราช และทรงตั้งพระราชชนนีให้เป็นมเหสี ส่วนพระองค์ทรงเป็นอุปราช

นี่เป็นเรื่องของโลหะในอดีตชาติ ซึ่งไม่ทราบว่าเป็นอย่างไรมาอย่างไรจึงเป็นได้
อย่างนี้ ก็ต้องตามการสะสมของแต่ละบุคคล

ในกาลต่อมา พระโพธิสัตว์ทรงระอาพระทัยในการครองเรือน แม้พระมเหสีจะทูลประการใด และได้ทำอุบายต่าง ๆ ที่จะให้พระองค์เสวยราชสมบัติ แต่พระโพธิสัตว์ก็ทรงแสดงธรรม ชี้ให้เห็นคุณและโทษในกามทั้งหลาย และทรงมอบราชสมบัติคืนให้แก่อุปราช แล้วบวชเป็นฤๅษี ยังฉานและอภิญญาให้เกิดขึ้น ได้เป็นผู้เข้าถึงพรหมโลก

พระอัศรมเหสีในครั้งนั้น ได้แก่ มารดาพระราหุลในบัดนี้ พระราชาผู้เป็นพระสหาย ได้แก่ ท่านพระอานนท์ ส่วนพระเจ้าสุสีมะ ได้แก่ เราตถาคต

ข้อความตอนท้ายของชาดกนี้ พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงอดีตอนันตชาติซึ่งไม่มีใครสามารถรู้ได้ว่า กำลังของโลหะแต่ละชาติจะเกิดขึ้นในลักษณะใด

เพราะฉะนั้น การออกจากการเป็นเรื่องที่ยากแสนยาก ถ้าจะสละเพศคฤหัสถ์ออกสู่เพศบรรพชิต ยิ่งยากกว่าหลายเท่า เพราะต้องเป็นผู้ที่มุ่งตรงต่อพระวินัยบัญญัติจึงจะสามารถดำรงเพศบรรพชิตได้ แต่แม้กระนั้นการที่จะออกจากการเป็น ความติดข้องยินดีในรูปแบบ เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะจริง ๆ ต้องเป็นการออกด้วยการอบรมเจริญปัญญา รู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริงว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ไม่ว่าจะเป็นโลหะ โทสะ โมหะ เห็น ได้ยิน ความริษยา มานะ ความสำคัญตน ทุกอย่างล้วนเป็นสภาพธรรมที่ทุกท่านกล่าวถึง โดยจิตบ้าง โดยเจตสิกบ้าง โดยปัจจัยต่าง ๆ บ้าง โดยการเกิดเป็นปัจจัยซึ่งกันและกันชั่วขณะหนึ่งบ้าง แต่ตามความเป็นจริง ลึกไปกว่านั้น ปัญญาจะต้องสามารถประจักษ์แจ้งในสภาพที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนของสภาพธรรมในขณะนี้จริง ๆ

นี่คือจุดประสงค์ที่ทุกคนจะต้องฟังพระธรรมและอบรมเจริญปัญญาเพื่อที่จะขัดเกลากิเลส มิฉะนั้นแล้วไม่มีทางเลย ไม่ว่าจะเป็นเพศบรรพชิตหรือคฤหัสถ์

ก่อนอื่นต้องละการยึดถือสภาพธรรมว่า เป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล ในขณะที่มีชีวิตเกิดขึ้นเป็นไปตามเหตุปัจจัยในแต่ละชาติ

แต่เรื่องในชาดกทั้งหมด ก็เป็นความจริงในยุคนี้สมัยนี้ เพียงแต่เปลี่ยนชื่อ คือ ชื่อในชาดกนั้นเป็นอย่างหนึ่ง แต่ก็ได้แก่ จิต เจตสิก รูปนั่นเอง และชื่อในปัจจุบันชีวิตจริง ๆ ของทุกท่านในขณะนี้ก็คือ จิต เจตสิก รูป ก็เป็นเพียงชื่อเท่านั้นที่เปลี่ยนจากชาดกมาเป็นแต่ละยุคแต่ละสมัย แต่ให้ทราบว่า โลภะก็เป็นโลภะ โทสะก็เป็นโทสะ อกุศลก็เป็นอกุศล กุศลก็เป็นกุศล เพราะฉะนั้น จากเรื่องชีวิตของแต่ละบุคคลในครั้งอดีต ย่อมเตือนให้ทุกท่านระลึกถึงสภาพจิตของท่านได้และขัดเกลายิ่งขึ้น

๒๐๖๖

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๘ กันยายน ๒๕๓๔

อีกเรื่องหนึ่งเป็นเรื่องชาดกซึ่งแสดงให้เห็นว่า การติดในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจึงทำให้ยากที่จะทำอะไรบ้าง เช่น ยากที่จะสละวัตถุให้ เพื่อเป็นประโยชน์แก่บุคคลอื่น นั่นก็ยากแล้ว แต่สิ่งที่ยากกว่าการให้ก็ยังมีอีก มีใครคิดได้ไหมว่า อะไรเป็นสิ่งที่ยากกว่าการให้

เรื่องของการสละรูป เสียง กลิ่น รส โณภูมิจึงให้ ก็ยากที่จะเอ่ยหรือ ที่จะกระทำ แต่สิ่งที่ยากกว่านั้นก็มี อะไรที่ยากกว่านั้น ซึ่งบางท่านหลังจากที่ได้ฟัง ชาดกนี้แล้ว อาจจะกล่าวว่า คิดไม่ถึงว่าจะเป็นอย่างนั้น

อรรถกถา สัตตกนิบาตชาดก อรรถกถาพัสสันนชาดกที่ ๖ มีข้อความว่า

ในสมัยที่พระโพธิสัตว์เป็นเสนกบัณฑิตอำมาตย์ ท่านพระมหาโมคคัลลานะ เป็นอายุรบัณฑิตอำมาตย์ และท่านพระสารีบุตรเป็นปุกกุสบัณฑิต ของพระเจ้าพรหมทัต

ครั้งนั้น บุตรของราชบุโรหิตได้มาเฝ้าพระราชา เมื่อเห็นอัคมเหสีของพระราชา ก็มีจิตปฏิพัทธ์ นอนอดอาหาร เมื่อพระราชาทรงทราบก็ทรงมอบพระอัคมเหสีให้ ๗ วัน แล้วให้นำมาส่งคืน แต่ปรากฏว่าบุตรของราชบุโรหิตและพระมเหสีต่างมีจิตรักใคร่กัน และพากันหนีไปเมืองอื่น

ฟังดูเป็นนิยายน่าเศร้าสำหรับยุคนี้สมัยนี้ แต่เป็นเรื่องจริง เพราะฉะนั้น เรื่องเนาคงไม่มี ชีวิตจริง ๆ เป็นอย่างนี้ ในอดีตชาติ และเป็นเรื่องจริง ชีวิตของท่านพระอานนท์ ชีวิตของพระผู้มีพระภาค ชีวิตของท่านพระสารีบุตรของท่านพระมหาโมคคัลลานะ และของบุคคลอื่น ๆ ในครั้งนั้น ซึ่งผู้ที่ยังไม่รู้แจ้งอริยสัจธรรมก็ไม่ไปไหน นอกจากมีสังสารวัฏฏ์สืบต่อมา เปลี่ยนชื่อเป็น

บุคคลนั้นบ้าง บุคคลนี้บ้าง จนกระทั่งถึงสมัยปัจจุบัน อาจจะเป็นท่านผู้ฟังที่นี้ใครคนหนึ่งคนใดก็ได้ แล้วก็จำเรื่องของตัวเองในอดีตไม่ได้ เพราะไม่ทราบว่าเป็นใครที่ไหน

พระราชาทรงโคกเศร้าจนประชวรหนัก หมอหลวงทั้งหลายก็ไม่สามารถรักษาได้ พระโศภิตสัตว์รู้ว่า พระราชาไม่ทรงมีโรคอะไร นอกจากเสียพระทัยที่ไม่ทรงเห็นพระมเหสี จึงคิดอุบายแก้ไข โดยจัดแสดงการกลืนดาบให้พระราชาทอดพระเนตร เมื่อพระราชาทรงทอดพระเนตรเห็นชายคนหนึ่งกลืนดาบแก้วที่คมกริบยาว ๓๓ นิ้ว จึงตรัสถามอายุรบัณฑิตว่า สิ่งที่ทำยากกว่าการกลืนดาบนี้มีไหม

อายุรบัณฑิตในครั้งนั้น ซึ่งในชาติสุดท้ายเป็นท่านพระมหาโมคคัลลานะทูลว่า การพูดว่าเราจะให้นั้น เป็นสิ่งที่ทำได้ยากกว่านั้น

คิดดู ให้ไปกลืนดาบคมกริบยาว ๓๓ นิ้ว ยิ่งง่ายกว่าการที่จะพูดว่า จะให้ นี่คือการติดในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจึง ซึ่งแสนยากจริง ๆ ที่จะสละได้ ให้ทำอะไรก็ยิ่งง่ายกว่าการพูดว่าจะให้ ด้วยความโลภ ติดข้อง จึงทำให้พูดไม่ได้

เป็นความจริงไหม ทุกท่านพิสูจน์ได้ในชีวิตประจำวัน วันนี้พูดคำนี้บ้างหรือยัง หรือว่าปีหนึ่ง เดือนหนึ่งจะพูดสักกี่ครั้ง

พระราชาทรงสดับคำของอายุรบัณฑิตแล้ว ก็ทรงพิจารณาพระองค์

นี่คือบัณฑิต ไม่ว่าจะได้ยินได้ฟังสิ่งใดทั้งหมด เมื่อฟังแล้วพิจารณาตน

พระราชาทรงสดับคำของอายุรบัณฑิตแล้ว ก็ทรงพิจารณาพระองค์ว่า พระองค์ได้ตรัสออกไปแล้วว่า จะให้พระมเหสีแก่บุตรของราชบุโรหิต พระองค์ก็ทรงสามารถกระทำการที่ทำได้ยากแล้ว

คือ สามารถเอ่ยปากตรัสให้พระมเหสีแก่บุตรของราชบุโรหิต แสดงว่าพระองค์ทรงกระทำให้ยาก

ความเศร้าโศกในพระราชหฤทัยก็เบาบางไปแล้วน้อยหนึ่ง

เพราะว่าเป็นผู้ที่ได้ทำสิ่งที่ทำได้ยาก

พระองค์ทรงดำริว่า แต่กรรมอย่างอื่นที่ทำได้ยากกว่าการพูดว่า เราจะให้ของ
สิ่งนี้แก่ผู้อื่นนั้น ยังมีอยู่หรือไม่หนอ

พูดก็ยาก แต่อะไรจะยากกว่าพูด

พระราชาก็ตรัสถามปุ๊กกุสบันทิตว่า

สิ่งที่ทำได้ยากกว่าการบอกว่าเราจะให้นั้นยังมีอยู่หรือไม่

มีอะไรที่ทำได้ยากกว่านั้นอีก

ลำดับนั้นปุ๊กกุสบันทิต เมื่อจะทูลแก้ปัญหาถวาย จึงกล่าวคาถาที่ ๔ ว่า

คนทั้งหลายไม่รักษาคำที่พูดไว้ คำที่พูดออกไปนั้นก็ไม่มีผล และผู้ใดให้
ปัญญาไว้แล้ว ก็บั่นทอนความโลภได้ การบั่นทอนความโลภของผู้คนนั้น
เป็นสิ่งที่ทำได้ยากกว่าการกลืนดาบและการให้ปัญญา

นี่เป็นเรื่องของสัจจะ ความจริงใจ ความตรงต่อความคิดหรือคำที่ได้กล่าวแล้ว
เพราะฉะนั้น เมื่อพูดแล้วว่าจะให้ สิ่งที่ยากกว่าก็คือให้จริง ๆ ไม่ใช่พูดแล้ว
แต่ให้ไม่ได้ นั่นก็แสดงให้เห็นว่า อะไรยากกว่า เวลาที่มีศรัทธาเกิดขึ้นก็พูดให้ได้
แต่พูดแล้วไม่ให้เป็น ไซ้ใหม่ เพราะฉะนั้น ผู้ที่พูดแล้ว และก็ให้ ย่อมทำสิ่งที่ยาก คือ
ไม่เพียงแต่พูด แต่มีสัจจะ มีความจริงใจ สามารถกระทำตามที่ได้พูดแล้วด้วย

เหตุอย่างอื่นทุกอย่างเป็นเรื่องที่ทำได้ง่าย ข้าแต่พระราชฯ ขอพระองค์โปรดทรง
ทราบอย่างนี้เถิด

ความจริงก็เป็นความจริงทุกกาลสมัย แม้ในสมัยโน้นจนถึงสมัยนี้

เมื่อพระราชาทรงสดับค่านั้นแล้วก็ทรงพิจารณาว่า พระองค์ตรัสไปแล้วว่า
จะให้พระเทวีแก่บุตรของปุโรหิต และพระองค์ก็ได้ให้พระเทวีตามที่ตรัสแล้ว พระองค์
จึงได้ทรงกระทำกรรมที่ทำได้ยากแล้วหนอ ความเศร้าโศกก็เบาบางลงกว่าเดิม

นี่คือผู้ที่พิจารณาตนเอง และเห็นว่าพระองค์สามารถสละ คือ ตรัสแล้วและได้กระทำตามพระวาจาที่ได้ตรัสแล้ว เพราะฉะนั้น ก็เป็นความสามารถของพระองค์ ยิ่งกว่าการกลืนดาบที่คมกริบยาว ๓๓ นิ้ว

ลำดับนั้น พระองค์ได้มีพระปริวิตกว่า คนอื่นที่เชื่อว่าเป็นผู้ฉลาดกว่า เสนกบัณฑิตไม่มี เราจักถามปัญหานี้กะเสนกบัณฑิต

ซึ่งในพระชาติสุดท้ายก็เป็นพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระองค์จึงตรัสถามเสนกบัณฑิตว่า

สิ่งที่ยากกว่าการให้สิ่งของนั้นมีอยู่หรือ

พูดว่าให้ แล้วก็ให้ จะมีอะไรที่ยากกว่าการให้สิ่งของนั้น

เสนกบัณฑิตเมื่อจะพูดแก้ปัญหาวายพระองค์ จึงกล่าวคาถาที่ ๖ ว่า

คนควรให้ทาน จะน้อยหรือมากก็ไม่ว่า แต่ผู้ใดครั้นให้แล้ว ไม่ได้เดือดร้อนใจ ในภายหลัง (คือ ไม่เสียดาย ไม่เศร้าโศก) การไม่ได้เดือดร้อนใจนั้น เป็นสิ่งที่ทำได้ ยากกว่าการกลืนดาบ ยากกว่าการพูดว่าจะให้สิ่งของ และยากกว่าการให้สิ่งของที่รักนั้น เหตุอย่างอื่นทั้งหมดเป็นสิ่งที่ทำได้ง่าย ข้าแต่พระราชา ขอพระองค์โปรดทรงทราบอย่างนี้

จริงไหม พูดว่าจะให้ พูดแล้วและให้ด้วย แต่ให้แล้วเสียดาย จะทำอย่างไร กับโรคซึ่งติดตามการให้ได้ ทั้ง ๆ ที่ให้ไปแล้วก็ยังเสียใจ เศร้าโศก หรือเสียดาย ในภายหลัง

เมื่อพระราชาทรงสดับคำของพระโพธิสัตว์แล้ว ก็ทรงพิจารณาจิตของพระองค์ ซึ่งเมื่อให้พระเทวีแก่บุตรของปุโรหิตไปแล้วก็เศร้าโศก ซึ่งไม่สมควรเลย และทรงพิจารณาว่า หากพระเทวีพึงมีความเสนาหาในพระองค์ ก็คงไม่ทอดทิ้งอิสริยยศนี้หนีไป แต่เมื่อพระเทวีไม่มีความเสนาหาในพระองค์หนีไป จะมีประโยชน์อะไรที่ทรงเศร้าโศก

เมื่อพระองค์ทรงมีพระดำริดังนี้ ความเศร้าโศกทั้งหมดก็หายไป เหมือนหยดน้ำ
ที่กลิ้งตกจากใบบัวฉะนั้น ในทันใดนั้นพระองค์ทรงไร้พระโรค ทรงพระเกษมสำราญ
เมื่อจะทรงสดุดีพระโพธิสัตว์ จึงตรัสพระคาถาสุดท่ายว่า

อายุรบัณฑิตแก้ปัญหาแล้ว และปุกกุสบัณฑิตก็แก้ปัญหาแล้ว ส่วน
เสนกบัณฑิตครอบปัญหาหมดทุกข้อว่า คนให้ทานแล้ว ไม่ควรเดือดร้อนใจภายหลัง
อย่างที่เสนกบัณฑิตพูด

ก็พระราชครั้นทรงทำการสดุดีแล้ว ทรงพอพระราชหฤทัยแล้ว ได้พระราชทาน
ทรัพย์สินเป็นอันมากแก่เสนกบัณฑิตนั้น

พระศาสดาครั้นทรงนำพระธรรมเทศนาขึ้นมา ทรงประกาศสังฆธรรมทั้งหลาย
แล้ว ทรงประชุมชาดกไว้ ในที่สุดแห่งสังฆธรรม ภิกษุผู้ใคร่ลาสิกขาเพราะการยั่ววน
ของภรรยาเก่า ซึ่งในอดีตกาลครั้งนั้นเป็นพระเจ้าพรหมทัต ก็ได้บรรลुโสดาปัตติผล
อายุรบัณฑิตได้เป็นพระมหาโมคคัลลานเถระ ปุกกุสบัณฑิตได้เป็นพระสารีบุตรเถระ
ส่วนเสนกบัณฑิตได้เป็นเวตถาคต ฉะนี้แล

ชาติหนึ่งนี้มีเรื่องมากหลายเรื่อง เรื่องนั้นบ้าง เรื่องนี้บ้าง ถ้าเป็นบัณฑิตก็
พิจารณาเพื่อที่จะขัดเกลาและสะสมกุศล เพราะถ้าไม่สะสมกุศลจริง ๆ ไม่มีทางเลย
ที่จะรู้แจ้งอริยสังฆธรรม ขณะนี้สภาพธรรมไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน กำลัง
เกิดดับ ต้องประจักษ์แจ้งได้จึงจะละการยึดถือสภาพธรรมว่า เป็นตัวตน เป็นสัตว์
เป็นบุคคล

เพียงแต่ฟังและเข้าใจ และสติเกิดเพียงเล็กน้อย ๆ ยังไม่มีกำลังที่จะละ
การยึดถือสภาพธรรมที่เคยติดเคยถือว่า เป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล ถ้าไม่มี
ปัญญาที่สะสมมาจริง ๆ พร้อมบารมีอื่น ก็รู้แจ้งอริยสังฆธรรมไม่ได้

แม้แต่ในชาดกนี้ ท่านผู้ฟังจะเห็นความสำคัญของการไม่เสียดาย เพราะว่า
ขณะที่เสียดายแสดงให้เห็นถึงเยื่อใยการติดในวัตถุที่ละที่เป็นเพียงวัตถุสิ่งภายนอก
ซึ่งแท้ที่จริงแล้วไม่มีใครสามารถยึดครองเป็นเจ้าของได้ตลอดไป เพียงชั่วขณะที่ตาเห็น
และเกิดความพอใจ แต่ขณะอื่นเมื่อไม่เห็น ก็เป็นเรื่องอื่นไปแล้ว

เพราะฉะนั้น แสดงให้เห็นว่า เยื่อใยความเสียดายที่ยังมีอยู่ในสิ่งหนึ่งสิ่งใด ที่ให้ไปแล้ว เวลาที่สติปัฏฐานเกิดระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าเป็นเพียงนามธรรมและรูปธรรมก็ยังเสียดาย คิดดู เสียดายที่จะทิ้งไป เสียดายที่จะละไป เสียดายที่จะไม่มีตัวตน เสียดายที่ไม่ใช่เรา และไม่ใช่ของเรา อีกต่อไป เพราะฉะนั้น กำลังของกุศลและกำลังของปัญญาต้องมีมากที่จะเป็นผู้ที่มีชีวิตอย่างจิรกาลภาวนา คือ สะสมอบรมเจริญกุศล ซึ่งใช้กาลเวลาที่ยาวนานที่จะรู้สภาพจิตของตนและสามารถรู้ว่า สิ่งใดควร สิ่งใดไม่ควร ขณะใดเป็นกุศล ขณะใดเป็นอกุศล ถ้ายังคงมีความเสียดายแม้เล็กน้อย ก็ให้คิดว่า เวลาที่สติปัฏฐานเกิดแล้ว จะต้องเสียดายแน่ ๆ ในนามรูปที่กำลังปรากฏ ไม่ยอมที่จะทิ้งที่จะละว่า ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล

นี่เป็นเหตุที่วิปัสสนาญาณต้องมีมากมายหลายชั้น เพราะถึงแม้จะประจักษ์ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมแล้วก็จริง แต่ยังเสียดายที่จะทิ้งไป ความติดข้องในความเป็นตัวตน ในสภาพธรรมมีมาก นี่เป็นแต่เพียงเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่ทำให้เห็นถึงความเสียดายแม้เพียงในวัตถุก็ยังมิได้ เพราะฉะนั้น ในความเป็นตัวตนก็ต้องมีมากอยู่

ไม่ทราบท่านผู้ฟังมีประสบการณ์ในชีวิตที่จะเล่าให้ฟังบ้างหรือเปล่า เหตุการณ์จริง ๆ ความรู้สึกจริง ๆ อกุศลจริง ๆ ที่เกิดกับท่าน

ผู้ฟัง มีประสบการณ์ ๒-๓ วันนี่เอง ผมจะแข่งบ้าน ประกาศไว้ สองล้านห้าแสนบาท มีคนมาต่อเหลือ สองล้านสามแสนบาท ผมก็ให้เลย ต่อมาก็มาพูดขอลดอีกห้าหมื่นบาท ผมก็ให้ และก็กลับมาคิดว่า เขาก็พูดไปอย่างนั้นเอง เราไม่น่าจะให้เลย พอคิดเช่นนั้น ก็มีสติคิดว่า นี่ก็เลสพูดแล้ว ไม่ควรที่จะเสียดาย

และเมื่อวานนี้เอง ผมก็มีบ้านที่จะแข่งอีกห้องหนึ่ง ผมบอกไว้สามล้านห้าแสนบาท ท่านก็ต่อเหลือ สามล้านหนึ่งแสนบาท ผมบอก สามล้านสองแสนบาท ก็ตกลง แต่มาคิดว่าตอนตกลงนั้น ท่านมีอายุมากแล้ว อยากจะอยู่บ้านสบาย ๆ ลูกหลานไม่อยากจะให้อยู่ จึงมาแข่งบ้านและจะอยู่คนเดียว ผมสงสัยก็ให้ ผมก็มาคิดเสียดายว่า ให้ไปง่าย ๆ ถ้าเราทำมาหากินก็คงจะลำบากหน่อย ใช้เวลามาก

ก็นึกเสียดาย แต่ไม่มากเหมือนครั้งแรก ก็คิดว่า กิเลสนี้ทำได้ทั้งนั้น แม้จะให้ไปแล้ว พอมาหวนนึกถึงสิ่งที่เราให้ ก็มีความรู้สึกเสียดายอย่างที่อาจารย์พูด เป็นเช่นนั้นจริง ๆ

ส. นี่ก็เป็นสติที่จะระลึกได้ว่า ขณะนั้นเป็นอกุศลจิต และจะเสียดายอะไร ถ้าเป็นปัญญาจริง ๆ ในเมื่อสภาพธรรมเกิดขึ้นเพียงชั่วขณะเดียวเพราะปัจจัยปรุงแต่ง ไม่มีใครเป็นเจ้าของ เราจะทำสภาพธรรมอย่างหนึ่งอย่างใดสักขณะหนึ่งขณะใด ให้เกิดขึ้น ก็เป็นไปไม่ได้เลย แสดงความไม่มีเจ้าของอยู่แล้ว เพราะไม่มีใครสามารถ ที่จะกระทำอะไรได้เลย เห็นในขณะนี้ ได้ยินในขณะนี้ ไม่มีใครเป็นเจ้าของ เพราะว่า ไม่มีใครสามารถทำให้เห็นหรือได้ยินในขณะนี้เกิด หรือความคิดนึกในขณะนี้เกิด

เพราะฉะนั้น จิตซึ่งเกิดขึ้นเพียงชั่วขณะหนึ่ง มีปัจจัย คือ เจตสิกบ้าง รูปบ้าง ทำให้เกิดขึ้นโดยปัจจัยต่าง ๆ และกดับไป เท่านั้นเอง

ถ. ในเรื่องการให้ ผมมีความเข้าใจอย่างนี้ ไม่ทราบว่าจะถูกหรือเปล่า คือ ถ้าเราให้สิ่งที่เกินกำลังของเรา เราเดือดร้อนภายหลัง ผมคิดว่าสิ่งนั้นเราไม่ควรให้ นึกถึงพุทธภาษิตที่ว่า วิเจยฺยทณํ การเลือกให้ การเสียสละที่เกินกำลังของตนเอง แล้วเกิดอกุศลภายหลัง คิดว่าคงไม่ถูกต้อง เกิดความเดือดร้อนภายหลัง จะเป็น อย่างนั้นไหม

ส. ข้อความในชาดกนี้กล่าวว่า การให้สิ่งที่ไม่ว่าจะน้อยจะมากก็ตาม คือ ไม่ได้หมายความว่าต้องให้มาก ไม่ว่าสิ่งหนึ่งสิ่งใดจะน้อยจะมากก็ตาม ให้แล้ว สิ่งที่ยากกว่านั้น คือ ไม่เสียดาย เพราะว่าบางคนให้ได้จริง แต่เสียดาย

มีท่านผู้หนึ่งเล่าให้ฟังว่า ท่านมีหนังสือ ปรมาัตถธรรมสังเขป ส่วนตัว ๑ เล่ม ซึ่งท่านอ่านและจดข้อความที่เป็นส่วนตัวของท่าน และมีท่านผู้หนึ่งอยากได้หนังสือ เล่มนั้นมาก ท่านก็คิดอยากจะให้ แต่ท่านก็เสียดายข้อความที่ท่านเขียนไว้เป็น การส่วนตัวนั้น ท่านก็บอกเขาว่า มีหนังสือเล่มเดียวกันนะ และเขียนไว้ด้วย ซึ่งท่าน ก็อยากจะให้เขาบอกว่า ถ้าอย่างนั้นไม่เอาหรอก แต่ตรงกันข้าม ท่านผู้นั้นบอกว่า ไม่เป็นไร และก็ขอไป พอให้ไปแล้ว ท่านผู้นั้นก็เสียดาย ซึ่งความจริงแล้วก็ชั่วขณะจิต ขณะนั้นใครจะยับยั้งไม่ให้เกิดเสียดายก็ไม่ได้ เพราะว่าสภาพธรรมที่มีจริง ๆ

และเกิดขึ้น เพราะฉะนั้น ก็ขึ้นอยู่กับสติที่จะระลึกถึงลักษณะของปรมัตถธรรม ซึ่งเป็นสภาพธรรมที่สั้นแสนสั้นจริง ๆ ทุกอย่างนี้ ชั่วขณะจิตซึ่งเร็วเหมือนสายฟ้าแลบ

จิตขณะหนึ่งเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยต่าง ๆ แล้วดับ แล้วก็หมด แม้แต่ความเสียดายในขณะนั้นที่เป็นอกุศลก็หมดไปแล้ว เดียวนี้ก็เป็นอย่างอื่นไปแล้ว ทุกวันทุกขณะ จะไม่มีการดำรงอยู่ คงอยู่ ที่จะให้เป็นสิ่งที่ถาวรทั้งสิ้น เพราะฉะนั้น ก็น่าจะเข้าใจซึ่งถึงสภาพปรมัตถธรรมจริง ๆ ชั่วขณะจิตซึ่งนามธรรมเป็นปัจจัยแก่นามธรรมที่เกิดร่วมกัน คือ จิตเกิดเพราะเจตสิก และเจตสิกก็เกิดเพราะจิตใน ๑ ขณะนั้น เป็นอติปิปัจจัย คือ เป็นปัจจัยในขณะที่ยังมีอยู่เท่านั้น

จิตเป็นปัจจัยแก่เจตสิกในขณะที่จิตกำลังมีอยู่ และเจตสิกก็เป็นปัจจัยแก่จิต ชั่วขณะที่เจตสิกมีอยู่ ต่างเป็นปัจจัยซึ่งกันและกันเพียงชั่วขณะสั้น ๆ ซึ่งยังมีอยู่ ยังไม่ดับไป โดยความเป็นอติปิปัจจัย คือ เป็นปัจจัยในขณะที่สภาพนั้นยังมีอยู่ ชั่วขณะหนึ่ง

และในขณะที่เป็นปัจจัยในขณะที่มีอยู่ ยังไม่ปราศไป การเป็นปัจจัยโดยยังไม่ปราศไปนั้นเป็นอวิคตปัจจัย คือ เพราะยังไม่ปราศไป จึงยังเป็นปัจจัยให้ทั้งจิตและเจตสิกต่างอาศัยกันและกันเพียงชั่วขณะสั้น ๆ แล้วดับ หมดแล้ว เท่านั้นเอง

ถ. ผมอยากจะมองมุกกลับ ตอนนี้ท่านอาจารย์สอนว่า การพูดว่าจะให้ยาก การให้จริง ๆ ยากกว่า ยิ่งให้แล้วไม่เสียดาย ยากที่สุด ถ้าเราคิดมุกกลับว่า ถ้าเราให้ไปแล้วเสียดาย เป็นอกุศลที่สุด เพราะฉะนั้น อย่าให้เลย จะได้ไม่เกิดอกุศลจะดีไหม

สุ. ที่ว่าจะให้ก็ยาก ก็เข้าอยู่ในข้อที่ ๑ คือ คิดไปคิดมาก็อยู่ในข้อที่ ๑ คือไม่ให้ เพราะฉะนั้น ติดมากสักแค่ไหน

๒๐๖๗

ที่ห้องประชุมตึกสภากาชาดศึกษาามหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๘ กันยายน ๒๕๓๔

ถ. ที่ผมพูดว่า ถ้าเกินกำลังของเรา เราก็ไม่ควรจะให้ หมายถึง กำลังสติปัญญาของเรา อย่างพระเวสสันดร ท่านให้แล้วท่านสบาย ท่านไม่เสียดาย แต่ถ้าเรามีของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง มีอยู่สิ่งเดียว และเป็นของที่เรารัก มันเกินกำลังสติปัญญาของเราที่จะพิจารณาไม่ให้เกิดความเสียดายได้ เมื่อให้แล้วก็เดือดร้อนภายหลัง จึงคิดอย่างท่านดอกเตอร์ว่า ไม่ให้ดีกว่า ทำกุศลอย่างอื่นดีกว่า

สุ. ไม่ใช่ผืนใจ เมื่อเป็นสิ่งที่ยาก ก็แล้วแต่ว่าจะให้หรือไม่ให้ เพราะว่า ผู้ที่จะละคลายความยินดีติดข้องในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะจริง ๆ ต้องเป็น พระอนาคามีบุคคล เพราะฉะนั้น ผู้ใดก็ตามที่ยังไม่ใช่พระอนาคามีบุคคล ความเป็นตัวตนยังมีอยู่เต็มที

ที่จะไม่ให้กุศลเกิด พยายามเป็นอย่างผู้ที่ไม่มีความติดข้องในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ เป็นไปไม่ได้ เพราะฉะนั้น ปัญญาที่รู้ความจริงของสภาพธรรม จะทำให้ผู้นั้นเป็นผู้ที่รู้จักตัวเองตามความเป็นจริงว่า ยังเป็นผู้ที่มีกิเลส และ กิเลสทั้งหมดจะหมดไปไม่ได้เลย ตราบใดที่ยังไม่รู้แจ้งอริยสัจธรรม ยังไม่ประจักษ์ ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมตามความเป็นจริงว่า ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล

สบายใจใหม่ คือ เป็นตัวเองจริง ๆ และระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ นี่เป็นจุดที่สำคัญที่สุด ความเสียดายเป็นของจริง เป็นสัจธรรม เป็นสภาพของจิตประเภทหนึ่งซึ่งอาศัยปัจจัยเกิดขึ้นและดับไปแล้ว เพราะฉะนั้น ถ้าจะเสียดาย ก็มีเหตุปัจจัยปรุงแต่งให้เกิด

เสียใจดับใหม่ เสียดายดับใหม่ ก็ดับหมด และก็มีสภาพธรรมอย่างอื่น เพราะฉะนั้น ที่สำคัญที่สุด คือ การรู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ตามความ

เป็นจริง ก่อนที่กิเลสอื่นจะดับหมดได้ มิฉะนั้นแล้วก็เป็นเรื่องเดือดร้อนด้วยความไม่เข้าใจ แต่จริง ๆ แล้วก็จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ไม่ว่าจะให้หรือไม่ให้ มิฉะนั้นแล้วจะเป็นเรื่องกังวลมาก

มีท่านผู้หนึ่งอยากจะขัดเกลากิเลสของท่าน และท่านรู้ว่าศีล ๕ ท่านก็รักษาได้ เป็นประจำส่วนใหญ่ ท่านก็อยากจะเพิ่มการขัดเกลาขึ้นเฉพาะตัวท่าน คือ พยายามที่จะรักษาศีล ๘ แม้ว่าจะไม่ครบ

แต่ธรรมชาติของผู้ที่รักษาศีล ๘ ควรจะมีจุดมุ่งหวังเพื่ออะไร

สำหรับบุคคลในครั้งนั้นไม่มีวันอาทิตย์ที่จะเป็นวันหยุดพักผ่อน และกิจการงานของบุคคลในครั้งนั้นก็เป็นชีวิตประจำวันของคฤหัสถ์ ซึ่งก็ควรจะมีวันที่ไม่กระทำการงาน โดยการรักษาอุโบสถศีล และการรักษาอุโบสถศีลที่มีจุดมุ่งคือพระนิพพานนั้น ต้องเป็นผู้ที่ไม่สนใจในอย่างอื่น ในเรื่องโลก ต้องไม่เหมือนในวันอื่น ๆ ซึ่งไม่ใช่วันอุโบสถ

สำหรับวันอื่น ๆ ที่ไม่ใช่วันอุโบสถ ทุกคนก็อ่านหนังสือพิมพ์บ้าง ไปมาหาสู่เพื่อนฝูงบ้าง มีการเล่นรื่นเริงสนุกสนาน ยุคนี้สมัยนี้ก็มีโทรทัศน์ มีธุรกิจการงานการค้าต่าง ๆ นั่นคือชีวิตประจำวัน แต่ถ้าเป็นวันหนึ่งซึ่งเพื่อพระธรรม เพื่อมุ่งต่อพระนิพพาน จะเห็นได้ว่า วันนั้นไม่ควรจะมีเรื่องอื่น ไม่ใช่เรื่องธุรกิจการค้า ไม่ใช่เรื่องการค้าบ้านการเมือง หรือการบันเทิงต่าง ๆ จึงจะเป็นอุโบสถศีล ไม่ใช่อุโบสถศีลและก็ไม่ทำธุระ หรืออ่านหนังสือที่ไม่ใช่เป็นไปในการขัดเกลา

เพราะฉะนั้น ถ้าเพียงต้องการรักษาอุโบสถศีล แต่ไม่มุ่งพระนิพพาน และทำสิ่งอื่น จะตรงกับจุดประสงค์ของการรักษาอุโบสถศีลไหม

หลายท่านที่คิดว่า ท่านจะพยายามรักษาศีลให้เพิ่มขึ้น เป็นการขัดเกลาตัวท่านเอง โดยบริโภคอาหารภายในเที่ยง นอนที่นอนบาง ๆ ตามอุโบสถศีลและศีลข้ออื่น แต่ตราบใดที่ท่านยังสนใจในเรื่องอื่นซึ่งไม่ใช่ในทางธรรม ในการขัดเกลาจะถือว่าเป็นอุโบสถศีลได้ไหม ได้โดยข้อ คือ นับดูว่ามีกี่ข้อ แต่ไม่ใช่โดยการประพฤติดูเพื่อมุ่งต่อพระนิพพานในวันหนึ่ง

ถ้าท่านผู้ฟังเป็นผู้ที่สนใจพระธรรมและฟังพระธรรมเข้าคำ ก็เกือบจะเหมือนกับ วันอุโบสถ เพียงแต่ว่าชีวิตของคฤหัสถ์มีกิจการงานมาก มืออย่างอื่นมาก แต่ท่านก็ไม่ได้ทอดทิ้งในการฟังธรรมหรือศึกษาธรรม เพราะฉะนั้น ก็แล้วแต่อัธยาศัย แต่ต้องเป็นผู้ที่มีปัญญาจริง ๆ ที่จะรู้ว่า ท่านทำเพื่ออะไร มิฉะนั้นแล้วก็ไม่ตรงกับ จุดประสงค์ ถ้ารักษาอุโบสถศีลและทำอย่างอื่นซึ่งไม่เป็นไปในการขัดเกลาจิตใจ ไม่เป็นไปเพื่อการเข้าใจสภาพธรรมขึ้น

ถ. ชีวิตตามปกติของผมก็ไม่เคยสมาทาน เพลงผมก็ไม่ชอบฟัง เป็นนิสัย ปกติของผม ที่นอนสูงผมก็ไม่ชอบนอน ผมชอบนอนเตี้ย อย่างนี้จะเป็นศีลใหม่ จะเป็นหรือไม่เป็นก็ไม่รู้ แต่ผมคิดว่า ผมจะสะสมความพอใจอย่างนี้ไปเรื่อย ๆ แม้แต่ ศีล ๕ ผมก็ยังกระพองกระแพรง แต่ชีวิตจริง ๆ เพลงไม่ชอบฟัง หนังสือไม่ชอบดู ที่นอนไม่ชอบนอนสูง ประดับตกแต่งก็ไม่ชอบ แต่ไม่ได้สมาทานอุโบสถ ชีวิตก็ทำ การงานตามปกติ และฟังธรรมท่านอาจารย์ทางเทปทางวิทยุทุกวัน ๆ อย่างนี้ ไม่ทราบว่าจะจะเป็นศีลใหม่

สุ. นี่ก็เป็นชีวิตจริง เพราะฉะนั้น ไม่คำนึงถึงข้อจะดีใหม่ คือ ไม่ต้องมานับกันหรือกว่ามีกี่ข้อ แต่เป็นชีวิตที่พร้อมจะขัดเกลาและออกห่างจากรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ตามกำลังความสามารถที่จะเป็นไปได้ สะสมเป็นอุปนิสัย โดยไม่คำนึงถึงข้อก็คงจะดี แต่ถ้าเป็นศีล ๘ อีกแบบหนึ่งซึ่งเพิ่มวจีสุจริต อีก ๓ ประการแทนในชีวิตประจำวัน ก็เป็นสิ่งที่สมควร

ถ. ฟังท่านอาจารย์พูดแล้ว ทำให้คิดไปกว้างไกล ไม่เคยนึกเลยว่า การถือ อุโบสถศีลนั้นต้องมุ่งนิพพานจริง ๆ จะไปทำอะไร ๆ ก็ไม่ได้ คำขายก็ไม่ได้ คิดจะสงเคราะห์ใคร หรือการบ้านการเมืองก็ไม่ได้ กังงไปหมดแล้วว่า ถือไปทำไม อุโบสถศีล ต้องมุ่งนิพพานจริง ๆ หรือ ไม่ใช่เป็นการขัดเกลาให้มากขึ้นกว่าศีล ๕ หรือ

สุ. พระผู้มีพระภาคทรงรู้อัธยาศัยของสัตว์บุคคลโดยละเอียด เพราะฉะนั้น สำหรับผู้ที่ใคร่ต่อการรักษาอุโบสถศีล มีวันที่ทรงแสดงไว้ แสดงให้เห็นว่า ไม่ใช่วิสัย ของคฤหัสถ์ที่ครองเรือนที่จะกระทำได้เป็นปกติ ถ้าบุคคลนั้นไม่ใช่พระอนาคามีบุคคล

ทำไมพระผู้มีพระภาคไม่ส่งเสริมให้ทุกคนรักษาอุโบสถศีลทุกวัน ก็เพราะว่าเป็นการฝืนอหิชาศัย ไม่ใช่อหิชาศัยอันแท้จริง และเมื่อไม่ใช่อหิชาศัยอันแท้จริงทุกวันทุกคนก็หมกมุ่นแต่ในเรื่องโลก ในเรื่องของชีวิตที่จะต้องประกอบอาชีพทำงาน เพราะฉะนั้น จะมีสักวันหนึ่งใหม่ที่จะสละเรื่องต่าง ๆ เหล่านั้น เพื่อมุ่งต่อพระนิพพาน เพราะว่าข้อความในพระไตรปิฎกสำหรับผู้ที่รักษาอุโบสถศีลมีว่า ผู้นั้นปฏิบัติตามอย่างพระอรหันต์ในวันหนึ่งและคืนหนึ่ง

การที่จะปฏิบัติตามพระอรหันต์ในวันหนึ่งและคืนหนึ่ง พระอรหันต์ท่านไม่มีกิเลสที่จะไปทำธุรกิจ เพราะฉะนั้น การที่จะปฏิบัติตามพระอรหันต์ในวันหนึ่งก็คือวันนั้นเป็นวันฟังพระธรรม เป็นวันพิจารณาธรรม เป็นวันสนทนาธรรม ทั้งวันเป็นเรื่องของพระธรรม เพื่อที่จะได้สะสมเป็นอุปนิสัย

ในยุคนั้นสมัยนั้นไม่เคยทราบว่ามีวันอาทิตย์ เพราะว่าไม่มีการนับตามสุริยคติ แต่นับตามจันทรคติ เพราะฉะนั้น ในเดือนหนึ่ง ปีหนึ่ง ก็ควรจะมีวันซึ่งแต่ละบุคคลจะได้สะสมกุศลมาก ๆ เพื่อมุ่งต่อพระนิพพาน ด้วยเหตุนี้จึงมีวันอุโบสถซึ่งปกติแล้วก็เป็นวันพระ หรือวันโกน หรือบางทีก็เป็น ๓ วัน คือ รับวันหนึ่ง รักษาวันหนึ่ง ส่งวันหนึ่ง แล้วแต่อหิชาศัยว่าใครจะสามารถปฏิบัติตามได้มากน้อยเท่าไร จนกว่าจะบรรลุถึงความเป็นพระอนาคามีบุคคลเมื่อใด เมื่อนั้นก็เป็นปกติของท่าน

พระผู้มีพระภาคทรงทราบอหิชาศัยว่า ฝืนไม่ได้ ในเมื่อทุกคนเป็นคฤหัสถ์ครองเรือนก็ย่อมมีธุรกิจ เมื่อมีธุรกิจแล้วจะทำอย่างไร วันหนึ่งในวันอุโบสถ หรือวันพระตามจันทรคติ ก็ควรเป็นวันที่จะได้สะสมกุศล

ถ. ถ้าเขาทำได้ ๘ ข้อ ทำได้ทุกข้อ แต่ไม่ถึงกับมุ่งนิพพาน จะได้ไหม ถ้าอย่างนั้นทำไมไม่บอกให้ชัดเจนว่า ศีล ๘ ห้ามไปนึกคิดเรื่องธุรกิจการค้า ห้ามไปนึกคิดทำกิจการราชการ ให้มุ่งภาวนาไปนิพพานอย่างเดียว ก็ระบุเป็นศีล ๑๑ ไปเลย

สุ. นั่นไม่ใช่อริยอุโบสถ ถ้ารักษาอุโบสถศีลแล้วยังคิดเรื่องโน้นเรื่องนี้

ถ. ผมไม่ทราบ เรียนถามด้วยความไม่ทราบแท้ ๆ เลย ผมเอาตามตัวหนังสือว่า ศีล ๘ มีอะไรบ้าง และทำตามนี้ก็จบ นี่ก็ไม่ถึงว่าจะเลยไปเรื่องคิดนั้น คิดนี้

ส. แต่ก็มียอริยอุโบสถ

ถ. ถ้าอุโบสถธรรมดา ไม่ต้องหรือ

ส. หมายความว่าอุโบสถนั้นเพื่อความเป็นพระอริยะ

ถ. ตกलगอุโบสถมี ๒ อย่าง

ส. อุโบสถรักษากันทำไม ในเมื่อนอกพระพุทธศาสนาก็มี สำหรับพระพุทธศาสนานั้น ถ้ารักษาแล้ว ต้องเพื่อบ่มต่อพระนิพพาน หรือประพฤติตามพระอรหันต์ในวันหนึ่งและคืนหนึ่ง เพื่อสะสมเป็นอุปนิสัยต่อการที่จะเป็นพระอรหันต์

ถ. ถ้าทำด้วยจุดประสงค์เพื่อขัดเกลากันเอง ให้ละ ให้ลด ไม่มุ่งอะไรทำงานเพื่อประโยชน์แก่มนุษย์ แค่นั้นไม่ได้หรือ

ส. เพราะฉะนั้น ก็อย่านับเป็นข้อ ดีใหม่ ไม่ต้อง ๘ ข้อ ๗ ข้อ ๑๐ ข้อ มีอริยาคัยที่จะขัดเกลากันอย่างไร ก็ขัดเกลากันไปเรื่อย ๆ มาก ๆ ก็ดี โดยไม่คำนึงถึงข้อ ถ้าไม่คำนึงถึงข้อก็จะดี

ผู้ฟัง ในครั้งพุทธกาลคงไม่มีเสาร์อาทิตย์ วันหยุดทำงาน สำหรับตัวผมเองคิดว่า เสาร์อาทิตย์เป็นวันที่เรามาวัดฟังธรรม ก็ง่ายต่อการถืออุโบสถมากกว่าวันพระ ซึ่งผมเคยถือวันพระ ต้องคอยดูปฏิทิน ขณะที่ดูก็คิดว่า เราถืออุโบสถทำไม เหมือนกับนับวันว่าถึงหรือยัง ก็เลยคิดว่า เสาร์อาทิตย์น่าจะเหมาะ สำหรับตัวผมเอง

ส. เรื่องของการขัดเกลากิเลส ไม่ว่าจะในวันไหนก็น่าอนุโมทนา ถ้าไม่ทำให้เกิดความกังวลใจ

ผู้ฟัง เรื่องความกังวลนี้สำคัญ และเรื่องความเข้าใจ

ส. เพราะว่าความไม่รู้มีมาก และสมัยก็ผ่านมา อย่างสมัยเดิมนับอย่างจันทรคติ สมัยปัจจุบันก็นับอย่างสุริยคติ แต่ท่านผู้ใดที่รักษาอุโบสถศีลก็น่าอนุโมทนาในศรัทธาของท่านผู้นั้น ต้องเป็นผู้ที่มีศรัทธา แต่ขอให้เข้าใจให้ถูกต้อง

ผู้ฟัง อุโบสถคือจริง ๆ ที่จะให้ตรงตามอริยอุโบสถ ก็ลำบากมาก

ส. เป็นวันที่จะขัดเกลากิเลส เป็นวันที่ทำสิ่งที่เบญจศีล โดยรู้จักตนเองตามความเป็นจริงว่า วันอื่น ๆ ยุ่งนัก วันนี้ไม่ยุ่ง คือ เป็นวันสบาย ๆ และเป็นไปในเรื่องกุศล ถ้าเป็นอย่างนั้นจริง ๆ ธรรมดา อย่างในอดีตไม่ว่าจะเป็นบ้านท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี คนในบ้านของท่านก็รักษาอุโบสถศีลด้วยความเข้าใจที่ถูกต้อง คือ ตื่นแต่เช้า ผู้ที่มีหน้าที่ทำการงาน หุงหาอาหาร ก็รีบหุงหาอาหารสำหรับคนในบ้านที่จะได้บริโภค เพื่อที่วันนั้นจะได้ไม่ต้องทำอะไรให้วุ่นวายอีก และต่อจากนั้นทุกคนก็จะระลึกถึงศีล ระลึกถึงพระรัตนตรัย และอบรมเจริญปัญญาของตนไป ไม่มีเรื่องวุ่นวาย เป็นวันไม่วุ่นวาย แต่ถ้ารักษา ๘ ข้อ และไปโน่นมานี่วุ่นวาย ก็เป็นแต่ข้อ ๆ และก็ยังอยู่เหมือนวันอื่น ๆ

ผู้ฟัง ผมเพิ่งจะมา ผมฟังทางวิทยุมานานพอสมควรแล้ว สิ่งที่ผมไม่ชอบนั้น เช่น ถ้ามปัญหามากมาย ซึ่งฟังวิทยุเวลามีค่ามาก ๓๐ นาที มาถามปัญหากัน เราก็ไม่ได้เนื้อหาจากธรรมที่แท้จริง

สำหรับปัญหาหลาย ๆ ปัญหาที่ผมฟังมาเมื่อสักครู่นี้ ผมขอเรียนอาจารย์ว่า สำหรับการลดละอย่างเมื่อก็ เสียสละ การให้ รู้สึกว่า คำว่า เสียสละ ก็น่าจะพอแล้ว เสียสละแล้วเราก็สบายใจ ถ้าเราให้ ยากแก่การให้ เช่น ให้มเหสี เราก็นึกถึงพระเวสสันดร ท่านเป็นตัวอย่างที่ดี ต่อมาเรื่องการปฏิบัติ ผมอยากให้พวกเราที่ปฏิบัติธรรมด้วยกัน อย่าไปนึกถึงวันเสาร์ วันพระ วันอุโบสถเลย ปฏิบัติได้ทุกขณะจิตดีกว่า

ส. ขอขอบพระคุณท่านผู้ฟังที่ได้แสดงความคิดเห็น ซึ่งความคิดเห็นทั้งหมดเป็นประโยชน์สำหรับการพิจารณาต่อ ๆ ไปด้วย ไม่ทราบท่านผู้ใดจะมีความเห็นอย่างไรอีก

ท่านผู้ฟังที่ได้ฟังการบรรยายที่นี่ จะเห็นได้ว่า ต่างกับทางวิทยุ เพราะว่า การบรรยายมุ่งจะให้ท่านผู้ฟังสอบถามได้ทุกเรื่องที่ท่านสนใจ และแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ของท่าน แต่เมื่อคำนึงถึงประโยชน์สำหรับท่านผู้ฟังใหม่บ้าง เก่าบ้าง บางอย่าง

ก็ตัดออกไป แต่ว่าจุดประสงค์ของการฟังพระธรรม ควรจะเป็นทั้งพระอภิธรรม พระสูตร และพระวินัย

และจุดประสงค์จริง ๆ ก็คือเพื่อให้มีความเข้าใจในพระพุทธศาสนา และถ้าเป็นไปได้ ทั้ง ๓ ปีกุญ ย่อมเป็นสิ่งที่สมควร ไม่ควรจะทิ้งปีกุญหนึ่งปีกุญใด เพราะว่า จะเป็นการเกื้อกูลต่อพระวินัยด้วย ทั้งอุบาสกอุบาสิกา ก็เกื้อกูลต่อพระภิกษุสงฆ์ และพระภิกษุท่านก็เกื้อกูลต่ออุบาสกอุบาสิกาด้วย

เพราะฉะนั้น เรื่องของการเจริญสติปัฏฐาน หรือเรื่องของพระอภิธรรม ก็ได้กล่าวถึงมามาก แต่เรื่องของการที่จะขัดเกลากิเลส และหยิบยกข้อความต่าง ๆ ในชาดกหรือในพระไตรปิฎกมา เพื่อที่จะให้ท่านผู้ฟังได้เห็นประโยชน์ของพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงทั้งหมด บางคนอาจจะคิดว่า ข้อความตอนนี้อยู่ในขุททกนิกายชาดกบ้าง หรืออะไรบ้างนั้น เล็กน้อย ไม่น่าสนใจ แต่ความจริงทุกข้อความมีประโยชน์ เพราะอย่างที่ได้เรียนให้ทราบ เอาชื่อออก เปลี่ยนชื่อเสีย ก็คือแต่ละคนในแต่ละชาตินั่นเอง

ถ. ผมยังสงสัย ท่านอาจารย์บอกว่า ศีลอุโบสถนั้นสำหรับชั้นพระอนาคามี

ส. มิได้ เป็นปกติของพระอนาคามี

ถ. อย่างพระภิกษุสงฆ์ ท่านถือ ๒๒๗ ยิ่งกว่าศีล ๘ อีก ก็ใช้ไม่ได้หรือ

ส. มิได้ นี่เป็นเรื่องของผู้รักษาศีลอุโบสถศีล ประพฤติตามพระอรหันต์ในวันหนึ่งและคืนหนึ่ง คำนี้มีในพระไตรปิฎก

ถ. และศีลสำหรับพระภิกษุสงฆ์ละ

ส. ขอประทานโทษ พูดถึงเรื่องอุโบสถศีลก่อน ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากว่าจะถึงความเป็นพระอรหันต์นั้นยากแสนยาก วันไหนก็ไม่รู้ที่จะถึง อีกนานสักเท่าไรก็ไม่ทราบ เพราะฉะนั้น ขณะนี้รู้จักจิตใจของตนเอง และพยายามที่จะศึกษาพระธรรมเข้าใจพระธรรม ขัดเกลากิเลส เป็นวันเดือนที่จะขัดเกลากิเลส มิฉะนั้นไม่ถึงความเป็นพระอรหันต์แน่ นี่สำหรับอุบาสกอุบาสิกา ซึ่งไม่ใช่เพศบรรพชิต

แต่สำหรับผู้ที่มีศรัทธาถึงกับละอาคารบ้านเรือน เพื่ออบรมเจริญปัญญาในเพศของบรรพชิต ท่านยังเป็นผู้ที่มีกิเลส แต่ถ้าท่านประพฤติปฏิบัติตามพระวินัยบัญญัติ ไม่มีใครสามารถแยกได้ว่า ท่านรูปใดเป็นพระอรหันต์ และท่านรูปใดไม่เป็นพระอรหันต์ ด้วยกายวาจาที่ปรากฏภายนอก และเมื่อเป็นอย่างนี้ คฤหัสถ์จึงต้องมีความนอบน้อมในเพศบรรพชิตอย่างสูง เพราะว่าท่านสามารถละอาคารบ้านเรือนและประพฤติปฏิบัติตามพระวินัยได้ ส่วนเรื่องเฉพาะตนคือเรื่องการอบรมเจริญปัญญา ก็เป็นเรื่องที่ท่านต้องขัดเกลาด้วยการศึกษาและการประพฤติปฏิบัติธรรมอยู่แล้ว แต่กายวาจาของท่านต่างกับคฤหัสถ์

ถ. อย่างนั้นผมจะไปบอกบ้า ผมมีป้าอยู่คนหนึ่งมีอาชีพค้าขาย เขาถือศีล ๘ ผมไปบอกเขาดีไหมว่า อย่าถือเลยศีลอุโบสถ ยังคิดค้าขายหากำไร ไปถือทำไม

ส. ไม่สมควรที่จะบอก เพราะท่านผู้นั้นมีศรัทธา แต่ท่านไม่เข้าใจจุดประสงค์ว่า การรักษาศีลอุโบสถศีลของท่านควรจะเป็นในลักษณะใด เพราะฉะนั้นถ้าจะมีทางเกื้อกูลเป็นไปได้ ก็ช่วยอธิบายให้เข้าใจถึงจุดประสงค์ของการรักษาศีลอุโบสถศีล

ถ. อธิบายจบแล้ว ก็บอกว่า คุณป้าอย่าถือเลยศีล ๘ ถือแค่ศีล ๕ ก็พอดีไหม

ส. ไม่สมควร คือ ใครจะมีศรัทธามากน้อยแค่ไหนก็เป็นเรื่องของเขา แต่อธิบายให้เขาเข้าใจถูกต้อง

ถ. อาจารย์สรุปอย่างนี้แปลว่า คุณป้าถือศีล ๘ ก็ดีแล้ว

ส. ท่านจะถือแบบไหน เป็นเรื่องของท่าน แต่ท่านถือด้วยความเข้าใจหรือไม่เข้าใจ ถ้าเรารู้ว่าบุคคลหนึ่งบุคคลใดถือด้วยความไม่เข้าใจ เราจะเกื้อกูลใหม่ให้เขาเข้าใจจุดประสงค์จริง ๆ ไม่ใช่ถือไปเปล่า ๆ หรือถือแล้วเดือดร้อนใจ

ถ. ถ้าเกื้อกูลได้ก็จะเกื้อกูล ถ้าเกื้อกูลไม่ไหว คงไม่กล้าเกื้อกูล

๒๐๖๘

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๘ กันยายน ๒๕๓๔

ผู้ฟัง ที่ท่านดอกเตอร์ชินวุฒิปูตว่า จะไปบอกคุณป้าไม่ต้องรักษาศิลปะอุโบสถ ผมคิดว่า คุณป้าของคุณชินวุฒิ วันหนึ่งคืนหนึ่งท่านไม่ได้คิดหาทำอะไรแน่นอน ท่านคงไปอยู่วัด ไซ้ไหม ท่านคงไม่ค้าขายหรือในวันถืออุโบสถ วันหนึ่งกับคืนหนึ่งเท่านั้น นอกนั้นก็ค้าขายไป ถ้าหากรักษาโดยไม่เข้าใจเท่าไร ก็ได้ ก็เป็นโคบาลอุโบสถ รักษาอุโบสถอย่างคนเลี้ยงโคให้เขา เป็นลูกจ้างเลี้ยงโคให้เขา รักษาได้แค่นั้นก็ยังดี อานิสงส์ก็มีอยู่ แต่ไม่มากเหมือนอย่างอริยอุโบสถที่ท่านอาจารย์พูด นั่นเป็นการขัดเกลากิจจริง ๆ เพื่อหวังมรรคผลนิพพานจริง ๆ ก็ตามอัยยาศัย

ผู้ฟัง บารมี ๑๐ ทศ ก็ยังเป็น ๓๐ ทศได้ อย่างท่านบารมี ศิลบารมี ถ้าศีลธรรมดา ไม่เป็นศีลบารมี แต่ก็ยังดีกว่าคนไม่มีศีล ยิ่งดีกว่าทุศีล ศิลที่มุ่งขัดเกลาก็คือเป็นศีลบารมี และยังมีศิลปะบารมี ศิลปรมัตถบารมี มียิ่ง ๆ ขึ้นไป ไม่ใช่ว่าไม่มีเลยดีกว่า

สุ. ผู้ที่รักษาอุโบสถศีล แต่โกรธ อาฆาต ไม่อภัย อุโบสถศีลนั้นจะมีประโยชน์ไหม คิดดู

พระ เรื่องของพระภิกษุที่ออกบวชและขัดเกลานั้น จะต้องอยู่ในระเบียบของพระวินัย ไม่อย่างนั้นพระพุทธรูปก็วางโทษโดยการปรับอาบัติ พูดถึงบรรพชิตจริง ๆ แล้วก็ไม่ต่างจากคฤหัสถ์ในด้านของปัญญาที่จะขัดเกลากิเลส ถ้าบรรพชิตไม่เข้าใจธรรม พระพุทธรูปก็เคยแสดงไว้สูตรหนึ่ง คือ *อัคคิขันธูปมสูตร* พระภิกษุ ล้วงศีลหนัก พระพุทธรูปทรงแสดงเรื่องอาหาร ถ้าเลี้ยงชีพด้วยการเป็นหมอดูก็ดี หรือว่าโกงเขามากก็ดี หลอกหลวงเขา พระพุทธรูปตรัสว่า กินถ่านแดง ๆ ยังดีกว่า พระวินัยเป็นเรื่องละเอียดจริง ๆ บางครั้งมีผู้เอ่ยชื่ออาหาร เห็นว่าพระภิกษุเลือกไม่ได้ ก็เลยบอกว่า จะถวายถวายเดียว หลาก ๆ รูปก็กลับไปนอนฝัน ญาติ ๆ เขาจะถวาย

ทุกวันเว้นวัน ให้คนเอามาให้ บางทีคนเอาอาหารมาส่งซ้ำ บิณฑบาตมาก่อน ก็มานั่งรออาหาร กว้างเดียว

ถ. วิหิงสาวิตกคืออะไร

ส. ความคิดเปิดเบี่ยน

ถ. อุทเทสิกเจตีย์ วันนั้นฟังในวิทยุ เจตีย์มี ๓ มีธาตุเจตีย์ บริโภคเจตีย์
อุทเทสิกเจตีย์

ส. เรียนอาจารย์สมพร

สมพร เจตีย์ทั้งหมดมี ๔

(เป็นเสียงอ่านของท่านผู้ฟัง)

๑. ธาตุเจตีย์ เจตีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ

๒. บริโภคเจตีย์ คือ สิ่งหรือสถานที่ที่พระพุทธเจ้าเคยทรงใช้สอย อย่างแคบหมายถึงต้นโพธิ์ อย่างกว้างหมายถึงสังเวชนียสถาน ๔ ตลอดจนถึงทั้งปวงที่พระพุทธเจ้าเคยทรงบริโภค เช่น บาตร จีวร และบริวารอื่นๆ เป็นต้น

๓. ธรรมเจตีย์ เจตีย์บรรจุพระธรรม เช่น บรรจุใบลานจารึกพุทธพจน์ แสดงหลักปฏิจาสมุปบาท เป็นต้น

๔. อุทเทสิกเจตีย์ เจตีย์สร้างอุทิศพระพุทธเจ้า ได้แก่ พระพุทธรูป

เจตีย์เหล่านี้ ในที่มาแต่ละแห่งท่านแสดงไว้ ๓ ประเภท นับรวมที่ไม่ซ้ำเข้าด้วยกัน จึงเป็น ๔

ส. มีอะไรยังสงสัยอยู่อีกหรือเปล่า

ถ. ภาพกับชาติในปฏิจาสมุปบาท

สมพร ภาพมีความหมาย ๒ อย่าง ภาพจริง ๆ หมายถึงที่เกิด คือ รูปภาพ
อรูปภาพ หรือกามภาพ ภาพอีกอย่างหนึ่งหมายถึงเจตนาที่กระทำความผิด เรียกว่า
กรรมภาพ

ชาติก็หมายถึงการเกิด มีอย่างเดียว การเกิดขึ้นของนามรูป นี้ก็ตรงตัวแล้ว

ส. ภพ หรือ ภวะ หมายถึงความเป็นก็ได้ ขณะที่จิตเจตสิกเกิดขึ้นเป็นแล้วแต่ว่าจะเป็นภพไหน เป็นกรรมภพ ก็ต้องหมายความเฉพาะเจตนา

ถ. ในปฏิจลสมุปบาท หมายถึงกรรมภพ ใช่มั้ย

ส. สำหรับคำว่า ภพ ในปฏิจลสมุปบาท หมายถึงเฉพาะกรรมภพ

ถ. คำว่า ภวะ เมื่อมีคำว่า สะ เต็มเข้าไป เป็นสภาวะ มีความหมายแตกต่าง หรือมีคำนิยามอย่างไรไหม

สมพร ภวะ กับสภาวะ ต่างกันนิดหน่อย ภวะ หมายถึงสิ่งที่มี ที่เป็น ส่วนคำว่า สภาวะ หมายถึงสิ่งที่มีที่เป็นนั้นเป็นของตน เรียกว่า ภวะของตน สะ แปลว่า ของตน

ถ. อนัตตสัญญาหมายถึงขณะที่เป็นวิปัสสนาญาณเท่านั้นหรือเปล่า

ส. ก่อนจะถึงวิปัสสนาญาณ ต้องอบรมเจริญปัญญา ตั้งแต่ขั้นการฟัง ค่อย ๆ เข้าใจขึ้น จนกว่าจะถึงวิปัสสนาจริง ๆ เมื่อนั้นจึงจะประจักษ์แจ้ง

ถ. จึงจะเป็นอนัตตสัญญา

ส. จึงจะประจักษ์แจ้ง ในความเป็นอนัตตสัญญา

ถ. แต่ขณะที่สติปัฏฐานเกิดระลึกสภาพธรรม ไม่ใช่อนัตตสัญญา ขณะที่สติปัฏฐานเกิด จะนับว่าเป็นอนัตตสัญญาไหม

ส. นั้นเรื่องนับ แต่เรื่องความจริง คือ สัญญา หมายถึงความจำ ได้ยินคำว่า อนัตตา จำเสียง จำคำ ยังไม่รู้ความหมายได้ไหม

ถ. ได้

ส. แต่จำแล้ว คำที่ไม่เคยได้ยินมาก่อนเลย แต่ก่อนอาจจะเคยได้ยิน คำโน้นคำนี้ แต่คำว่า อนัตตา เมื่อได้ยินคำแล้ว สัญญาจำคำก่อน และเมื่อได้ฟัง จนกระทั่งเข้าใจความหมายว่าอนัตตสัญญาคืออะไร ก็เป็นความเข้าใจขั้นการฟัง ถ้าไม่มีชื่อ ไม่มีคำที่จะเรียก หรือไม่มีความเข้าใจความหมายของอนัตตาเลย ก็ไม่สามารถถึงอนัตตสัญญาซึ่งเป็นวิปัสสนาญาณได้

เพราะฉะนั้น จะกล่าวว่า จะนับตอนไหนอย่างไร ๆ เล็กนับ เล็กคิด แต่ให้ทราบว่า สัญญา คือ ความจำ ถ้าจำเพียงชื่อก็คือจำคำ จำเสียง แต่เมื่อเข้าใจความหมายก็สามารถรู้ว่า หมายความว่าถึงลักษณะที่ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล เป็นสภาพที่ไม่มีเจ้าของ ได้แก่ สภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้

นี่คือความจำที่ค่อย ๆ เพิ่มความสมบูรณ์ของความเข้าใจในลักษณะของอนัตตาขึ้น จนกว่าเมื่อไรที่สติเริ่มระลึกลักษณะของสภาพธรรม เมื่อนั้นยังต้องมีปัญญาที่รู้ ค่อย ๆ รู้ลักษณะที่เป็นนามธรรมหรือรูปธรรม

เพราะฉะนั้น จะกล่าวว่า ไม่มีอนัตตสัญญาเลย และไปมีตอนที่ เป็นวิปัสสนาญาณก็ไม่ได้ ปัญญาทั้งหมดต้องค่อย ๆ เริ่มมี และจะกล่าวว่าตอนนั้นเป็นใหม่ ตอนนี้เป็นใหม่ ทำไมจะต้องมีเครื่องวัด ทำไมจะต้องมีตอนนั้น ตอนนั้นแต่หมายความว่า ขณะที่มีความเข้าใจเพิ่มขึ้น และจนกว่าจะถึงความสมบูรณ์ เพราะว่าวิปัสสนาญาณเป็นความสมบูรณ์ของปัญญาที่เมื่ออบรมแล้วก็ประจักษ์ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง ซึ่งไม่ผิดจากที่เคยได้ยินได้ฟังและเข้าใจแล้ว

ถ. ขอบคุณ

สุ. ธรรมเป็นเรื่องละเอียดจริง ๆ และเป็นเรื่องของเหตุผล เพราะฉะนั้นเวลาที่บางท่านมีเคราะห์ร้ายและไปหาผู้ที่ท่านเลื่อมใส ซึ่งท่านผู้นั้นก็อาจจะให้รักษาศีลบ้าง อาจจะเป็นถึงศีล ๘ เป็นเวลา ๓ วัน ๕ วัน หรืออาจจะสั่งให้ทำกุศล เช่น ให้ปล่อยปลา ปล่อยนก ๓ สี่ ๕ สี่ ต้องเป็นอย่างนี้ด้วย ไม่ทราบว่าท่านผู้ฟังคิดอย่างไรในการที่จะทำตามสั่ง โดยที่ไม่เข้าใจในเหตุผลเลยว่า ทำไมต้องนก ๕ สี่ หรืออะไรอย่างนั้น ไม่คิดเลย สั่งอย่างไกรก็ทำอย่างนั้น อย่างนี้จะถือว่าเป็นผู้นับถือในเหตุผล นับถือพระธรรม นับถือพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ไหม ในเมื่อพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมโดยละเอียด โดยตลอด ทั้งในสิ่งที่ เป็นเหตุ และเป็นผล

เพราะฉะนั้น ถ้าท่านเคราะห์ร้าย หรือมีเรื่องร้าย ๆ เกิดขึ้น จะมีท่านผู้ใด ซึ่งท่านเลื่อมใส ท่านไปหา และท่านผู้นั้นจะบอกให้ฟังพระธรรม ให้พิจารณาพระธรรม ให้เห็นโทษของอกุศล และให้เห็นประโยชน์ของการละเว้นจากทุจริตอกุศล ถ้าเป็นอย่างนี้ อย่างไหนจะเป็นประโยชน์กว่ากัน อย่างไหนเป็นไปเพื่อการติด เป็นสัลลพตปราคาส อย่างไหนเป็นไปเพื่อการละ

อย่างท่านที่จะปล่อยนก ปล่อยปลา & สัตว์ ตามสั่ง เพราะอะไร เพราะว่า ติดในความเป็นตัวตนของท่านที่ไม่ต้องการจะได้รับผลที่ไม่ดี หรือท่านเห็นโทษเห็นภัย ของอกุศล และท่านก็เจริญกุศล ขณะใดที่มีโยนิโสมนสิการก็พิจารณาจริง ๆ และ ละเว้นทุจริต โดยไม่ต้องมีใครสั่ง โดยไม่ต้องมีใครบอก แต่เพราะท่านพิจารณาด้วย ปัญญาและรู้ตามความเป็นจริงในเหตุในผล

นี่เป็นสิ่งที่แม้ชาวพุทธเองก็ต้องพิจารณาถึงการกระทำทางกาย ทางวาจา ของท่านในวันหนึ่ง ๆ ให้เป็นผู้ที่มั่นคงจริง ๆ ในกรรม ถ้าท่านทำทุจริตกรรม และ จะอ่อนวอนขอร้องให้ได้ผลดี เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ไหม หรือถ้าท่านทำกุศลกรรมแล้ว ก็อ่อนวอนขอร้องอย่าให้กุศลนั้นให้ผลที่ดีเลย ให้กุศลนั้นให้ผลที่ไม่ดีทั้งหมด จะอ่อนวอนขอร้องสักเท่าไรก็เป็นไปไม่ได้เลย เพราะว่าสภาพธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เป็นจิต เป็นเจตสิก เป็นรูป ถ้าเหตุคือกุศลจิต เกิดขึ้นทำกุศลกรรมก็เป็นเหตุให้กุศลวิบากเกิด ถ้าอกุศลจิตเกิดขึ้นกระทำอกุศลกรรม ก็เป็นเหตุให้อกุศลวิบากเกิด เพราะฉะนั้น การจะไปปล่อยนก & สัตว์ เกี่ยวข้องอะไร กับกุศลกรรมบ้าง นอกจากว่าท่านไม่เข้าใจในเรื่องโทษภัยของอกุศล และเป็นผู้ที่ ทำกุศลตามสั่ง โดยที่ไม่เข้าใจ

เมื่อเป็นชาวพุทธ ก็ควรเข้าใจเรื่องของศีลให้ถูกต้อง ให้เห็นโทษของอกุศล และเป็นผู้รักษาศีลเป็นนิจศีล ได้แก่ ศีล ๕ เมื่อไม่สามารถรักษาศีลได้

สำหรับปกติศีลที่เป็นกุศล ๕ ข้อ ซึ่งท่านผู้ฟังก็คงจะพิจารณาเห็นว่า เป็นสิ่งที่ควรละเว้นจริง ๆ ก็คือ

๑. ละเว้นการฆ่า รวมทั้งการเบียดเบียนด้วย ไม่ใช่ละเว้นเพียงการฆ่าอย่างเดียว

๒. ละเว้นการถือสิ่งที่ไม่ใช่ของท่าน เอามาเป็นของท่าน แสดงให้เห็นว่า แม้เพียงความคิด ถ้าเป็นผู้ที่ละเอียดจริง ๆ บางคนชอบของของคนอื่น แต่คิดดู สิ่งที่ท่านชอบ เจ้าของเขาต้องชอบด้วยหรือเปล่า ในเมื่อท่านยังชอบของของเขา เขาก็ต้องชอบของของเขาด้วย เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นผู้ที่ละเอียดจริง ๆ แม้ความคิดก็ไม่ควรที่จะคิดต้องการถือเอาสิ่งของที่ไม่ใช่ของท่านมาเป็นของท่าน

๓. ละเว้นการประพฤติดีในกาม

๔. ละเว้นมุสาวาท คือ คำพูดที่ไม่จริง เพราะว่าคำพูดที่ไม่จริงไม่มีใครชอบเลย แม้แต่ธรรมที่ไม่จริงก็ไม่มีใครชอบ ถ้าเป็นธรรมที่ไม่มีเหตุผล เป็นมุสาวาท เพราะว่าไม่ใช่ความจริง พูดสิ่งที่ไม่ตรงกับลักษณะของสภาพธรรม เพราะฉะนั้น ก็ไม่มีใครชอบสิ่งที่ไม่ใช่เหตุผล และไม่เป็นอย่างจริงด้วย

แสดงให้เห็นว่า ทุกเรื่องที่เป็นมุสาวาท คือ คำไม่จริง แม้เพียงเล็กน้อย ต้องเป็นผู้เห็นโทษจริง ๆ และมีวิริยะที่จะวิริติ ไม่พูดคำที่ไม่จริง แม้เป็นเรื่องที่ท่านอาจจะเห็นว่าไม่เป็นโทษกับคนอื่น แต่การเสพคุ้นบ้อย ๆ จะทำให้เป็นผู้ที่คุ้นเคยกับการกล่าวมุสาวาทได้ง่าย และยิ่งเห็นว่าไม่เป็นโทษเป็นภัย ก็เลยยิ่งกล่าวไปเรื่อย ๆ บ่อย ๆ เพราะฉะนั้น ปกติจะเป็นผู้ที่ไม่เชื่อในคำพูดของท่าน และขอให้คิดถึงความจริงว่า ในเมื่อท่านต้องการสัจจะคือความจริง คนอื่นก็ต้องการด้วยเช่นเดียวกัน

สำหรับศีลข้อที่ ๕ ที่เป็นนิจศีล คือ ละเว้นการดื่มสุรา หรือของเสพติดของมึนเมาทุกประเภท เพราะเห็นโทษว่า ผู้ที่ขาดสติย่อมทำสิ่งซึ่งปกติแล้วจะทำได้ แม้แต่การฆ่ามารดาบิดาก็ทำได้ ซึ่งนั่นต้องเป็นผู้ที่ขาดสติสัมปชัญญะ เป็นผู้ที่มีมึนเมา ไม่มีความรู้สึกตัว

นี่คือชีวิตประจำวันจริง ๆ เป็นผู้ที่รักษาศีล ๕ เพราะเห็นโทษ ไม่ใช่เพราะคิดว่าเมื่อเป็นข้อห้ามก็จะไม่ทำ ซึ่งในพระพุทธศาสนาไม่มีคำใดที่เป็นข้อห้ามเลย แต่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงเหตุและผลของธรรมทุกอย่างเพื่อให้ท่านผู้ฟังได้พิจารณา

จริง ๆ เห็นประโยชน์จริง ๆ และอบรมเจริญกุศลเพิ่มขึ้น เป็นผู้ที่นับถือในเหตุผล
เข้าใจในเหตุและในผลให้ถูกต้องตามความเป็นจริง

สำหรับผู้รักษาศีล ๘ ซึ่งอาจจะกระทำตาม ๆ กันมาเป็นเวลานานมาแล้ว
และก็เช่นเดียวกับศีล ๕ ซึ่งบางคนรักษาตามสั่งก็มี เพราะฉะนั้น ก็ควรเปลี่ยนจาก
การทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยไม่เข้าใจในเหตุผล เป็นการพิจารณาตนเอง รู้จักตนเอง
ตามความเป็นจริง

สำหรับศีล ๕ ท่านเป็นผู้ที่มีความสมบูรณ์ รักษาโดยไม่ยาก โดยไม่ลำบาก
โดยเป็นปกติหรือยัง พร้อมทั้งจะเห็นโทษภัยของอกุศล และขัดเกลายิ่งขึ้นโดยการ
รักษาศีล ๘ หรือยัง คือ ไม่ใช่เพียงอยากรักษา หรือคนอื่นเขารักษาก็รักษา
หรือมีใครมาบอกเรื่องอานิสงส์ของศีล ๘ อยากจะได้อานิสงส์ของศีล ๘ ก็รักษา
ก็เป็นการติดในผลในอานิสงส์ของศีล ๘ อีก

จะเห็นได้ว่า โลกะเป็นสมุทัยของวิภวภูติ ไม่ใช่ของวิภวภูติ การที่จะออกจาก
วิภวภูติได้ต้องเพราะปัญญา และปัญญานั้นต้องเห็นโลกะคือเห็นสมุทัยที่ทำให้
ทุกคนยังวนเวียนอยู่ในสังสารวัฏ เพราะบางคนบอกว่า อยากจะออกจากสังสารวัฏ
อยากจะ อีกล้วน ปัญญายังไม่มากพอที่จะเห็นโทษภัย แต่อาจจะพิจารณาบ้าง
เล็ก ๆ น้อย ๆ และเห็นว่าการมีชีวิตในวันหนึ่ง ๆ ก็ผ่านไป โดยที่ไม่เหลืออะไรสัก
อย่างเดียว จากชาติหนึ่งไปอีกชาติหนึ่ง และก็ผ่านมาแล้วในแสนโกฏีกับชาติ ก็ไม่มี
อะไรเหลืออีก และก็ต้องผ่านไปอีกตลอดเวลาที่เห็นแล้วก็หมดไป ได้ยินแล้วก็หมดไป
ถ้าพิจารณาอย่างนี้บ้าง และมีความคิดว่า ไม่น่าจะต้องเกิดอีก น่าจะต้องจบสิ้น
สังสารวัฏ ก็จะเป็นผู้ที่มีความเข้าใจในเหตุผลและเห็นสมุทัย

ถ้าไม่เห็นสมุทัย ไม่มีทางออกจากสังสารวัฏ เพราะแม้จะรักษาศีล ๕ หรือ
ศีล ๘ หรือศีลมากกว่านั้นอีก ถึง ๒๒๗ โดยเพศของพระภิกษุ แต่ถ้าปัญญาไม่เกิด
ไม่รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง ก็ไม่สามารถออกจากสังสารวัฏได้

เพราะฉะนั้น สำหรับท่านที่เห็นโทษของอกุศล และใครที่จะขัดเกลา
โดยไม่คำนึงถึงวันอุโบสถ ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติให้เป็นวันที่พระภิกษุสงฆ์

ประชุมกันเพื่อสวดพระปาติโมกข์และแสดงธรรม และเป็นโอกาสที่พุทธศาสนิกชนได้ไปวัดวาอาราม มีโอกาสได้ฟังธรรมด้วย ถ้าท่านจะไม่คำนึงถึงวันนั้นเพราะว่าวันนั้นอาจจะเป็นวันที่ท่านไม่ว่าง หรือมีกิจธุระ มีความจำเป็น ไม่สามารถจะกระทำอย่างนั้นได้ และท่านเห็นประโยชน์ของการที่จะขัดเกลาเพิ่มขึ้น ก็ยังมีศีล ๘ อีกอย่างหนึ่ง คือ อาชีวัฏฐมกศีล ศีลอันมีสัมมาอาชีวะเป็นที่ ๘ ซึ่งได้แก่ การละเว้นอกุศลกรรมบถทางกาย ๓ อย่าง คือ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติผิดในกามทางวาจา ๔ อย่าง คือ นอกจากไม่มุสาแล้ว ก็ไม่พูดคำหยาบคาย ไม่พูดคำส่อเสียด ไม่พูดคำเพ้อเจ้อ และมีสัมมาอาชีวะเป็นที่ ๘

นี่ก็เป็นการขัดเกลาซึ่งสามารถจะกระทำได้ เพราะว่าเห็นประโยชน์จริง ๆ ของการประพฤติในทางที่เป็นกุศล เพราะฉะนั้น ควรจะเข้าใจศีล ๘ ที่ไม่ใช่ในวันอุโบสถ คือ จะเป็นอาชีวัฏฐมกศีลก็ได้ หรือบางท่านอยากจะรักษาแบบศีล ๘ แม้ไม่ใช่วันอุโบสถ จะได้ใหม่ คิดดู

มีท่านผู้หนึ่ง ท่านก็เป็นผู้ที่มีปกติรักษาอุโบสถศีล ที่ใช้คำว่า อุโบสถศีล เพราะว่า เป็นศีลที่รักษาในวันอุโบสถ แต่ถ้าเป็นศีล ๘ ในวันอื่น ๆ ที่ไม่ใช่วันอุโบสถ ก็เหมือนกับศีลของอุโบสถ แต่เนื่องจากไม่ใช่วันอุโบสถ จึงไม่ชื่อว่าศีลอุโบสถ

เพราะฉะนั้น แต่ละท่านถ้าศึกษาในพระวินัยบัญญัติ บางทีจะเห็นได้ว่าท่านมีศีลมากกว่า ๘ ก็ได้ เพราะว่าพระวินัยบัญญัตินั้นเป็นเรื่องของศีลซึ่งเป็นเบื้องต้นของการขัดเกลากิเลส และยังมีศีลซึ่งเป็นการประพฤติปฏิบัติในทางที่เหมาะสมที่ควรทางกาย ทางวาจา เป็นเสขียวัตตรด้วย ถ้าท่านอ่านไป ๆ ท่านจะพบว่าถ้าท่านเป็นผู้มีกายวาจาดี ท่านมีมากกว่า ๘ เพราะฉะนั้น จึงไม่ควรนับศีลที่เหลือที่มากกว่า ๘ เพราะว่า เป็นความประพฤติทางกายทางวาจาที่เหมาะสมทั้งนั้น ถ้าท่านจะศึกษาดู แต่อย่างน้อยที่สุดก็คือ ศีล ๘ เป็นหลักของการที่จะพิจารณาว่าท่านเป็นผู้ที่เห็นโทษของอกุศลจริง ๆ ไม่ใช่เป็นผู้ติดในผล หรือในอานิสงส์ของศีล

๒๐๖๙

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๓๔

สำหรับความหมายของอุโบสถ

อรรถกถา ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค อรรถกถาสัมมัญญผลสูตร
มีข้อความว่า

ชื่อว่าอุโบสถ ด้วยอรรถว่า วันเป็นที่เข้าไปอยู่ คือ เป็นผู้เข้าถึงด้วยศีล หรือ
ด้วยอาการที่ไม่ชวนชวายเป็นผู้จำศีล

ศีล ชื่อว่าอุโบสถ คือ ศีลประกอบด้วยองค์ ๘

ไม่ใช่องค์ ๕ เพราะว่าองค์ ๕ นั้น ควรเป็นนิจศีลทุกวันอยู่แล้ว เพราะฉะนั้น
เมื่อเป็นโอกาสพิเศษ วันพิเศษ ก็ควรจะไม่ใช่ว่าเพียงศีล ๕ เท่านั้น แต่ต้องเป็นศีล
ที่ประกอบด้วยองค์ ๘

วันที่ควรจำศีล ชื่อว่าอุโบสถ

เพราะเหตุว่าพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ทรงบัญญัติวันสำหรับให้ภิกษุประชุม
สวดปาติโมกข์และแสดงธรรม

ท่านที่สนใจในเรื่องอุโบสถศีล จะค้นคว้าความละเอียดได้จาก **อังคุตตรนิกาย**
อัฐกนิบาต ซึ่งข้อความทุกสูตรเป็นการรักษาอุโบสถมีองค์ ๘ น้อมประพฤติตาม
พระอรหันต์ในวันหนึ่งคืนหนึ่ง

ด้วยเหตุนี้ ท่านผู้ฟังจะเห็นจุดประสงค์ของการรักษาอุโบสถศีลว่า
ต้องมีจุดประสงค์เพื่อการขัดเกลากิเลส พระอรหันต์เป็นผู้ที่หมดจดจากกิเลสแล้ว
เป็นผู้ที่ทุกคนใคร่จะถึงคุณธรรมขั้นนั้น คือ ไม่มีกิเลสใด ๆ ทั้งสิ้น ทั้งอย่างหยาบ
อย่างกลาง อย่างละเอียด เวลาที่ท่านมีความรู้สึกขุ่นใจไม่สบายใจ ก็คิดเปรียบเทียบ
ว่า พระอรหันต์ท่านไม่มีเลย ความขุ่นใจแม้เพียงเล็กน้อยนิดเดียวก็ไม่มี เพราะฉะนั้น

ความสุขที่เป็นความสงบของพระอรหันต์จะมาก มั่นคง และเป็นปกติเพียงใด

เวลาที่ท่านมีความรู้สึกริษยา พระอรหันต์ไม่มีความริษยา เวลาที่ท่านมีความตระหนี่ พระอรหันต์ไม่มีความตระหนี่ เวลาที่ท่านมีความผูกโกรธ พระอรหันต์ไม่มีความผูกโกรธ เวลาที่ท่านมีความแข่งดี พระอรหันต์ไม่มีความแข่งดี

แสดงให้เห็นถึงคุณประโยชน์ของการเป็นผู้ที่น้อมประพฤติตามพระอรหันต์ในวันหนึ่งคืนหนึ่ง ด้วยเหตุนี้อุโบสถศีลจึงไม่ใช่เพียงศีล ๘ ข้อ ที่ท่านนับว่าท่านครบแล้ว แต่เป็นศีลที่อบรมเจริญการขัดเกลากิเลสจนกระทั่งเป็นความคุ้นเคยบ่อย ๆ ซึ่งจะเป็นเหตุให้ท่านถึงคุณธรรมของพระอรหันต์ได้ และต้องไม่ลืมว่า ไม่ใช่ด้วยศีล แต่ต้องด้วยปัญญา

เพราะฉะนั้น สำหรับชาวพุทธ อุโบสถศีลต่างกับอุโบสถศีลของศาสนาอื่น ก่อนที่พระผู้มีพระภาคจะทรงตรัสรู้ ก็มีศาสดาหลายศาสดา และมีอุโบสถด้วยพวกนิครนถ์ หรือพวกอัญญเดียรถียปริพาชก ก็มีวันพิเศษเป็นการอยู่จำ ซึ่งเป็นวันที่เขาประชุมกัน และกล่าวธรรมตามความคิดความเข้าใจของเขา

แต่ถ้าเป็นอุโบสถของชาวพุทธ ก็ต้องมีความหมาย มีจุดประสงค์ และมีความเข้าใจที่ถูกต้องมากกว่าเพียงการเว้นอาหารในเวลาวิกาล เหมือนอย่างกับอุโบสถของพวกเดียรถียนิครนถ์ต่าง ๆ

ซึ่งข้อความใน **อังคุตตรนิกาย นวกนิบาต สัตตสูตร** พระผู้มีพระภาคตรัสกับพระภิกษุถึงอุโบสถมีองค์ ๙ คือ นอกจากอุโบสถศีลมีองค์ ๘ แล้ว ก็เพิ่มเมตตาด้วย แสดงให้เห็นถึงคุณธรรมของผู้ที่จะรักษาอุโบสถศีล ไม่ใช่เพียงรักษาแล้วก็โกรธกัน ทะเลาะกัน และพูดในสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์เลย ควรจะทราบว่า ถ้าท่านมีศรัทธาถึงกับจะรักษาศีลอุโบสถคือเข้าจำในวันนั้นแล้ว ควรจะทำอะไรบ้าง

มังคลัตถทีปนีแปล ฉบับมหาหมากุฎราชวิทยาลัย กล่าวว่าด้วยกรรมอันหาโทษไม่ได้ ซึ่งเป็น **มงคลคาถาที่ ๕** มีข้อความว่า

มงคล ๔ ข้อ ในคาถาที่ ๕ คือ ทาน ๑ การประพฤติธรรม ๑ การสงเคราะห์ญาติ ๑ กรรมอันไม่มีโทษ ๑ กรรม ๔ อย่างมีทานเป็นต้นนี้ เป็นมงคลอันสูงสุด

กรรมอันไม่มีโทษประการหนึ่ง คือ การสมาทานอุโบสถศีลเป็นต้น แสดงให้เห็นถึงการกระทำที่ไม่มีโทษที่เพิ่มขึ้นจากปกติ

มังคลัตถทีปนี ข้อ ๑๐๑ - ๑๓๒ เป็นเรื่องของอุโบสถศีลโดยละเอียด คือ

ปฐวีครอุโบสถ มีการรับอุโบสถ ถืออุโบสถ และส่งอุโบสถ

ปาฏิหาริยอุโบสถ เป็นการรักษากุโบสถนานกว่าปกติ คือ อาจจะตลอดฤดูฝน หรือถ้าไม่สามารถ ก็แล้วแต่ว่าจะกระทำได้นานน้อยเพียงใด อาจจะถึง ๗ วัน ๑๐ วัน ๑๕ วัน ซึ่งมากกว่าปฐวีครอุโบสถ

ข้อความโดยละเอียดมีแล้วทั้งนั้นในอรรถกถาสำหรับท่านที่สนใจ แต่ข้อที่ควรสนใจ คือ จุดประสงค์ของการที่ท่านจะรักษากุโบสถ ควรเป็นจุดประสงค์ที่ตรงจริง ๆ ซึ่ง ข้อ ๑๐๘ ใน **มังคลัตถทีปนี** มีว่า

ส่วนอาจารย์บางพวกกล่าวว่า การกระทำอุโบสถในวันใดวันหนึ่งก็ใช้ได้ คำนั้นไม่เหมาะ เพราะวันที่บัณฑิตกำหนดไว้จะถึงความเป็นวันไร้ประโยชน์ ด้วยว่าเมื่อเป็นเช่นนี้ วันที่บัณฑิตกำหนดไว้ว่า วัน ๑๔ คำ เป็นต้น พึงเป็นวันไม่มีประโยชน์ แต่วันที่บัณฑิตกำหนดไว้วันนั้น หาเป็นวันไร้ประโยชน์ไม่ เหตุนี้ในอรรถกถาอุตตรวิมาน พระอรรถกถาจารย์จึงแสดงเวลาที่อุโบสถกรรมนั้นเป็นกิจอันบุคคลพึงทำในวันที่ท่านกำหนดไว้เท่านั้นอย่างนี้ว่า อุโบสถกรรมนั้นบุคคลควรรักษาในวันเหล่าใด อุโบสถเช่นใดควรรักษาโดยอาการใด นางอุตตราเมื่อจะแสดงวันรักษากุโบสถกรรมเช่นนั้นและอาการนั้น จึงกล่าวคำว่า จาตุททสี เป็นต้น

นี่เป็นข้อความที่ท่านผู้ฟังน่าจะพิจารณา เพราะว่าดิฉันเคยเรียนถามท่านผู้หนึ่งซึ่งรักษากุโบสถว่า ถ้าวันนั้น คือ วันหนึ่งวันใดก็ตามเป็นวันที่ท่านรู้สึกปลอดภัยไปร้งมาก ไม่มีกิจธุระเลย พร้อม สะดวกที่จะรักษากุโบสถศีล แต่วันนั้นไม่ใช่วันอุโบสถ ท่านจะรักษาไหม เดาคำตอบของท่านผู้นั้นได้ไหม ท่านตอบว่า ไม่รักษา แสดงให้เห็นแล้วว่าทำไม

ถึงแม้ไม่ใช่วันอุโบสถ แต่พร้อมที่จะเป็นเหมือนวันอุโบสถ อย่างวันอุโบสถ แต่ทำไม่ไม่รักษา ในเมื่อเป็นโอกาสที่จะกระทำได้

ถ้าเป็นความเข้าใจจริง ๆ ศีล ๘ รักษาได้แม้ไม่ใช่ในวันอุโบสถ เพียงแต่ในวันอุโบสถถ้ารักษาศีล ๘ นั้นชื่อว่าอุโบสถศีล เพราะว่ารักษาศีล ๘ ในวันอุโบสถด้วย แต่ไม่ใช่ว่าเมื่อรักษาศีลอุโบสถแล้ว วันอื่นที่อาจรักษาได้ก็ไม่รักษา เพราะว่าไม่ใช่วันอุโบสถ ด้วยเหตุนี้การฟังและการพิจารณาเหตุผลในพระไตรปิฎกและในอรรถกถา จึงควรพิจารณาจริง ๆ ว่า การกระทำอุโบสถในวันใดวันหนึ่งก็ใช้ได้ คำนั้นไม่เหมาะ เพราะวันที่บัณฑิตกำหนดไว้จะถึงความเป็นวันไร้ประโยชน์ ด้วยว่าเมื่อเป็นเช่นนี้ วันที่บัณฑิตกำหนดไว้ว่า วัน ๑๔ คำ เป็นต้น พึงเป็นวันไม่มีประโยชน์

ข้อนี้ควรพิจารณาว่า วันอุโบสถเปลี่ยนไม่ได้ เพราะว่าพระผู้มีพระภาค ทรงบัญญัติไว้ แต่การรักษาศีลจะเป็นวันหนึ่งวันโดยย่อได้

พระ เรื่องวันอุโบสถเป็นการกระทำอุโบสถนั้น พระภิกษุมีกำหนดวันที่แน่นอนในการทำอุโบสถ แต่ไม่ได้หมายความว่า วันอื่นไม่ให้รักษาศีล นั้นเป็นเรื่องพระวินัย ซึ่งมีการซักถามในอรรถกถา ตั้งเป็นผู้ถามและผู้ตอบ ท่านถามว่าการทำอุโบสถทำวันอื่นได้ไหม ไม่สมควร เพราะว่าพระผู้มีพระภาคทรงกำหนดวันแล้วแต่สมัยของพระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ เพราะว่าอายุของมนุษย์ก็ต่างกันไปอย่างในสมัยของพระพุทธเจ้าที่มีอายุมาก ๆ การทำอุโบสถก็ยาวต่างกันออกไป แต่ในสมัยของพระผู้มีพระภาคสมณโคตมพระองค์นี้ ก็ทุก ๑๔ คำ ๑๕ คำ ทุกกึ่งเดือน อาจจะเป็นเรื่องของพระภิกษุด้วย ซึ่งเป็นเรื่องที่วินิจฉัยในวันอุโบสถ อาตมามีความเห็นว่าการรักษาศีลอุโบสถ เช่น ไปรักษาที่วัดเพราะจะกระทำเยี่ยงพระอรหันต์นั้น เป็นการสละอาคารบ้านเรือน เพราะเมื่อเป็นพระอรหันต์แล้วจะไม่ครองเรือน เพราะเพศท่านสูง ไซ้ไหม

สุ. เจ้าคะ

ขอกล่าวถึงความเป็นมาของวันอุโบสถเพื่อกิจกรรมของสงฆ์ คือ การสวดพระปาติโมกข์

พระวินัยปิฎก มหาวรรค ภาค ๑ อุโบสถขันธกะ ข้อ ๑๖๖ มีข้อความว่า
ครั้งนั้นภิกษุทั้งหลายได้มีความปริวิตกว่า วันอุโบสถมีเท่าไรหนอ แล้วกราบทูล
เรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาครับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย วันอุโบสถนี้มี ๒ คือ อุโบสถมีในวัน ๑๔ ค่ำ อุโบสถมี
ในวัน ๑๕ ค่ำ ดูกร ภิกษุทั้งหลาย วันอุโบสถ ๒ นี้แล

ท่านที่รักษาอุโบสถศีลก็ควรที่จะได้พิจารณาว่า ท่านหวังอะไรจากการรักษา
อุโบสถศีลหรือเปล่า พอที่จะบอกให้ทราบได้ใหม่ว่า หวังอะไรหรือเปล่า เพราะว่า
ธรรมเป็นเรื่องที่สนทนากัน เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องยิ่งขึ้น

ท่านผู้ฟังบอกว่า หวังบุญ ซึ่งคงเป็นเพราะได้ยินได้ฟังเรื่องอานิสงส์ของอุโบสถ
เมื่อได้ฟังว่า การรักษาศีลเป็นกุศล และถ้าเป็นอุโบสถศีลก็ต้องมีผลมากกว่าศีล ๕
เพราะฉะนั้น อาจจะเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้ท่านรักษาอุโบสถศีล เพราะแม้ในอดีตกาล
พระผู้มีพระภาคเองก็ได้ตรัสเรื่องผลของอุโบสถศีล อย่างข้อความใน **ขุททกนิคาย
อวัฐฏกนิบาตชาดก คัมภีรชาดกที่ ๕** พระผู้มีพระภาคตรัสเรื่องในอดีตกาล
ให้ภิกษุทั้งหลายฟัง พระองค์ตรัสว่า

ในอดีตกาล พระโพธิสัตว์เกิดเป็นพระเจ้าอุทัย ด้วยผลของบุญในชาติก่อน
ซึ่งท่านเป็นผู้รับจ้างทำกรางงานในบ้านของท่านเศรษฐีผู้หนึ่งและได้รักษาอุโบสถศีล
เพียงถึงวัน เพราะท่านไม่ทราบที่บ้านนั้นรักษาอุโบสถศีล เมื่อท่านไปรับจ้างทำงาน
ท่านก็ออกไปทำงานแต่เช้าแล้วกลับมาตอนค่ำ เมื่อได้ทราบว่าที่บ้านนั้นรักษา
อุโบสถศีล ท่านก็คิดว่า ท่านจะรักษาได้ไหม คนที่บ้านนั้นก็ตอบว่า รักษาได้ครั้งเดียว
เพราะเหตุว่าล่วงเวลาไปเสียแล้ว แต่กระนั้นท่านก็มีศรัทธาที่จะรักษาอุโบสถศีล
ขณะที่ท่านใกล้จะสิ้นชีวิตก็ปรารถนาที่จะได้เป็นพระราชา ด้วยเหตุนี้ผลของกุศลนั้น
ทำให้ท่านได้เกิดในพระครรภ์ของพระมเหสี เมื่อประสูติแล้วก็ได้นามว่า อุทัยราชกุมาร
และในที่สุดก็ได้ครองราชสมบัติ

ในสมัยที่พระโพธิสัตว์เกิดเป็นพระเจ้าอุทัย ท่านพระอานนท์เกิดเป็นบุรุษรับจ้าง ที่เก็บทรัพย์กึ่งมาสกไว้ที่ชอกอิฐกำแพงเมือง

ซึ่งท่านผู้ฟังคงจะได้ทราบเรื่องนี้แล้วว่า บุรุษรับจ้างผู้นี้ คือ ท่านพระอานนท์ สมัยหนึ่ง

ภรรยาของเขารับจ้างตักน้ำ และมีเงินกึ่งมาสก ทั้งสองคิดจะเอาเงินที่เก็บไว้ ไปเที่ยวกัน บุรุษรับจ้างนั้นก็เดินร้องเพลงไปขณะที่เหยียบทรายร้อนร้าวกับถ่านไฟ ไปตามพระลานหลวงในเวลาเที่ยง พระเจ้าอุทัยทอดพระเนตรเห็นก็ทรงพระดำริว่า

อะไรหนอที่ทำให้บุรุษนี้ไม่ย่อท้อต่อลมและแดดเห็นปานนั้น มีความว่าเรงยินดี เดินร้องเพลงไป จึงทรงส่งคนไปเรียกบุรุษนั้นมาสอบถาม

นี่ก็เป็นชีวิตจริง ๆ ซึ่งเหตุการณ์อย่างนี้ใครจะพบจะเห็นเมื่อไรก็ย่อมเป็นไปได้ ทั้งนั้น

เมื่อทรงทราบว่า ทรัพย์ที่บุรุษนั้นเก็บฝังไว้มีไม่ถึงแสน ไม่ถึงห้าหมื่น ไม่ถึงสี่หมื่น ไม่ถึงสามหมื่น ไม่ถึงสองหมื่น ไม่ถึงหนึ่งหมื่น ไม่ถึงห้าพัน ไม่ถึงห้าร้อย ไม่ถึงสี่ร้อย ไม่ถึงสามร้อย ไม่ถึงสองร้อย ไม่ถึงหนึ่งร้อย ไม่ถึงห้า ไม่ถึงสี่ ไม่ถึงสาม ไม่ถึงสอง หรือไม่ถึงหนึ่งกหาปณะ ครึ่งกหาปณะก็ไม่ถึง หนึ่งบาท สี่มาสก สามมาสก สองมาสก ก็ไม่ถึงแม้หนึ่งมาสก มีเพียงครึ่งมาสกเท่านั้น

พระเจ้าแผ่นดินจะพระราชทานเงินครึ่งมาสกให้เขา โดยเขาไม่ต้องเดินตากแดดร้อน ๆ ไปเอา เพราะพระองค์ทรงจำอดีตชาติได้ว่า การที่พระองค์ได้รับผล ของบุญเกิดเป็นพระเจ้าอุทัยเพราะเป็นผลของการรักษาอุโบสถศีลเพียงครึ่งหนึ่งเท่านั้น

เพราะฉะนั้น ก็เห็นกรรมในอดีตชาติว่าได้ทำกรรมใดมา จึงไม่มีความเสียดาย หรือติดข้องในสมบัติ

พระองค์จะประทานเงินครึ่งมาสกนั้นโดยที่เขาไม่ต้องเดินตากแดดร้อน ๆ ไปเอา แต่บุรุษนั้นก็ทูลว่า แม้พระเจ้าแผ่นดินจะพระราชทานเงินครึ่งมาสกให้เขา เขาก็ยังจะเดินตากแดดไปเอาเงินกึ่งมาสกที่เขาฝังไว้นั้น

พระเจ้าอุทัยก็ตรัสว่า จะพระราชทานให้หนึ่งมาสก สองมาสก เพิ่มขึ้น ๆ จนถึงโกฏิ ร้อยโกฏิ เขาก็ยังจะไปเอาเงินที่ฝังไว้นั้นด้วย ในที่สุดพระเจ้าอุทัยก็จะพระราชทานให้ดำรงตำแหน่งเศรษฐี แต่เขาก็จะไปเอาเงินที่ฝังไว้นั้นด้วย ในที่สุดพระเจ้าอุทัยก็แบ่งพระราชสมบัติออกเป็น ๒ ส่วน และให้บุรุษนั้นครองราชสมบัติครึ่งหนึ่ง เขาจึงได้ยินยอมรับพระดำรินั้น

แต่บางอาจารย์กล่าวว่า แม้บุรุษนั้นครองราชสมบัติครึ่งหนึ่งแล้ว ก็ยังไปทศุครนั้นด้วยความยินดีในทรัพย์ครึ่งมาสกนั้น เพราะเหตุนี้เขาจึงได้นามว่า อัทธมาสกกราช

นี่เป็นความต่างกันของผู้ที่สามารถสละราชสมบัติครึ่งหนึ่ง กับผู้ที่ยังติดอยู่แม้ในทรัพย์ครึ่งมาสก

พระเจ้าอุทัยสละราชสมบัติครึ่งหนึ่งให้ เพราะว่าทรงจำชาติก่อนที่พระองค์ทรงเกิดเป็นบุรุษรับจ้างในบ้านของเศรษฐีชื่อสุจิตบิรवारได้ว่า สมัยนั้นท่านรักษาอุโบสถศีลตามบุคคลในบ้านนั้นได้เพียงครึ่งวัน เพราะว่าธรรมดาเศรษฐีบอกลูกจ้างทุกคนเรื่องการรักษาอุโบสถ แต่ไม่ได้บอกท่าน

จิตที่ไม่มั่นคงในกุศลย่อมกลับกลอกและเปลี่ยนแปลงได้

ภายหลังพระเจ้าอัทธมาสกกราชคิดจะฆ่าพระเจ้าอุทัย ทั้ง ๆ ที่แบ่งสมบัติให้ครึ่งหนึ่งแล้วให้ครองราชสมบัติเป็นพระเจ้าอัทธมาสกกราช เพราะท่านคิดว่า จะสละราชสมบัติเพียงผู้เดียว

เรื่องของความโลภ ความติดในทรัพย์สมบัติ ในกามวัตถุ ในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภุชสะ ในลาภ ไม่มีวันพอ

พระเจ้าอัทธมาสกกราชคิดที่จะฆ่าพระเจ้าอุทัย แต่ภายหลังก็เกิดสติระลึกได้ว่า โลภะเช่นนี้จะทำให้ท่านเกิดในอบายภูมิ เห็นโลภะของตนเองชัดเจน เพราะว่าพยายามจะฆ่าแล้วก็ไม่ฆ่า พยายามจะฆ่าแล้วก็ไม่ฆ่า พยายามจะฆ่าอีกแล้วก็ไม่ฆ่า

จนในที่สุดก็รู้สึกตัวว่า เพราะโลภะนี้จะทำให้ไปเกิดในอบายภูมิ จึงได้ทูลให้
พระเจ้าอุทัยทรงทราบ

พระเจ้าอุทัยเห็นว่า พระเจ้าอัทธมาสกราชอยากจะได้สมบัติ ก็จะมีมอบให้
และพระองค์จะเป็นเพียงอุปราช แต่พระเจ้าอัทธมาสกราชเกิดสติรู้ว่า โลภะมีโทษ
มาก จึงได้ทูลลาบวช ซึ่งภายหลังได้บรรลุนิพพานและอภิญญา

เมื่อพระเจ้าอัทธมาสกราชทูลลาบวช พระเจ้าอุทัยทรงเปล่งอุทานว่า
การที่เราได้เป็นพระเจ้าอุทัยถึงความเป็นใหญ่ นี่เป็นผลแห่งกรรมมีประมาณ
น้อยของเรา มาณพใดละกามราคะออกบวชแล้ว มาณพนั้นชื่อว่า ได้ลาภดีแล้ว
ซึ่งไม่มีใครรู้เนื้อความของคาถาที่พระเจ้าอุทัยตรัส

เพราะว่าเป็นความรู้เฉพาะตัวของพระเจ้าอุทัยถึงอดีตชาติของพระองค์

ภายหลังเมื่อพระอัครมเหสีทรงทราบจากพระเจ้าอุทัยว่า ช่างกลับบกชื่อคังคมาล
ควรทำอะไรจึงจะเป็นที่พอพระทัยของพระเจ้าอุทัยในการแต่งพระมัสสุของพระองค์
พระมเหสีจึงตรัสให้นายคังคมาลช่างกลับบกทำอย่างที่ว่าพระเจ้าอุทัยทรงพอพระทัย
และให้ทูลขอพร ให้ตรัสบอกเนื้อความของคาถาที่พระองค์ทรงเปล่งอุทาน

เมื่อช่างกลับบกทูลถาม ทั้ง ๆ ที่พระเจ้าอุทัยก็ทรงละเอียดที่พระองค์ได้รับผล
ของกรรมทำให้เกิดเป็นพระเจ้าอุทัยเพียงจากกุศลกรรมเล็กน้อยเหลือเกิน และ
ในอดีตชาติก็เป็นเพียงบุรุษรับจ้าง แต่พระเจ้าอุทัยทรงกลัวมุสาวาทกรรม จึงตรัสเล่า
ให้นายคังคมาลฟังว่า ในภพก่อน พระองค์เกิดเป็นคนจนที่เมืองพาราณสีนี้ แต่ก็มี
ศรัทธารักษาศีลอุโบสถศีลครึ่งวัน เมื่อสิ้นชีวิตแล้วก็ได้เกิดเป็นพระเจ้าอุทัย สหายของ
พระองค์ คือ พระเจ้าอัทธมาสกราช ละกามราคะบวชแล้ว ส่วนพระองค์เป็น
คนประมาทหลงครองราชย์สมบัติอยู่ ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงเปล่งอุทานคาถานั้น

ภายหลังเมื่อนายคังคมาลได้เห็นโทษของกาม ก็รู้ว่าควรจะมีที่พึ่งยิ่งกว่านั้น
คือ การอบรมเจริญกุศล ก็ทูลลาไปบวช และภายหลังได้บรรลุนิพพานเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า

๒๐๗๐

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๓๔

นี้แสดงให้เห็นถึงการสะสมที่ต่าง ๆ กันของแต่ละบุคคลที่มีการรู้แจ้ง อริยสัจธรรม ต่างกาล และต่างฐานะด้วย คือ สำหรับพระเจ้าอุททยภายหลังได้ตรัสรู้ พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ส่วนช่างกลบนั้น ได้เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้าในสมัยนั้น และบุรุษรับจ้างที่เป็นพระเจ้าอัทธมาสกราชันนั้น ได้เป็นท่านพระอานนท์

ท่านผู้ฟังอยากจะได้อานิสงส์ของศีลอุโบสถศีลอย่างนี้ไหม

และท่านที่รักษาศีลอุโบสถโดยที่ยังไม่ได้พิจารณาจริง ๆ ว่า ท่านรักษา เพื่ออะไร หวังอะไร หรือรักษาทำไม ไม่ทราบที่ท่านฟังเรื่องผลของอุโบสถศีลแล้ว อยากจะได้ผลของอุโบสถศีลอย่างนี้ หรือจะรักษาศีลอุโบสถศีลตามที่พระผู้มีพระภาค ตรัสกับพวกอุบาสกที่รักษาศีลอุโบสถศีลก่อนที่พระองค์จะตรัสเล่าเรื่องของพระเจ้าอุททย ซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร อุบาสกทั้งหลาย ท่านทั้งหลายทำอุโบสถกรรมให้สำเร็จดีแล้ว ผู้ที่รักษาศีลอุโบสถควรให้ท่าน รักษาศีล ไม่โกรธ เจริญเมตตา อยู่รักษาศีลอุโบสถ ก็บัณฑิต ครั้งก่อนได้ยศใหญ่เพราะอาศัยอุโบสถกรรมที่รักษาครั้งวัน ดังนี้

เมื่ออุบาสกเหล่านั้นกราบทูลอาราธนา พระผู้มีพระภาคจึงตรัสเรื่องในอดีตของพระองค์เมื่อเป็นพระเจ้าอุททย

เพราะฉะนั้น ควรฟังพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสสำหรับผู้รักษาศีลอุโบสถศีล ว่า ควรให้ท่าน รักษาศีล ไม่โกรธ เจริญเมตตา อยู่รักษาศีลอุโบสถ เพราะผู้ที่รักษาศีลอุโบสถศีลต้องเป็นคนดี คือ ต้องเป็นผู้ที่เห็นโทษของอกุศล และต้องเป็นผู้ที่มีปัญญา มีปกติรักษาศีล & ถ้าเป็นผู้ที่ไม่ได้รักษาศีล & เป็นปกติ และจะรักษาศีลอุโบสถศีล คิดดู จะรักษาเพื่ออะไร ในเมื่อปกติก็ไม่ได้เป็นผู้ที่รักษาศีล &

ผู้ใดก็ตามที่รักษาอุโบสถศีล แต่พูดไม่จริง มีการกระทำที่หลอกลวง มีมายา มีวาจาหยาบคายน หรือมีความคิดไม่สุจริต ผู้นั้นควรไหมที่จะรักษาอุโบสถศีล

ผู้นั้นต้องเป็นผู้ที่เห็นประโยชน์ของการทำความดียิ่งขึ้น ไม่ใช่เพียงศีล ๕ ซึ่งเป็นปกติอยู่แล้ว แต่ยังคงต้องขัดเกลาตัวเองและรู้ว่า ที่จะหมดจดจากอกุศลได้นั้น ไม่ใช่เพียงขั้นศีล ด้วยเหตุนี้การรักษากุศลจึงต้องเป็นผู้ที่เจริญกุศล และขัดเกลา กิเลสด้วยการอบรมเจริญปัญญา ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามปกติ ตามความเป็นจริง ต้องเป็นผู้ที่มีความจริงใจ มีสัจจะต่อตนเอง ไม่ใช่รักษา เพราะต้องการอานิสงส์หรือผลของอุโบสถ โดยที่ตัวเองก็ยังเป็นผู้ที่ไม่มีสัจจะ ไม่มีความจริงใจ หรืออาจจะเป็นผู้ที่มีมายา หลอกลวง แข่งดี ใ้อวด และก็จะรักษา อุโบสถศีล

แสดงให้เห็นว่า การกระทำทุกอย่างควรจะต้องเป็นผู้ที่มีปัญญารู้เหตุผลในกุศล ที่จะกระทำ ไม่ใช่เพียงต้องการได้รับอานิสงส์หรือผลของอุโบสถศีลเท่านั้น

รักษากุศล ถ้าจำเป็นมีกิจธุระการงาน ก็กระทำด้วยสติสัมปชัญญะ ไม่ใช่ด้วยความคิดทุจริต เพราะบางคนบอกว่า รักษาศีล ๘ ในวันอุโบสถ แต่มาวัด ไม่ได้ เพราะต้องกระทำกิจการงาน เช่น ทำธุรกิจ หรือทำมาค้าขายต่างๆ ก็ต้อง เป็นผู้โดยตรง คือ แม้จะกระทำกิจเหล่านั้น ก็ไม่เป็นไปในทางทุจริต และถ้าสามารถ เป็นไปได้ก็ควรรักษากุศลอย่างอริยอุโบสถ ไม่ใช่อย่างโคปาลกอุโบสถ คือ เพียงแต่รักษาว่าได้ข้อ แต่ใจก็คิดไปในเรื่องต่างๆ ซึ่งไม่ใช่เป็นไปในทางกุศล หรือ ในการอบรมเจริญปัญญา

ด้วยเหตุนี้ ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า ศีลอุโบสถหรือศีล ๘ เป็นปกติชีวิตประจำวัน ของพระอนาคามีบุคคล เป็นปกติโดยคุณธรรมของผู้ที่รู้แจ้งอริยสัจธรรมถึงขั้น พระอนาคามี แต่สำหรับผู้ที่ยังไม่ได้รู้แจ้งอริยสัจธรรมถึงขั้นความเป็นพระอนาคามี ก็ต้องเป็นคนดีก่อน และจะดีขึ้นเมื่อเห็นโทษของอกุศล และจึงจะควรเป็นผู้ที่รักษา อุโบสถศีล

ไม่ใช่ใครก็ได้ที่จะรักษาอุโบสถศีล และก็มีกายวาจาที่ไม่เหมาะสมไม่ควร เพราะถ้าเป็นอย่างนั้นก็ต้องเป็นที่แปลกใจว่า รักษาอุโบสถศีลได้อย่างไร และรักษาอุโบสถศีลไปทำไม

สำหรับประโยชน์สูงสุดของผู้รักษาอุโบสถศีลนั้นควรเป็นอะไร

อังกุตตรนิกาย ติกนิบาต ทุติยราชสูตร ข้อ ๔๔๗ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว ท้าวสักกะจอมเทพ เมื่อจะแนะนำพวกเทวดาชั้นดาวดึงส์ ได้ตรัสคาถาในเวลานั้นว่า

แม้รชนใดพึงเป็นเช่นเรา ก็พึงเข้าจำอุโบสถประกอบด้วยองค์ ๘ ในดิถีที่ ๑๕ ที่ ๑๕ และที่ ๘ แห่งปักษ์ และอุโบสถปาฏิหาริย์ปักษ์เกิด

อุโบสถปาฏิหาริย์ปักษ์ คือ อุโบสถที่รักษาติดต่อกันตลอดไตรมาส ๓ เดือนภายในพรรษา เมื่อไม่สามารถรักษาได้ทั้งพรรษาคือตลอด ๓ เดือนนั้น จะรักษาตลอดเดือนหนึ่งหรือถึงเดือนหนึ่งก็ได้ เมื่อรักษาติดต่อกันก็เป็นปาฏิหาริย์ปักษ์อุโบสถ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็คาถานี้แล ท้าวสักกะจอมเทพขบคิด ไม่ถูก ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะท้าวสักกะจอมเทพยังไม่ปราศจากราคะ โทสะ โมหะ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ผู้เป็นอรหันตชีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ เสร็จกิจที่ควรทำแล้ว ปลงภาระลงแล้ว บรรลุถึงประโยชน์ของตนแล้ว สิ้นเครื่องร้อยรัดในภพแล้ว พ้นวิเศษแล้ว เพราะรู้โดยชอบ จึงควรที่จะกล่าวคาถาว่า

แม้ผู้ใดพึงเป็นเช่นเรา ก็พึงเข้าจำอุโบสถประกอบด้วยองค์ ๘ ในดิถีที่ ๑๕ ที่ ๑๕ และที่ ๘ แห่งปักษ์ และอุโบสถปาฏิหาริย์ปักษ์เกิด

ข้อนั้นเพราะเหตุใด เพราะภิกษุนั้นเป็นผู้ปราศจากราคะ โทสะ โมหะแล้ว

แม้แต่พระอินทร์จอมเทพซึ่งรักษาอุโบสถศีล แต่เมื่อพระองค์แนะนำเหล่าเทวดาชั้นดาวดึงส์โดยตรัสว่า แม้ผู้ใดพึงเป็นเช่นเรา ก็พึงเข้าจำอุโบสถประกอบด้วยองค์ ๘ แสดงให้เห็นว่า ไม่ถูกจุดประสงค์ เพราะจุดประสงค์ของการรักษาอุโบสถไม่ใช่เพื่อให้

เป็นพระอินทร์ หรือให้ได้สมบัติในเทวโลก เพราะฉะนั้น ที่พระอินทร์กล่าวอย่างนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า ทำวสัฏฐะจอมเทพตรัสผิด ไม่ถูก เพราะว่าจุดประสงค์ของการเป็นคนดีที่จะมีปกติศีล ๘ ได้อย่างพระอนาคามีนั้น เมื่อยังไม่สามารถ ก็รู้ว่าควรจะมีบางวันหรือบางกาลที่จะสามารถรักษาอุโบสถศีลคือศีล ๘ ข้อ ซึ่งมากกว่าเพียง ๕ ข้อ เพื่ออบรมอุปนิสัยให้ถึงความเป็นพระอรหันต์ในวันหนึ่ง แต่ไม่ใช่เพื่อได้สมบัติของเทพหรือเป็นพระอินทร์

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็คานานี้แน่นแล ทำวสัฏฐะจอมเทพขัดผิด ไม่ถูก ภาสิตไว้ผิด ไม่ถูก ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะทำวสัฏฐะจอมเทพยังเป็นผู้ไม่พ้นจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกขะ โทมนัสสะ อุปายาสะ เรากล่าวว่า ยังไม่พ้นจากทุกข์

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้อรหันตชีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ เสร็จกิจที่ต้องทำแล้ว จึงควรกล่าวคาถาว่า

แม้ผู้ใดพึงเป็นเช่นเรา ผู้นั้นพึงเข้าจำอุโบสถประกอบด้วยองค์ ๘ ในดิถีที่ ๑๔ ที่ ๑๕ และที่ ๘ แห่งปักษ์ และถืออุโบสถปาฏิหาริย์ปักษ์เกิด

ข้อนั้นเพราะเหตุใด เพราะภิกษุนั้นเป็นผู้พ้นแล้วจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกขะ โทมนัสสะ อุปายาสะ เรากล่าวว่า พ้นไปจากทุกข์แล้ว

การกระทำทุกอย่างต้องเป็นผู้ที่มีเหตุผล มิฉะนั้นแล้วไม่ถึงการที่จะดับกิเลสได้ เป็นสมุจเฉท ถ้ายังคงทำดีเพื่อหวังผล ไม่ใช่เพื่อขัดเกลากิเลสจนกระทั่งดับกิเลสหมด เป็นสมุจเฉท

สำหรับผู้ที่ไม่ได้รักษาอุโบสถตลอดไตรมาส ก็แล้วแต่เหตุการณ์ เพราะว่าบางท่านมีอัธยาศัยในการรักษาอุโบสถ แต่ไม่สามารถรักษาได้ เช่น นางอุตตรา อุบาลิกา ซึ่งเป็นผู้ที่บรรลุถึงความเป็นพระสกทาคามีเมื่อได้ฟังพระธรรมเทศนาจบในครั้งที่ ๒ นางเองก็รักษาอุโบสถเพียงครึ่งเดือนของปลายพรรษา ทั้ง ๆ ที่นางเป็นอุบาลิกาที่เป็นพระอริยบุคคล และมีความประสงค์จะให้ท่านและฟังธรรม แต่

ท่านปณณเศรษฐีบิดาของนาง ได้ให้ธิดาแก่บุตรราชคหเศรษฐีในวันเพ็ญเดือน ๘ ตั้งแต่นั้นมาอุตตราก็ไม่ได้เข้าไปหาภิกษุหรือภิกษุณีถวายทาน หรือฟังธรรมเลย

เมื่อเวลาล่วงไป ๒ เดือนครึ่งจึงส่งข่าวให้บิดาทราบ เมื่อบิดาทราบก็ได้ส่งทรัพย์มาให้ ๑๕,๐๐๐ กหาปณะ ให้นำทรัพย์นั้นไปจ้างนางสิริมาหญิงงามเมือง มาปรนนิบัติสามีตลอดครึ่งเดือนนี้ และนางอุตตราก็ได้นิมนต์พระผู้มีพระภาค และพระภิกษุมารับภัตตาหารและแสดงธรรมจนถึงก่อนวันมหาปวารณา

นางสิริมาเป็นผู้ที่รียานางอุตตรา เมื่อเห็นสามีมองและหัวเราะนางอุตตรา เพราะสามีคิดว่า นางอุตตรานี้โง่จริง ควรจะได้อยู่สบาย ๆ ก็ไปเข้าครัวทำงาน ทำครัวเหน็ดเหนื่อย ไม่น่าดู จึงคิดว่าเป็นผู้หญิงที่โง่มากที่ทำอย่างนั้น แต่นางสิริมา เข้าใจผิด ทั้ง ๆ ที่ตนเองรับจ้างมาปรนนิบัติสามีแต่ก็เกิดความริษยา เอาเนยใสเดือด ราดบนศีรษะของนางอุตตรา แต่ก็ไม่เป็นอันตรายกับนางอุตตรา เพราะนางอุตตรามีเมตตาจิตในขณะนั้น ทำให้นางสิริมาเห็นคุณของนางอุตตรา และได้อาศัย นางอุตตรานั้นเองจึงได้เกิดศรัทธาให้ทานและฟังธรรม เมื่อทั้งสองท่านสิ้นชีวิต นางอุตตราอุบาสิกาเกิดในภพดาวดึงส์ ส่วนนางสิริมานั้นเกิดในสวรรค์ชั้นนิมมานรดี

ถ้าเป็นเทวดาหรือนางฟ้า ๒ องค์และเจอกัน คงจะคิดถึงอดีตชาติว่า ช่างอะไรเลย ก่อนที่จะได้เป็นเทพธิดานางฟ้า ก็มีเรื่องในชาติก่อนที่แสนเป็นเรื่อง ประหลาด และแต่ละชีวิตก็ไปพบกันในที่ต่าง ๆ ได้ ซึ่งถ้าจะกล่าวถึงอดีตชาติ ก็ให้เห็นได้ว่า ต่างคนก็ต่างมีกรรมที่ทำให้เกิดในที่ต่าง ๆ กัน

ขอกล่าวถึงอีกสูตรหนึ่ง แสดงให้เห็นผลของบุญตามขั้นของบุญนั้น ๆ

อังคุตตรนิกาย นวกนิบาต เทวตาสูตร ข้อ ๒๒๓ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็ในราตรีนี้เมื่อปฐมยามล่วงไปแล้ว เทวดาเป็นอันมาก มีผิวพรรณงดงาม ยังวิหารเขตวันทั้งคืนให้สว่างไสว เข้ามาหาเราถึงที่อยู่ ใหว่เรา แล้วยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กล่าวกะเราว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บรรพชิตทั้งหลายเข้ามายังเรือนของข้าพระองค์ทั้งหลาย เมื่อเป็นมนุษย์อยู่ในกาลก่อน ข้าพระองค์เหล่านั้นถูกรับ แต่ไม่กราบไหว้ ข้าพระองค์

เหล่านั้นมีการงานยังไม่บริบูรณ์ มีความกินหน่วงใจ มีความเดือดร้อนตามในภายหลัง
เข้าถึงหมู่เทวดาชั้นแล้ว

ทุกคนกำลังมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ และจะจากโลกนี้ไปสู่โลกต่าง ๆ ถ้าเป็นผล
ของกุศลก็จะเกิดในสวรรค์ชั้นต่าง ๆ แต่แม้กระนั้นถ้าถึงอดีตกรรมที่ได้กระทำ
เมื่อครั้งเป็นมนุษย์ เช่น ในชาตินี้ ก็จะมีกรรมที่เป็นกุศลที่ได้กระทำต่าง ๆ กัน
ซึ่งให้ผลต่าง ๆ กัน ซึ่งเทวดาท่านหนึ่งได้กล่าวว่า เวลาที่บรรพชิตเข้ามายังเรือนของ
ท่านเมื่อเป็นมนุษย์นั้น ท่านถูกรับแต่ไม่กราบไหว้ เพราะยังมีความกินหน่วงใจ ทำให้
มีความเดือดร้อนใจในภายหลัง จึงทำให้เข้าถึงหมู่เทวดาชั้นแล้ว

พระผู้มีพระภาคตรัสต่อไปว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เทวดาอีกพวกหนึ่งเป็นอันมากเข้ามาหาเราแล้วได้กล่าวว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บรรพชิตทั้งหลายเข้ามายังเรือนของข้าพระองค์ทั้งหลายเมื่อ
เป็นมนุษย์อยู่ในกาลก่อน ข้าพระองค์เหล่านั้นถูกรับ กราบไหว้ แต่ไม่ให้อาสนะ
ข้าพระองค์เหล่านั้นมีการงานไม่สมบูรณ์ มีความกินหน่วงใจ มีความเดือดร้อนตาม
ในภายหลัง เข้าถึงหมู่เทวดาชั้นแล้ว

ไม่ทราบมีใครเป็นอย่างนี้บ้างหรือเปล่า ก็พิจารณาตามไปว่า กุศลสูงสุดนั้น
คืออย่างไร เมื่อได้มีโอกาสได้พบพระภิกษุ

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เทวดาอีกพวกหนึ่งเป็นอันมากเข้ามาหาเราแล้วได้กล่าวว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บรรพชิตทั้งหลายเข้ามายังเรือนของข้าพระองค์ทั้งหลายเมื่อ
เป็นมนุษย์อยู่ในกาลก่อน ข้าพระองค์เหล่านั้นถูกรับ กราบไหว้ และให้อาสนะ
แต่ไม่แบ่งปันของให้ตามสามารถ ตามกำลัง ฯลฯ

อีกพวกหนึ่งได้กราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บรรพชิตทั้งหลายเข้ามายังเรือนของข้าพระองค์ทั้งหลาย
เมื่อยังเป็นมนุษย์ในกาลก่อน ข้าพระองค์เหล่านั้นถูกรับ กราบไหว้ ให้อาสนะ
และแบ่งปันของให้ตามสามารถ ตามกำลัง แต่ไม่เข้าไปนั่งใกล้เพื่อฟังธรรม ฯลฯ

เพราะฉะนั้น ผลของกุศลก็เพิ่มขึ้นตามลำดับของกุศลกรรมนั้น ๆ ด้วย

เทวดาอีกพวกหนึ่งกราบทูลว่า

... ข้าพระองค์เหล่านั้นถูกรับ กราบไหว้ ให้อาสนะ แบ่งปันของให้ตาม
สามารถ ตามกำลัง และเข้าไปนั่งใกล้เพื่อฟังธรรม แต่ไม่เจียไสตลงสดับธรรม ฯลฯ

ก็น่าเสียดาย มีโอกาสเข้าไปนั่งใกล้ และมีการแสดงธรรม แต่ถึงอย่างนั้น
ก็ยังไม่เจียไสตลงสดับธรรม คือ ไม่ตั้งใจจริง ๆ ที่จะฟังให้เข้าใจ

เทวดาอีกพวกหนึ่งกราบทูลว่า

... ข้าพระองค์เหล่านั้นถูกรับ กราบไหว้ ให้อาสนะ แบ่งปันของให้ตาม
สามารถ ตามกำลัง และเจียไสตลงสดับธรรม แต่ฟังแล้วไม่ทรงจำธรรมไว้ ฯลฯ

เทวดาอีกพวกหนึ่งกราบทูลว่า

... ข้าพระองค์เหล่านั้นถูกรับ กราบไหว้ ให้อาสนะ แบ่งปันของให้ตาม
สามารถ ตามกำลัง เจียไสตลงฟังธรรม และฟังแล้วทรงจำธรรมไว้ แต่ไม่พิจารณา
เนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำไว้ ฯลฯ

หลายท่านอาจจะเป็นอย่างนี้ จำได้ว่า จิตมีก่ดวง เจตสิกมีเท่าไร รูปมีเท่าไร
กุศลกรรมมีเท่าไร ธรรมที่เป็นสังโยชนมีเท่าไร ที่เป็นอาสวะมีเท่าไร จำได้หมดเลย
แต่ไม่ได้พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำไว้ แสดงให้เห็นถึงกุศลของแต่ละคนที่
ต่างกันจริง ๆ แม้แต่ในขณะที่กำลังฟังพระธรรม

เทวดาอีกพวกหนึ่งกราบทูลว่า

... ข้าพระองค์เหล่านั้นถูกรับ กราบไหว้ ให้อาสนะ แบ่งปันของให้ตาม
สามารถ ตามกำลัง เข้าไปนั่งใกล้เพื่อฟังธรรม และพิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่

ทรงจำไว้ แต่หา^๑รู้^๒ธรรม^๓แล้วปฏิบัติ^๔ธรรมสมควรแก่^๕ธรรม^๖ไม่ ข้าพระองค์เหล่านั้น^๗นี้
มีการงาน^๘ไม่บริบูรณ์ มีความกิน^๙แห่งใจ^{๑๐} มีความเดือดร้อน^{๑๑}ตามใน^{๑๒}ภายหลัง^{๑๓} เข้าถึง^{๑๔}
หมู่^{๑๕}เทวดา^{๑๖}ชั้น^{๑๗}แล้ว

ก็ยังคงเป็น^{๑๘}เทวดา^{๑๙}ที่ไม่^{๒๐}ประณีต^{๒๑} เพราะว่าแม้^{๒๒}จะได้^{๒๓}ฟัง^{๒๔}ธรรม^{๒๕} แต่ไม่ได้^{๒๖}รู้^{๒๗}ธรรม^{๒๘}
และไม่ได้^{๒๙}ปฏิบัติ^{๓๐}ธรรมสมควรแก่^{๓๑}ธรรม^{๓๒}

การฟัง^{๓๓}พระธรรม^{๓๔} จะเห็น^{๓๕}ได้ว่า ยิ่ง^{๓๖}ฟัง^{๓๗}ยิ่ง^{๓๘}เห็น^{๓๙}ประโยชน์^{๔๐} และ^{๔๑}รู้ว่า^{๔๒}พระพุทธเจ้า^{๔๓}
ทรง^{๔๔}แสดง^{๔๕}ธรรม^{๔๖}เพื่อให้^{๔๗}ทุกคน^{๔๘}เจริญ^{๔๙}กุศล^{๕๐}ธรรม^{๕๑}จริง ๆ ไม่^{๕๒}ทรง^{๕๓}ให้^{๕๔}บุคคล^{๕๕}ใด^{๕๖}เกิด^{๕๗}โลภะ^{๕๘}
หรือ^{๕๙}โทสะ^{๖๐} หรือ^{๖๑}โมหะ^{๖๒} และ^{๖๓}ชี้^{๖๔}แจง^{๖๕}โทษ^{๖๖}ของ^{๖๗}โลภะ^{๖๘} โทสะ^{๖๙} โมหะ^{๗๐}โดย^{๗๑}ละเอียด^{๗๒} ชี้^{๗๓}แจง^{๗๔}
ประโยชน์^{๗๕}ของ^{๗๖}กุศล^{๗๗}ธรรม^{๗๘}โดย^{๗๙}ละเอียด^{๘๐} แต่^{๘๑}ใคร^{๘๒}จะ^{๘๓}ประพฤติ^{๘๔}ปฏิบัติ^{๘๕}ตาม^{๘๖}ได้^{๘๗} ต้อง^{๘๘}เป็น^{๘๙}ผู้^{๙๐}ที่^{๙๑}
พิจารณา^{๙๒}แล้ว^{๙๓}เข้าใจ^{๙๔} รู้^{๙๕}ใน^{๙๖}อรรถ^{๙๗} รู้^{๙๘}ใน^{๙๙}ธรรม^{๑๐๐}นั้น

เพราะ^{๑๐๑}ฉะนั้น^{๑๐๒} เมื่อ^{๑๐๓}เข้าใจ^{๑๐๔}แล้ว^{๑๐๕}ก็^{๑๐๖}ยัง^{๑๐๗}ไม่^{๑๐๘}ปฏิบัติ^{๑๐๙} เพราะ^{๑๑๐}อะไร^{๑๑๑} ดู^{๑๑๒}เป็น^{๑๑๓}เรื่อง^{๑๑๔}ที่น่า^{๑๑๕}แปลก^{๑๑๖}
คือ^{๑๑๗} ฟัง^{๑๑๘}แล้ว^{๑๑๙} และ^{๑๒๐}เข้าใจ^{๑๒๑}ด้วย^{๑๒๒} แต่^{๑๒๓}เวลา^{๑๒๔}จะ^{๑๒๕}ปฏิบัติ^{๑๒๖} ปฏิบัติ^{๑๒๗}ไม่^{๑๒๘}ได้^{๑๒๙} นี้^{๑๓๐}แสดง^{๑๓๑}ให้^{๑๓๒}เห็น^{๑๓๓}ถึง^{๑๓๔}ความ^{๑๓๕}
เป็น^{๑๓๖}อนัตตา^{๑๓๗} ซึ่ง^{๑๓๘}ควร^{๑๓๙}จะ^{๑๔๐}พิจารณา^{๑๔๑}หา^{๑๔๒}เหตุ^{๑๔๓}ว่า^{๑๔๔} เพราะ^{๑๔๕}อะไร^{๑๔๖} ทำไม^{๑๔๗}จึง^{๑๔๘}ไม่^{๑๔๙}สามารถ^{๑๕๐}
ประพฤติ^{๑๕๑}ปฏิบัติ^{๑๕๒}ตาม^{๑๕๓}ธรรม^{๑๕๔}นั้น ๆ ได้^{๑๕๕} แม้^{๑๕๖}เพียง^{๑๕๗}กุศล^{๑๕๘}ใน^{๑๕๙}ขั้น^{๑๖๐}ทาน^{๑๖๑} ขั้น^{๑๖๒}ศีล^{๑๖๓} หรือ^{๑๖๔}ขั้น^{๑๖๕}ความ^{๑๖๖}สงบ^{๑๖๗}
ของ^{๑๖๘}จิต^{๑๖๙}

และ^{๑๗๐}ทุกคน^{๑๗๑}ก็^{๑๗๒}ถาม^{๑๗๓}ลักษณะ^{๑๗๔}ของ^{๑๗๕}โยนิโสมนสิการ^{๑๗๖} ลักษณะ^{๑๗๗}ของ^{๑๗๘}อโยนิโสมนสิการ^{๑๗๙}ว่า^{๑๘๐}
เป็น^{๑๘๑}อย่างไร^{๑๘๒}

ถ้า^{๑๘๓}รู้จัก^{๑๘๔}แต่^{๑๘๕}เรื่อง^{๑๘๖} รู้^{๑๘๗}จัก^{๑๘๘}แต่^{๑๘๙}ชื่อ^{๑๙๐} แต่^{๑๙๑}ไม่^{๑๙๒}เห็น^{๑๙๓}ตัว^{๑๙๔}จริง^{๑๙๕}ของ^{๑๙๖}ธรรม^{๑๙๗} จะ^{๑๙๘}ไม่^{๑๙๙}รู้^{๒๐๐}เลยว่า^{๒๐๑} ขณะ^{๒๐๒}ใด^{๒๐๓}
เป็น^{๒๐๔}โยนิโสมนสิการ^{๒๐๕} ขณะ^{๒๐๖}ใด^{๒๐๗}เป็น^{๒๐๘}อโยนิโสมนสิการ^{๒๐๙} ซึ่ง^{๒๑๐}ไม่^{๒๑๑}ยาก^{๒๑๒}เลย^{๒๑๓} ถ้า^{๒๑๔}สติ^{๒๑๕}เกิด^{๒๑๖}

ขณะ^{๒๑๗}ใด^{๒๑๘}ที่^{๒๑๙}อกุศล^{๒๒๐}จิต^{๒๒๑}เกิด^{๒๒๒} ไม่ว่า^{๒๒๓}จะ^{๒๒๔}เป็น^{๒๒๕}โลภะ^{๒๒๖} หรือ^{๒๒๗}โทสะ^{๒๒๘} หรือ^{๒๒๙}ประภท^{๒๓๐}ใด^{๒๓๑}ก็^{๒๓๒}ตาม^{๒๓๓}
ขณะ^{๒๓๔}นั้น^{๒๓๕}ไม่^{๒๓๖}ต้อง^{๒๓๗}ไป^{๒๓๘}ถาม^{๒๓๙}ใคร^{๒๔๐}ว่า^{๒๔๑} อโยนิโสมนสิการ^{๒๔๒}เป็น^{๒๔๓}อย่างไร^{๒๔๔} เพราะว่า^{๒๔๕}ขณะ^{๒๔๖}ใด^{๒๔๗}ที่^{๒๔๘}เป็น^{๒๔๙}
อกุศล^{๒๕๐} ขณะ^{๒๕๑}นั้น^{๒๕๒}เป็น^{๒๕๓}อโยนิโสมนสิการ^{๒๕๔} เพราะ^{๒๕๕}พิจารณา^{๒๕๖}โดย^{๒๕๗}ไม่^{๒๕๘}แยบ^{๒๕๙}คาย^{๒๖๐} ไม่^{๒๖๑}เห็น^{๒๖๒}โทษ^{๒๖๓}
ของ^{๒๖๔}อกุศล^{๒๖๕}ใน^{๒๖๖}ขณะ^{๒๖๗}นั้น^{๒๖๘} จึง^{๒๖๙}เป็น^{๒๗๐}อกุศล^{๒๗๑}ใน^{๒๗๒}ขณะ^{๒๗๓}นั้น^{๒๗๔}

และขณะใดก็ตามที่เกิดอกุศล และสติเกิด กุศลจิตเกิด ก็ไม่ต้องถาม
ใครอีกเหมือนกันว่า โยนิโสมนสิการนั้นขณะไหน ก็คือขณะที่เป็นกุศล ขณะใด
ที่เป็นกุศล ขณะนั้นเป็นสภาพของโยนิโสมนสิการ

